

אוניברסיטת תל אביב

ביה"ס לעבודה סוציאלית ע"ש בוב שאפל

עמדות של עובדות ועובדים סוציאליים כלפי הורות גאה

מגישה : נטלי א. מור

מנחה : ד"ר גיא שילה

אוקטובר, 2019

תודות

עבודה זו לא הייתה נכתבת בוודאי לא נראית כפי שהיא כיום ללא האנשים הבאים ולכן ארצה לנצל את ההזדמנות כדי להודות להם על תרומתם הרבה :

קודם כל, ברצוני להודות ל**ד"ר גיא שילה**, שהנחה, ליווה, הרגיע לימד וסלל לי את הדרך. הענקת לי את צעדי הראשונים במחקר ואת התשוקה לתחום. אין בפי מילים להודות על העולם שחשפת אותי אליו, בחום, נעימות וסבלנות בלתי נגמרת.

ל**פרופסור יעל בנימיני**, מנחת סדנת התזה, תודה על האכפתיות וההקפדה, תודה שעזרת לי לוודא שכל פרט עד הפסיק האחרון במקום הנכון. תודה ל**צוות המרצים** שהכשירו והעסיקו אותי בחמש שנים האחרונות באוניברסיטת תל אביב והקנו לי את הידע והכלים המקצועיים.

תודה לחברי הטובים שליווי אותי בדרך : לחצי המקצועי השני שלי, **שי בראונשטיין**, על השעות והימים של ההתלבטויות, דיונים בתיאוריות, בחינת זוויות חדשות, פקפוק, לחץ והמון הרגעה בכל צעד בתהליך. תודה על שקראת את כל מה שכתבתי ואת כל מה שמחקתי, תודה שאתה שואף יחד איתי להגיע ליותר ומשפר אותי בכל תחום ; ל**שרון רזון**, על הצחוק, על הדרך שבה הפכת את התסכול לבדיחה וגרמת להכול להיראות אפשרי ופשוט ; ל**כרם לנדרמן**, על החברות הכנה והאמיתית, נטולת המסכות ; ל**אביטל מור**, גיסתית היקרה, לא הייתי עוברת את השנתיים האחרונות בלעדיך.

למשפחתי האהובה, המון תודה להורי, **מיכל, איתמר, משה, ודפנה** על קופסאות האוכל ועל כך שאתם תמיד שם מתעניינים איתי ותומכים. תודה על התמיכה בדרך שבחרתי וההתמודדות המשותפות. תודה לסבי, **יוסף** וסבתי **טובה**, על האוזן הקשבת וההכלה. תודה ל**נועם, ליאת, ניצן, אביטל, קורל, קרני ועודד**, על למידת הנושאים יחיד איתי, ההשקעה, האהבה והקרבה.

וכמובן, המון המון תודה ל-**786 העובדות הסוציאליות** שהסכימו להשתתף במחקר ולתרום מהזמן והידע שלהם להרחבת התחום והמקצועיות, מחקר זה לא היה קיים בלעדיכן. תודה למנהלות השירותים השונים ששיתפו פעולה וסייעו בהפצת השאלונים.

לבסוף, ארצה לבקש סליחה מחברי **הקהילה הגאה**, על הצורך במחקר מסוג זה. תודה על האומץ להיות מי שאתם.

תקציר

בשנתיים האחרונות עולה מחאה ציבורית ומקצועית בדרישה לאפשר לקהילה הגאה הורות באמצעות אימוץ ופונדקאות. המחקר הנוכחי בדק את העמדות של עו"סים (עובדות ועובדים סוציאליים) כלפי הורות והמודלים השונים של הורות גאה. הספרות המקצועית ומחקרים בעולם מציגים עמדות שליליות ודעות קדומות כלפי הורות של זוגות מאותו המגדר. על אף היות החברה הישראלית חברה פרונטליסטית, המעודדת ילודה בדרכים מגוונות, עדיין ניכר כי מציבה מכשולים ואתגרים רבים לזוגות מאותו המגדר המבקשים להפוך להורים. בעוד עובדים סוציאליים נפגשים מכורח עבודתם בהורים גאים ובזוגות מאותו המגדר המבקשים להיות הורים, מחקרים רבים (בארץ ובעולם) בחנו עמדות של עו"סים כלפי להט"ב, אולם טרם נערך מחקר מקיף המתמקד בעמדותיהם של עו"סים בישראל כלפי הורות גאה ותצורות ההורות השונות.

המחקר הנוכחי הינו מחקר רוחב מתאמי, המשלב שאלונים קיימים שהותאמו לחברה הישראלית וכאלה שפותחו במיוחד לצרכי המחקר. במחקר השתתפו 506 עו"סים בגילאי 22-80 שרובם (94%) עובדים בתחומים מגוונים בעבודה סוציאלית, המציגים התפלגות מדגם הדומה למאפייני אוכלוסיית העובדים הסוציאליים כפי שהוצגו במדגמים מייצגים קודמים. השערות המחקר רבות ומורכבות ולכן לא יפורטו בחלק זה, ההשערות עסקו בקשרים בין המשתנים הדמוגרפיים לעמדות כלפי להט"ב, אמונה בחשיבות הביולוגיה וחלוקת תפקידים מגדרית ולעמדות כלפי הורות גאה וסוגיה השונים. כמו כן, המחקר בדק את ההשפעה של הכרות וידע על הקהילה הגאה כגורם ממתן של הקשרים. מרבית השערות המחקר אוששו וממצאי המחקר מציגים קבלה יחסית של עו"סים כלפי הורות גאה ומציגים את הקשר בין עמדות אלו לעמדות כלפי להט"ב, אמונה בחשיבות הביולוגיה בהורות ובחלוקת תפקידים מגדרית. נמצא כי המשתנים הדמוגרפיים מגדר, גיל, רמת דתיות והורות הם המשפיעים העיקריים על העמדות כלפי הורות גאה. בנוסף, המחקר מראה כי התמיכה בתצורות ההורות השונות מושפעת ממשתני המחקר באופן יחסית דומה בכלל תצורות ההורות הגאה. זאת ועוד, המחקר מראה מגמה אשר לא אוששה באופן סטטיסטי אך מצביעה על העדפה להורות של נשים להט"ב לעומת גברים להט"ב. ממצאים נוספים מצביעים על החשיבות של ידע והכרות עם להט"ב, הגמשת האמונה בחשיבות הביולוגיה והאמונה בחלוקת תפקידים מגדרית, בסיוע בפיתוח עמדות חיוביות כלפי הורות גאה. ממצאי המחקר מסייעים באיתור עובדות סוציאליות שיתכן ויביעו עמדות חיוביות יותר וקבלה להורות גאה ועל כן ניתן לשבח מטופלים לעובדות שסביר ויאפשרו יותר פתיחות. כמו כן המחקר מצביע על החשיבות של המפגש של עובדות סוציאליות דתיות עם הקהילה הגאה ועל החשיבות של לימודי להט"ב כבסיס לרישום בפנקס העובדים הסוציאליים. יתר על כן, ממצאי המחקר מצביעים על הפער שבין קובעי

עמדות כלפי הורות גאה

המדיניות והמלצות משרד הרווחה לעמדות העובדים הסוציאליים בשטח ומציע לגשר על פער זה בכתיבת המלצות עתידיות מטעם המדינה בכתיבה משותפת עם עו"סים מהשטח. לבסוף, מאחר וזהו מחקר ראשון מסוגו, המחקר מפנה זרקור לצורך בהרחבת הידע ובחינה נוספת דרך מחקרי המשך.

לוחות ותרשימים

- לוח 1. נתונים דמוגרפיים של המדגם..... 25
- לוח 2. תיאור משתני המחקר – ממוצעים, סטיות תקן, טווח פוטנציאלי וטווח בפועל..... 35
- לוח 3. מטריצת מתאמי פירסון בין משתני המחקר..... 40
- לוח 4. הבדלים בין גברים לבין נשים במשתני המחקר..... 101
- לוח 5. הבדלים בין הטרוסקסואלים ללא הטרוסקסואלים במשתני המחקר..... 102
- לוח 6. הבדלים בין ההורים ללא הורים במשתני המחקר..... 103
- לוח 7. הבדלים בין בעלי תואר ראשון לתארים מתקדמים במשתני המחקר..... 104
- לוח 8. ניתוחי רגרסיה לניבוי עמדות כלפי לה"ב, אמונה בביולוגיה ובחלוקת תפקידים מגדרית על ידי משתנים דמוגרפיים..... 41
- לוח 9. ניתוחי רגרסיה לניבוי עמדות כלפי הורות גאה ומודלי ההורות השונים על ידי משתנים דמוגרפיים..... 44
- לוח 10. ניתוחי רגרסיה לניבוי עמדות כלפי הורות גאה ומודלי ההורות השונים על ידי עמדות כלפי לה"ב, אמונה בביולוגיה ובחלוקת תפקידים מגדרית..... 44
- לוח 11. ניתוחי רגרסיה לניבוי עמדות כלפי הורות גאה ומודלי ההורות השונים על ידי משתנים דמוגרפיים דרך משתני תיווך..... 46
- תרשים 1.** מודל המחקר..... 23
- תרשים 2.** התפלגות התשובות לפריט "מהי נכונותך לרכוש ידע מקצועי נוסף בתחום להט"ב?"..... 35
- תרשים 3.** התפלגות אי קבלה של הורות גאה בהתאם לתיאור המקרה..... 36
- תרשים 4.** התפלגות אחוזי תמיכה במודלים שונים של הורות לפי תצורה..... 37
- תרשים 5.** התפלגות אחוזי התנגדות למודלים שונים של הורות לפי הורה..... 37
- תרשים 6.** האפקטים הישירים והעקיפים של עמדות כלפי לה"ב ורמת דתיות על עמדות כלפי הורות גאה..... 47
- תרשים 7.** האפקטים הישירים והעקיפים של משתני העמדות ורמת דתיות על תמיכה בתצורת הורות משותפת..... 47
- תרשים 8.** האפקטים הישירים והעקיפים של עמדות כלפי לה"ב והורות על עמדות כלפי הורות גאה..... 48
- תרשים 9.** האפקטים הישירים והעקיפים של משתני העמדות והורות על תמיכה בתצורת אימוץ..... 48
- תרשים 10.** האפקטים הישירים והעקיפים של משתני העמדות והורות על תמיכה בתצורת תרומת זרע..... 49
- תרשים 11.** גרף האינטראקציה בין מידת דתיות לבין היכרות עם להט"ב כמנבאת עמדות כלפי לה"ב..... 50
- תרשים 12.** גרף האינטראקציה בין מידת דתיות לבין ידע על להט"ב כמנבאת עמדות כלפי לה"ב..... 50
- תרשים 13.** גרף האינטראקציה בין גיל לבין הכרות עם להט"ב כמנבאת עמדות כלפי לה"ב..... 51
- תרשים 14.** גרף האינטראקציה בין גיל לבין ידע על להט"ב כמנבאת עמדות כלפי לה"ב..... 51
- תרשים 15.** גרף האינטראקציה בין השכלה לבין הכרות עם להט"ב כמנבאת עמדות כלפי לה"ב..... 52
- תרשים 16.** גרף האינטראקציה בין השכלה לבין ידע על להט"ב כמנבאת עמדות כלפי לה"ב..... 52
- תרשים 17.** גרף האינטראקציה בין גיל לבין ידע על להט"ב כמנבאת אמונה בחלוקת תפקידים מגדרית..... 53
- תרשים 18.** גרף האינטראקציה בין השכלה לבין ידע על להט"ב כמנבאת אמונה בחשיבות הביולוגיה..... 53

תוכן עניינים

1	מבוא
1	סקירת ספרות
1	הורות הטרוסקסואלית בישראל
3	הבדלים מגדריים בהורות הטרוסקסואלית
7	הורות גאה
9	מודלים של הורות אפשריים למשפחות גאות
10	אימוץ
12	פונדקאות
13	תרומת זרע
14	הורות משותפת
15	עמדות כלפי להט"ב
16	עמדות כלפי הורות גאה בישראל
19	עמדותיהן של עובדות סוציאליות כלפי הורות גאה
21	רציונל וחשיבות המחקר
21	שאלת המחקר, השערות המחקר ומודל המחקר
24	שיטה
24	תיאור המדגם
26	כלי המחקר
26	פרטים דמוגרפיים
26	הכרות עם להט"ב וידע בתחום
26	עמדות כלפי הורות גאה
27	תיאור מקרה אימוץ
28	עמדות כלפי להט"ב
30	אמונה בביולוגיה
30	אמונה בחלוקת תפקידים מגדרית
31	עמדות כלפי תצורות הורות שונות
32	הליך המחקר

33	אופן ניתוח הנתונים
35	ממצאים
35	סטטיסטיקה תיאורית
35	הכרות עם להט"ב וידע על האוכלוסייה
36	משתני עמדות (לה"ב, ביולוגיה, תפקידי מגדר, הורות ותצורות הורות)
36	תמיכה במודלי הורות שונים
38	קשרים בין משתני המחקר
38	קשרים בין משתני המחקר למאפיינים הדמוגרפיים
38	קשרים בין משתני המחקר
41	בדיקת השערות המחקר
	הקשרים בין משתנים דמוגרפיים לבין עמדות כלפי לה"ב, אמונה בביולוגיה ובחלוקת תפקידים מגדרית
41	בהורות
42	הקשרים בין משתנים דמוגרפיים לבין עמדות כלפי הורות גאה ותצורות שונות של הורות
	הקשר בין עמדות כלפי לה"ב, אמונה בביולוגיה ובחלוקת תפקידים מגדרית, לבין עמדות כלפי הורות
42	גאה ותצורות שונות של הורות
	בדיקות השערות התיווך של משתני העמדות על הקשר שבין המשתנים הדמוגרפיים לעמדות כלפי הורות
	גאה ותצורות ההורות השונות והמיתון של הכרות וידע עם להט"ב על הקשר שבין המשתנים
45	הדמוגרפיים למשתני העמדות
49	בדיקת מודל מיתון
54	דיון
55	עמדות העובדות הסוציאליות כלפי הורות גאה
58	עמדות כלפי הורות גאה של גברים ושל נשים בנפרד
58	הקשר שבין עמדות כלפי לה"ב לעמדות כלפי הורות גאה
59	השפעתם של המשתנים הדמוגרפיים
59	גיל
60	השכלה
61	רמת דתיות

62	מגבלות המחקר
63	השלכות המחקר לפרקטיקה ולתיאוריה
67	מקורות
85	נספחים
85	נספח א'- הסכמה מדעת
86	נספח ב'- שאלון פרטיים אישיים
90	נספח ג'- שאלון הכרות עם להט"ב וידע בתחום
91	נספח ד'- שאלון עמדות הורות גאה- הורות בקרב זוג נשים והורות בקרב זוג גברים
96	נספח ה'- שאלון עמדות כלפי לה"ב- הומואים, לסביות וביסקסואלים
98	נספח ו'- שאלון אמונה בביווגיה
99	נספח ז'- שאלון אמונה בחלוקת תפקידים מגדרית
101	נספח ח'- שאלון עמדות כלפי מודלים שונים של הורות גאה
	נספח ט'- עמדות כלפי לה"ב והורות גאה בפיצול לעמדות כלפי הורות של זוג נשים, זוג גברים, עמדות כלפי נשים ועמדות כלפי גברים
102	
103	לוחות

מבוא

מכורח עבודתם, עובדות ועובדים סוציאליים (עו"סים) נגשים בצורה שוטפת עם יחידים, משפחות וזוגות בדרך להורות, במפגש טיפולי, בעת מיצוי זכויות ובעת כתיבת תסקירים והמלצות להורות בהליכים המתקיימים לעיתים בנושא בבית המשפט (תסקירי אימוץ, תסקירים לצו הורות ותסקירים במקרה פרידה בין בני זוג). כחלק מעבודתם ובפקודת העבודה הסוציאלית, אלה מחויבים על פי הקוד האתי להעניק את השירות המיטיב ביותר ללא קשר לדת, גזע, מין או נטייה מינית. מחקרים שנערכו על עמדות של עובדות ועובדים סוציאליים כלפי להט"ב (לסביות, הומואים, טרנסג'נדרים וביסקסואלים) מצאו עמדות שליליות, הדומות לאלה המצויות באוכלוסייה הכללית (שילה, 2007, 2009; Dessel, 2009; Couch, 2009; Camilleri & Ryan, 2006; Rodenborg, 2017; Serpen, Demirbilek, Duyan, & Megahead, 2018). בנוסף לכך, בשנתיים האחרונות אנו עדים לשיח בקרב אנשי ונשות המקצוע המתבטא בתפיסות שליליות ושירות לא שיווני כלפי אוכלוסייה זו, שהגיע לשיאו בהמלצות משרד הרווחה שלא לאפשר לזוגות גאים לאמץ ילדים או להשתמש בשירותי פונדקאות בישראל. עם זאת, עד כה לא נערך מחקר אשר בדק את עמדותיהם של העובדות והעובדים הסוציאליים כלפי הורות גאה וכלפי סוגי ההורות הקיימים והאפשריים (בישראל ובעולם). זאת ועוד, מחקר סקירה של מחקרים בעבודה סוציאלית שפורסמו במגוון כתבי עת רלוונטיים בשנים 1988-1997 מצא שרק 1.4% מכלל המחקרים עסקו בנושאים רלוונטיים לעבודה של עובדים סוציאליים עם להט"ב (Tucker & Potocky-Tripodi, 2006).

המחקר הנוכחי נועד לגשר על פער זה בספרות המחקר ומבקש לספק הצצה אל המציאות של המפגש של עובדות ועובדים סוציאליים למול הקהילה הגאה ולמול הורות גאה בפרט, תוך התייחסות לסוגי ההורות השונים, לנכונות לעבוד ולהעניק טיפול ללא משוא פנים, לתמוך ולקדם להט"ב לממש את זכותיהם כהורים.

סקירת ספרות

הורות הטרנסקסואלית בישראל

המשפחה נחשבת מוסד מרכזי ומשמעותי בחייו של האדם והיא קיימת בחברה האנושית כולה בצורות שונות (דונת, 2010). המשפחה כוללת אנשים המהווים מקור תמיכה לאדם בשעת צורך ומשבר (הרפז ובן ברוך, 2004). הגדרה רווחת למשפחה מגדירה משפחה כקבוצה של לפחות שני אנשים הקשורים בקרבת דם, נישואים או אימוץ וחיים לרוב במשותף (משוניס, 1999). מחקר בנושא זוגיות והורות מצא שבישראל הרוב המוחלט של הנשאלים חשב כי על זוגות להביא ילדים ובלעדיהם חייבים ריקים מתוכן. עוד נמצא כי יותר מחצי מהנשאלים הסכימו כי מטרת הנישואים המרכזית היא הבאת ילדים (הרפז ובן ברוך, 2004).

אריקסון (Erikson, 1950) המייצג את הגישה הפסיכו-חברתית, רואה ברצון להורות כשלב אינטגרלי בהתפתחות האישיות של האדם. הוא מתייחס להורות בשלב השביעי של ההתפתחות הפסיכוסוציאלית כמשבר בין המשכיות (Generativity) לקיפאון (Stagnation). לפי גישה זו, ביסודו של האדם עומד צורך הכרחי אינטגרלי להביא ילדים ולייצר דור המשך.

לאורך ההיסטוריה ניתן לראות את מוסד המשפחה בעולם משתנה ומתפתח. לצד המודל המסורתי- "נורמטיבי" בו יש אב ואם, כאשר האב מפרנס והאם מגדלת את ילדיהם, התגבשו סוגי משפחות נוספים: משפחות כפולות קריירה, חד הוריות, משפחות פרק ב' ומשפחות גאות. משפחות אלו יכולות לחיות יחד או בנפרד, דרך נישואין, במעמד של ידועים בציבור, או ללא כל חוזה משפטי, כאשר במצב כזה מערכת הזכויות והחובות ההוריות לא תמיד ברורה (פוגל-ביז'ואוי, 1999). בעוד תהליכי התיעוש והמודרניזציה בעולם מעמעמים את הגדרות המשפחה ומפרקים את תפיסת המשפחה המסורתית, באופן יחסי לעולם המערבי, המשפחתיות בישראל נותרת יחסית יציבה ומסורתית (Lavee & Katz, 2002).

כך נמצא כי ישראל נחשבת אחת המדינות אשר מקדשות את מוסד המשפחה, כשזו נחשבת לאחד מהמוסדות המרכזיים של החברה הישראלית ובתוך כך נראה שהילדים מהווים יסוד לנישואים ובסיס למשפחה (פוגל-ביז'ואוי, 1999). גבריאלי-פריד, שילה וכהן (Gavriel-Fried, Shilo, & Cohen, 2014) מצאו במחקרם כי עובדות ועובדים סוציאליים בישראל מגדירים משפחה ככל הסדר מגורים הכולל ילדים. בכך ניתן לראות את החברה הישראלית והעובדים הסוציאליים בתוכה, כמקדשים אמונות, עמדות ופרקטיקות של הורות והבאת ילדים כתנאי להקמת משפחה.

בין ההסברים העיקריים הניתנים למרכזיות ההורות בחברה הישראלית ניתן לראות את אופייה המסורתי של החברה, הנובע מהאלמנטים הדתיים בארץ וכן ממעמדן של המפלגות הדתיות בפוליטיקה הישראלית (פרס וכץ, 1991). כמו כן, המלחמות והמתח הביטחוני מחזקים את ערך המשפחה ועידוד הבאת ילדים רבים הן למלחמה פיזית והן בטענה למלחמה ב"איום הדמוגרפי" (פרס וכץ, 1991; פוגל-ביז'ואוי, 1999). נראה כי האידאולוגיה הציונית, בייחוד לאחר השואה, הפעילה לחץ גדול על הנשים ללדת ילדים רבים ככל האפשר. הנשים החלו להיחשב כ"רחם הלאומי" והמצווה הדתית 'פרו ורבו' קיבלה גם תוקף אידאולוגי חילוני הנמשך עד היום (פרוני, 2009).

עוד ניתן לראות כי הגודל הגיאוגרפי הקטן של ארץ ישראל הופך את החברה למצומצמת וקהילתית ובכך נבנית לגיטימציה לפיקוח חברתי רב על המשפחה הגרעינית (פרס וכץ, 1991). אם כן, אין זה מפתיע כי בישראל המשפחה אינה עניין פרטי בלבד, אלא נושא לדיון ושיח פוליטי-ציבורי והיא מהווה פונקציה לשימור

הסדר החברתי ולשימוש לאומי (פוגל-ביז'אוי, 1999). בשל כך, מפתיע לראות כי החוק הישראלי לא קבע

מעולם מהי 'משפחה' וכי עד היום אין הגדרות ברורות למושג זה (Gavriel-Fried & Shilo, 2017).

הבדלים מגזריים בהורות הטרוסקסואלית. ההבדלים בהורות הטרוסקסואלית מתחלקים לגישות

המאמינות כי מקור הבדלים אלה בהבדלים הביולוגיים בין המינים לבין גישות המאמינות כי מקור ההבדלים

בין המינים נעוץ בחברה ובהבניות החברתיות. גישות תיאורטיות המבליטות את האמונה בביולוגיה כמרכזית

בחלוקת התפקידים בהורות, טוענות כי השוני בהורות מתחיל בביולוגיה, בגוף ובתפקידי ההולדה הטבעיים

הייחודיים לנשים. בשל העובדה שגופה של האישה הוא האחראי והמעורב ביותר בתהליך הבאת הילדים, כך

היא נתפסת בחברה כקרובה יותר לטבע, בניגוד לפיזיולוגיה של הגבר המאפשרת לו מרחב וחופש לעסוק

בנושאים אחרים (אורטנר, 2007).

הפרדיגמה המהותנית מגדירה אימהות ואבהות כתפקידים חברתיים ביולוגיים שאינם ניתנים לשינוי.

בראי הגישה ניתן לראות את חווית ההיריון למשל כיוצרת אצל האם דחף חזק ובלתי נשלט לטפל בילדיה

ומאחר וגברים אינם יולדים הם אינם מפתחים דחף דומה (Silverstein & Auerbach, 1999). אפילו הזרם

הפמיניסטי הרדיקלי, המאמין בדיכוין של נשים על ידי מנגנוני פטריארכיה והכפפתן למסגרת הבית כאקט

חברתי-פוליטי, אינו מצליח להשתחרר מהקשר בין נשיות לאימהות (מור וגיא, 2014). ניתן לראות פעילות

פמיניסטיות המגדירות את האימהות כביטוי נשי מולד ולא כחלק מהמרקם האנושי או כתוצר חברתי.

למעשה, על ידי הגדרת האימהות כשלושה בנשיות יש צמצום של הנשים להורות ולילודה במקום לחבר את

ההורות כמטרה משותפת לגברים ולנשים יחד (Baumgardner & Richards, 2005, 2010). מתוך אמונה

בגישה זו האישה נתפסת בראש ובראשונה כאם, לאחר מכן כרעיה ואז כאדם פרטי. החובות המרכזיים של

האישה בחברה הם ללדת ילדים ולטפל בבני משפחתה (פוגל-ביז'אוי, 1999).

אם כן לא תמוה כיצד בעולם המערבי התבססה תפיסה לפיה אימהות היא חלק בלתי נפרד מטבעה של

האישה (Chodorow, 1972). השיח הרפואי והשיח המשפטי מוסיפים על השיח הפסיכולוגי והסוציולוגי

ותורמים לאמונה הגורסת שמקור הפרדת התפקידים בין אמהות לאבות הוא בביולוגיה. השיח הרפואי תורם

לכך כאשר מדגיש את חשיבות ההנקה והקשר הנוצר בזמן ההנקה (Pippeyoung & Noonam, 2012). השיח

המשפטי גורס כי מתוך חשיבותה הביולוגית של האם וקשרה הבלתי ניתן להחלפה עבור הילד, היא נתפסת

כחשובה והכרחית יותר למען גידול הילדים לעומת האב. ניתן לראות זאת כאשר ישנה מחלוקת בעבור

משמורת על הילדים, בבתי המשפט קיימת נטייה לתת משמורת לאימהות על פני האבות (Bozett, 1989).

בישראל, למרות ניסיונות בעשור האחרון לשנות את חוק הכשרות והאפטרופסות, עדיין קיימת חזקת הגיל הרך הקובעת כי בקרב ילדים עד גיל שש, כאשר אין הסכמה בין ההורים לגבי היכן יגדלו, החזקה בפועל תהיה בידי האם, מתוך העקרון שזוהי טובת הילד (זכי, 2014).

גישות אחרות, דוגלות בחלוקת תפקידים מגדרית בהורות כחשובה וכמרכזית גם אם אין בהכרח מקורה בבסיס ביולוגי. ניתן לראות בראי ההיסטוריה כי דפוסי האימהות והיחס לנשים החלו להשתנות עם עליית הקפיטליזם המודרני, בעקבות המהפכה התעשייתית. בתקופה זו הייצור יצא מהבית ונוצרה חלוקה בין ייצור ציבורי לבין צריכה ביתית. עם שינוי זה התבססה חלוקת עבודה שבמסגרתה גברים שולטים בספירות הציבוריות של כלכלה ופוליטיקה ונשים וילדים ירשו את הספירה המצטמצמת הפרטית-ביתית. גידול ילדים הפך עם השנים יותר ויותר לתפקידה הבלעדי של האישה, והערך של עבודה זו ירד יחד עם מעמד הנשים בכלל (Hirsch, Bassin, Honey & Kaplan, 1994).

צ'ודורו (Chodorow, 1972) מציגה תיאוריה לפיה האימהות של האישה היא תולדה של תהליכים פסיכולוגיים שנוצרו על ידי הבניה חברתית. היא מתבססת על חלוקת התפקידים של החברה המערבית, בה האישה היא בעלת התפקיד האימהי המרכזי והכמעט בלעדי. לטענתה גם כשאין אם ביולוגית בבית, תימצא אישה אשר תבצע את רוב עבודת האימהות. לדבריה, העובדה ששנים הן ההורה המרכזי, היא כל כך ברורה עד שכמעט ואין התייחסות אליה מבחינה חברתית.

המחקר תומך בכך כשמראה כי ההפרדה בין גברים לנשים וההבניה של תפקידם בחברה מתחילה ומתעצבת גם בחינוך הפורמלי כשמורים מקדישים יותר זמן לבנים מאשר לבנות (גור זיו, 2013; Sadker & Sadker, 2010). נמצא כי ישנה נטייה לעודד יותר את הבנים למנהיגות, למידה עצמאית והישגים לימודיים מאשר את הבנות, וכי הבנים מקבלים הערכה על סמך הישגים אינטלקטואליים לעומת הבנות שמקבלות ההערכה על סדר, ניקיון והתנהגות קונפורמית (למדן, 1997). עוד נמצא בקרב מורים כי יש נטייה להעניק יותר חיזוקים לבנים ולהגיב לבנות בחומרה יתרה כשמדובר על הפרות משמעות (גור זיו, 2013). הספרות מוסיפה ומראה בגילאים מאוחרים יותר, כי מצד אחד ישנה פתיחות וצפייה מנשים להשתלב בשוק העבודה, אך כתוספת ולא כתחליף לאחריות גידול הילדים שנוותר על כתפיהן. פעמים רבות, כאשר אלו מנסות לשלב את עולם העבודה עם עולם המשפחה, הן חוות כישלון: כאשר הן משקיעות בעבודתן הן נחשבות אימהות מזניחות ואילו כשמשקיעות במשפחתן על פני העבודה, נתפסות כלא רציניות ולא מקצועיות (יזרעאלי, 1999).

שיח חברתי זה על חשיבות האימהות בחייה של האישה, ממעיט ואף מתעלם מחשיבות הורות עבור הגבר. השיח מציג תמונה בה ההורות היא נחלתה של האישה, כי למען כך היא חיה ועליה לשאוף לכך ולרצות

זאת כדי לממש ולהגשים את עצמה. מנגד, חייו של הגבר אינם קשורים בכך, ואף מתבססים על מימוש עצמי נפרד מחוויית ההורות (כהן, 2007). המחקרים שנערכו לאורך השנים התמקדו בעיקר בקשר אם-ילד והתבססו על תיאוריות יחסי האובייקט הרואות באם אובייקט משמעותי ובלעדי עבור הילד ובכך מתעלמות ממקומו של האב בהתפתחות הילד (Johnson & O`connor, 2002; Schacher, Auerbach & Silverstein, 2005). נמצא כי הזהות ההורית של האם מתקשרת עם תפקידים של חינוך וטיפול, בעוד שהזהות ההורית העיקרית של האב מתקשרת לתפקידים של מפרנס עיקרי וכמי שדואג לציבות המשפחתית. סטריאוטיפים נוספים מתארים את האב כמרוחק רגשית, נעדר, מתעניין פחות בגידול הילדים ופחות כשיר לטפל בהם (Dribe, & Stanfors, 2009; Mallon, 2004; Schacher et al., 2005).

אם כן, כריכת הגדרת האישה בהגדרתה כאם מובילה למצב בו מובן מאליו שהאישה היא ההורה המרכזי, זאת שנשאת בבית לטפל בילדים. כך בעולם המערבי ובישראל בתוכו נוצרת הנחה כי האישה היא ה'טובה' וה'ראויה' ביותר לגדל את הילדים, היא נתפסת כמבינה בפרקטיקות של גידול ילדים ומתחברת לעולמם הרגשי (Douglas & Michaels, 2004). חשיבות מרכזית זו הניתנת לאם בהתפתחות הילד, מצמצמת את מקומו האב בגידול הילדים, ועלולה לאיים על האבות שמאמינים לדעות אלו, אינם יודעים מה תרומתם להתפתחות הילד ומאמינים שאינם מסוגלים להוות דמות טיפולית מיטיבה עבורו. בשל כך יש חשש כי האמונה הגברית תתערער ביכולתם לגידול ילדים ודאגה לדור ההמשך ללא סיוע של פונקציה נשית שיודעת כיצד לטפל בהם (אורן, 2006).

מתוך המודרניזציה עולה בשנים האחרונות הנחיצות לכניסה של גברים לתפקידים שהיו בעבר נחלת הנשים ולמעורבות גוברת בגידול הילדים (Stern-Daniel, 2004). בשנים האחרונות ניתן לראות שינויים בתפיסות אלו ונכונות של גברים למעורבות גבוהה במשימות ההורות תוך קריאה חברתית למדיניות המאפשרת גידול משותף של ילדים ללא הבדלי מגדר (לדוגמא: המאבק החברתי לחופשת לידה לאבות וכאמור, ניסיונות לביטול חזקת הגיל הרך) (פוגל-ביזיאוי, 1999; Coltrane, 1996). גם כחלק מתופעת הגירושין שהולכת וגוברת בעולם המערבי ניתן לראות יותר גברים נלחמים על זכותם לגדל את ילדיהם, חלקם מגדלים אותם לבד וחלקם מטפלים בילדים מספר ימים בשבוע ללא סיוע נשי (בנוזיו, 1994; נרדי ונרדי, 1992).

עם התקדמות הדורות, נראה שגברים מביעים רצון גובר במעורבות בתפקידים ההוריים של גידול ילדים (Bronstein & Cowan, 1988). שפירא (2003) מצאה במחקרה כי אבות נוטים לבטל את דמות האב שגדלו עליה ולנסות ליצור דמות אב חדשה ומעורבת יותר. התנהגות זו נכנסת בהגדרת 'האב החדש' הנוטה יותר לכיוון משפחתי וגידול ילדים ומבקר את דמות 'האב המפרנס' המסורתית (Pleck, 1988). עם זאת, יש לסייג

ולחציג כי במחקרים בישראל נמצא כי המעורבות של הגברים בהורות נתפסה אצלם כסיוע לאם ולא במקום הטיפול שהיא מעניקה. הגברים הראו נכונות למעורבות וסיוע אך לא להיפוך תפקידים בו הם מוותרים על הקריירה לטובת גידול ילדים (רגר, 2002; שפירא, 2003).

לצד תיאוריות ועמדות מסורתיות, תיאוריות ומחקרים עדכניים דווקא מערערים על התפיסות השמרניות בנוגע להורות, כאשר כיום יש הסכמה נרחבת בקרב החוקרים על כך שלאבות יש יכולת לטפל ולטפח את ילדיהם וכי תפקידים אלו אינם ייחודיים לאם בלבד (Tasker, 2005). מחקרים שבדקו את חשיבות החלוקה המגדרית מצאו כי בעת גידול ילדים הרבה יותר חשובה הנוכחות ההורית וטיב הקשר ביניהם מאשר המגדר של ההורה (Biblarz & Savci, 2010; Parke, 2004; Silverstein & Auerbach, 1999). עוד נמצא שכאשר האב משתתף באופן פעיל בגידול, ישנן השפעות פסיכולוגיות חיוביות על הילד. ילד שאביו השתתף בגידולו יהיה מאוזן יותר, בעל יכולת טובה להתמודד עם לחצים ובעל יכולת לבנות קשרים אינטימיים (כ"ץ, 2009; Rohner & Veneziano, 2001). עוד נמצא כי מעורבות של האב מפחיתה תחושות שליליות כמו פחד, תסכול ודיכאון (Flouri, 2005) ומעלה את הביטחון העצמי בקרב הילד (Ross & Broh, 2000). מחקר בישראל הראה כי ילדים לאבות בעלי מעורבות גבוהה בגידול ילדיהם מביעים מוקד שליטה פנימי ואמפתיה ברמות גבוהות יותר בהשוואה לילדים שאבותיהם היו מעורבים פחות בטיפול בהם (רובין ולאונרד, 1983). אם כן, למרות שמספר רב של מחקרים מראים כי חלוקת התפקידים המגדרית אינה נחוצה להתפתחותם התקינה של ילדים ומעורבות האב תורמת רבות לרווחתם הנפשית של הילדים, התפיסות החברתיות עדיין רואות בה כעובדה ביולוגית וכחלק אינהרנטי ובלתי נפרד מהמבנה החברתי התקין (דה בובואר, 2007; Silverstein & Auerbach, 1999; Lamb, 2010; Lavee & Katz, 2002; Parke, 2004; Benson, 2005). המחקר הנוכחי ינסה לאתר ולהבין תפיסות אלה בקרב עובדות סוציאליות¹ תוך הבנת הקשרן והשפעתן על התפיסות ביחס להורות גאה.

---

¹ ההתייחסות בגוף העבודה לעובדות סוציאליות הינה מפאת רוב העוסקות במקצוע זה הינן נשים. כל אזכור של עובדות סוציאליות מתכוון הן לעובדות והן לעובדים סוציאליים.

הורות גאה

בשנות השמונים החל להתפתח שיח בעולם המערבי המתייחס להומוסקסואליות ובתוך כך למערכות יחסים מאותו המגדר, זכויות בין בני זוג, נישואין והורות גאה (Weeks, Donovan, & Heaphy, 1999).

בישראל מזהים רק את תחילת שנות האלפיים כשלב ההתפתחות של משפחות גאות, בשל ההכרה שהלכה וגברה באותה תקופה ללהט"ב וזכויותיהם (Pizmony-Levy, Shilo & Pinhassi, 2009). בישראל, נושא ההורות הגאה התפתח כאשר יותר ויותר זוגות ביקשו לממש את זכותם להורות (ליבני, 2004). אפשר לראות בחברה הישראלית, כי לאורך השנים בתי המשפט מקדימים את החוק הישראלי ועל ידי פסקי דין נוצרים תקדימים משפטיים וחקיקה המקדמים את הזכויות של זוגות מאותו המגדר (גרוס וזיו, 2001).

הערכות סטטיסטיות משנת 2002 משערות כי בעולם המערבי בערך עשרה מיליון ילדים גדלים עם לפחות הורה אחד המגדיר עצמו הומו או לסבית (Johnson & O'Connor, 2002). את הגידול המשמעותי בהורות הגאה בעולם המערבי נהוג לכנות "גיי-בי-בום" (Patterson, 2005). בישראל ארגון "משפחה חדשה" העריך כי בשנת 2007, 7% ממשקי הבית הגאים כללו ילדים (רוזנבלום ופלג, 2007).

הנחה חברתית רווחת היא כי זוג גברים², בשונה מזוג של גבר ואישה, לא מעוניינים להיות הורים. הנחה זו אינה מבוססת ומחקרים מראים כי אינה נכונה (Mallon, 2004). בקרב גברים הומואים נמצאו שיעורי מוטיבציה גבוהים לאבהות (Stacey, 2006). בישראל נמצא כי המוטיבציה לאבהות בקרב גברים הטרוסקסואלים ובקרב גברים הומואים כמעט זהה (פרילנדר, 2000). עוד נמצא כי גברים הומואים שאינם אבות מעוניינים להיות הורים או מניחים כי ירצו להיות בעתיד (Binger, 2000). למעשה, המניע הטבעי למימוש אבהות בקרב גברים הטרוסקסואלים קיים ופועל גם בקרב גברים הומואים (פרילנדר, 2000). גם

---

² במחקר הנוכחי, העוסק בעמדות כלפי הורות גאה, ההתייחסות תהיה, ברוב המקרים, להורות של שני גברים או שתי נשים, ללא קשר להגדרה העצמית של ההורים (הגדרתם העצמית יכולה להיות הומואים, לסביות, ביסקסואלים/יות או אפילו טרנסגינדרים). זאת, כיוון שמהות הבדיקה המבוקשת במחקר היא של עמדות כלפי הורות שבה שני גברים או שתי נשים. בהתייחס לעמדות חברתיות רווחות, ההתייחסות תהיה לגברים הומואים ולנשים לסביות, וזאת כיוון שהסטריאוטיפים הרווחים הם כלפי זהויות אלו ומרבית המחקרים נערכו עליהם. ביסקסואלים וביסקסואליות נתפסים, חברתית, כמי שיכולים לייצר הורות עם בני המגדר השני.

בקרב נשים לסביות נמצאו ממצאים דומים המראים על מוטיבציה לאימהות דומה לזאת של נשים הנמשכות מינית לגברים (Wojnar & Katzenmeyer, 2014).

ניתן לזהות גורמים שונים המשפיעים על הרצון של הורים גאים לבסס את הורותם. חלק מהגורמים דומים לזוגיות הטרוסקסואלית וכוללים התבססות מבחינה תעסוקתית, התבססות זוגית ותחושת ביטחון ויציבות בזוגיות, אינטראקציה עם ילדים ולחץ משפחתי. אך ניתן גם לזהות גורמים ייחודיים כמו תמיכה משפחתית, מפגש עם הורים גאים נוספים והגבלות חוקיות (אורן, 2006; פריילנדר, 2000; Peterson, Butts & ;2000).
(Berkowitz, & Marsiglio, 2007; Deville, 2000).

ההורות הגאה בפני עצמה, דומה במאפיינים רבים להורות ההטרוסקסואלית (Tasker, 2005).
בסקירת מחקרים אודות הורות גאה נמצא כי אין קשר בין הנטייה המינית של ההורים לבין ההתפתחות והצמיחה של ילדיהם (Hall, 2010). אחד המחקרים הראשונים בתחום, חקר את זהותם המינית של ילדים לאבות הומואים, בעקבות הדעות הקדומות כי ילדים להורים גאים יגדלו להיות גאים גם כן. המחקר מצא באופן מובהק כי הרוב המוחלט של המשתתפים (הילדים) נמשך למגדר השני וכי אין קשר בין הנטייה המינית של ההורה לנטייה המינית של ילדו (Bailey, Bobrow, Wolfe, & Mikach, 1995).

מחקרים מראים כי נטייה מינית אינה פוגעת ביכולת ובמסוגלות ההורית, ההתפתחות של ילדים הגדלים להורים גאים זהה לזאת של ילדים הגדלים בקרב הורים הטרוסקסואלים (Anderssen, Amlie & Ytteroy, 2002; Bigner & Jacobson, 1989; Chan, Raboy, & Patterson, 1998; Golombok, Spencer & Rutter, 1983; Patterson, 2002). מחקרים שכן מצאו הבדלים הטו את הכף לטובת הזוגות מאותו המגדר, כאשר מחקר משנת 1989 מצא כי אבות הומואים הביעו רמות סיפוק גבוהות יותר מילדם הראשון וכי בקרב בני הזוג הייתה יותר הסכמה בנושאי משמעת הקשורים לילד (Bigner & Jacobson, 1989). כמו כן, במחקר מאוחר יותר, זוגות של גברים דיווחו על מידה רבה יותר של שביעות רצון מילדם ומהזוגיות (Rudrappa, 2014).

ובכל זאת, להט"ב מרגישים את השלכות ההומופוביה וההטרו-סקסוים (מושגים אלה יורחבו בהמשך הסקירה) בכל רובד של חייהם, ובכלל זה בתחום ההורות (Blumenfeld, 1992). ניתן לראות כי המושגים 'הורות' ו'הומוסקסואליות' נתפסים על ידי החברה כמושגים נפרדים שאינם יכולים להתחבר (Benson et al.,

על זוגות של גברים שנטייתם המינית נתפסת כמנוגדת לזהות "אבא" (Bozett, 1989). (2005; Brinamen & Mitchell, 2008; Mallon, 2004; Wells, 2005). דבר זה נכון בעיקר כאשר מדברים על זוגות של גברים שנטייתם המינית נתפסת כמנוגדת לזהות "אבא" (Bozett, 1989).

מודלים של הורות אפשריים למשפחות גאות. בישראל האפשרויות החוקיות לזוגות גאים להפוך להורים הן מורכבות. בהמשך פרק זה אתאר את האפשרויות השונות, כאשר מלבד מודל ההורות המשותפת, עובדות סוציאליות מעורבות בדרכים שונות בתהליך הבאת וקבלת הילד.

בשל ההגבלות החוקיות הרבות העומדות בפני משפחות גאות להבאת ילדים, זוגות רבים מוצאים את עצמם נדרשים לאישורה של המערכת המשפטית על מנת לקבל הכרה כהורים על ילדיהם. בעבר, במקרים שבהם אחד מבני הזוג הוא ההורה הביולוגי, היה צורך בהליך מלא של אימוץ הילד על ידי ההורה הלא ביולוגי. כיום, ישנה אפשרות של הכרה בהורות של ההורה הלא ביולוגי על ידי המדינה וניתן בבית המשפט צו הורות פסיקטי. אך גם הליך זה אינו מוסדר דיו, ישנם שופטים המאשרים את ההורות בצורה כמעט אוטומטית ויש המחייבים בתסקיר הנכתב על ידי עובדות סוציאליות ובוחן את כישורי ההורות והיכולת של בני או בנות הזוג לגדל את הילד (טרסר-אבס, 2015).

מחקרים מראים כי עבור משפחה גאה הבחירה במודל ההורות מושפעת מהנורמות החברתיות והאפשרויות החוקיות הפתוחות בפני הזוג (אורן, 2006; Gross, 2006). במדינות רבות, כמו בישראל, בהן אימוץ ופונדקאות אינן אפשרויות חוקיות עבור זוג גברים, נראה כי יש נטייה לבחור במודל של הורות משותפת עם אישה (Johnson & O`connor, 2002). במודל זה, גברים (יחידים או זוגות) חוברים לאישה (הטרנסקסואלית או לסבית/זוג נשים) להורות ללא מגורים משותפים/זוגיות (Segal-Engelchin, Erera, & Cwikel, 2005). גברים אשר בחרו במודל הורות זה מאופיינים בתפיסות מסורתיות יותר לגבי טובת הילד, המדגישות את הפונקציה הייחודית שיש לנשים כאימהות, אך חשיבה לא מסורתית לגבי מספר ההורים במשפחה (כהן-ארקין, 2011).

בעוד שלזוג גברים עוד אין דרך קלה להפוך לאבות, הרי שלזוג נשים, בשל יתרונן הביולוגי להרות, הדרך להורות ביולוגית קלה יותר. זאת מאחר ובישראל כל אישה המעוניינת להביא לעולם ילדים ללא מעורבות ישירה של גבר, זכאית לקבל טיפולים מסובסדים והאפשרות של תרומת זרע נוחה וזמינה (בומבך ורונלי, 2002). בשל כך, הדילמה המרכזית בהורות של שתי נשים עוסקת בסוגיה מי מבנות הזוג תיכנס להריון, אם בכלל. החלטה זו מושפעת מגורמים שונים כמו גיל, רצון להרות, פוריות והיבטים תעסוקתיים הנוגעים לאפשרויות הכלכליות של בנות הזוג (Wojnar & Katzenmeyer, 2014). עיקר מאבקן של נשים מתמקד

כיום בהכרה בבת הזוג של האם הביולוגית כאם שוות זכויות לילדן אשר נולד במסגרת חייהן המשותפים (בומבך ורונלי, 2002).

אימוץ. למול הורות ביולוגית התלויה ברצון וביכולת של ההורים להביא ילד לעולם, אימוץ הוא הליך משפטי הדורש את מעורבותן של מסגרות שונות הנותנות את שיקול הדעת באשר לסוגיה מי ראוי להיות הורה ולאיזה ילד (רוזנבלום, כהן-סטאו, טלנקר וישר-רוזנאי, 2010). באימוץ ילד זר (שאינו הילד הביולוגי של אחד מבני/ות הזוג) מדובר על ילד שכבר קיים ונולד והוריו הביולוגיים אינם מעוניינים או מסוגלים לגדל אותו ויש משפחה אחרת המבקשת להיות ההורה של הילד ולקבל על עצמה את כלל הזכויות והחובות ההוריות (ריבקין, 2010). בעת הבקשה לאימוץ, המשפחה המעוניינת לאמץ ילד נחשפת לבקרה מקצועית הבודקת עמידה בסטנדרטים פסיכולוגיים וסוציו-אקונומיים שונים (Daniluk & Hurtig-Mitchell, 2003).

חוק האימוץ העדכני בישראל נחקק בשנת 1980 ומתפרש על 39 סעיפים (חוק אימוץ ילדים, 1981). הסעיף עליו מתעכבים ומתדיינים בחברה הישראלית כיום הוא הסעיף המונע אימוץ על ידי זוגות גאים ומגדיר כי "אין אימוץ אלא על ידי איש ואשתו יחד". סעיף זה מנסה להתחקות אחר מטרת האימוץ וליצור לילד המאומץ תנאים הדומים ככל האפשר להורות 'טבעית' הטרונורמטיבית המבטיחה כביכול את טובתו של הילד (שטיינברג, 2014).

בשנת 2005, בית המשפט העליון קבע כי בסוגיית אימוץ על ידי זוגות גאים יש לבחון אך ורק את סוגיית טובת הילד (LawGuide, 2017). בשנת 2008, היועץ המשפטי לממשלה יצר תקדים וקבע כי בני זוג מאותו המגדר, יוכלו לאמץ את ילדי בני זוגם ואף להירשם כהוריהם הרשמיים (רוזנבלום ואחרים, 2010). היועץ המשפטי לממשלה הוסיף ואישר אימוץ ילד זר (שאינו ילד ביולוגי של אחד מבני/ות הזוג) על ידי זוגות גאים בהתחשב בטובת הילד (משרד המשפטים, 2008).

ובכל זאת ניתן לראות כי פעמים רבות מאושר לזוגות גאים אימוץ ילד רק לאחר שאף זוג הטרנסקסואלי לא היה מוכן לאמצו. רואים זאת בסוגים ייחודיים של ילדים שאין "ביקוש" עבורם, כגון ילדים בוגרים, ילדים מעורבים אתנית או ילדים עם מחלות או מוגבלויות קשות (Golombok & Tasker, 2005; Hicks, 2006; Johnson & O`connor, 2002; Wells, 2010). הצהרת היועץ המשפטי לממשלה חשפה כי השירות למען הילד, שאמון על מסירת ילדים לאימוץ, עובד על פי מדרג בו זוגות גאים נמצאים בתחתיתו (טריגר ומאסס, 2016). המדיניות של משרד הרווחה נכון לסוף שנת 2017, כפי שהוצגה בבית המשפט בעתירה בנושא, היא כי רק אם לא יימצאו לילד הורים מאמצים הטרנסקסואליים תינתן אפשרות לבני זוג גאים לאמצו (LawGuide, 2017). נכון לעריכת מחקר זה לא נמצא תיעוד של אימוץ פנים ארצי של ילד על ידי

הורים מאותו המגדר. מלבד כך, אין אפשרות לאמץ דרך מדינות שונות בעולם, מאחר ומאז שנת 2008 ישנה סגירת שערים כללית לאימוץ בין מדינת ישראל (ליאור, 2017).

פסק דין פלוני ופלונית נ' היועמ"ש (2001) בנושא אימוץ גאה מבסס את התפיסה החברתית, כאשר פסק כי אומנם קיימים זוגות מסוגים שונים המגדלים ילדים וכי אין להתכחש לכך שכיום זוג נשוי אינו מהווה "סלע יציב" כבעבר, אך, זוגות גאים אינם עומדים בתנאי חוק האימוץ ומטרתו ולו בשל היותם מסגרת חריגה אשר אינה מקובלת בחברה, מצב אשר ידגיש ויבליט את החריגות בחיי המאומץ. חשוב בעייני להדגיש בנקודה זו את האירוניה החוקית בה מחד השיקול המשמעותי באימוץ הינו טובת הילד, יחד עם הסברה הרווחת כי זוגות גאים אינם מהווים הורים מיטיבים ומנגד אלה מורשים לאמץ ולגדל לפי החוק, רק ילדים שלא נמצא להם משפחה מאמצת, כגון כאלה הסובלים מפגיעות קשות ונזק חמור, הזקוקים למשפחה מיטיבה במיוחד. מדינת ישראל איננה דוגלת בעמדות ייחודיות בנושא זה. סקירה של מדיניות אימוץ בעולם המערבי מגלה מתח בין התפיסה הליברלית על פיה נטייה מינית היא בחירה אינדיבידואלית לבין פרדיגמות של חטא, מחלה וסטייה המשפיעות על עמדת החברה כלפי הורות גאה (טריגר ומאסס, 2016). כך נוצר מצב בו זוגות יכולים לאמץ תחת ההגדרה של "נסיבות מיוחדות" המיוחסים להורים חוטאים, למשל כאלה שרצחו את בני זוגם, שמכורים לסמים ואלכוהול, שחולים במחלות פסיכיאטריות או בעלי מוגבלויות. במסגרת זו מוצע במקומות שונים בעולם גם לבדוק באופן גורף גברים הומואים המבקשים לאמץ לגבי אפשרות היותם פדופילים (טריגר ומאסס, 2016). בהתייחס לכך שהתפיסה בחברה התקדמה וישנה הבנה כי נטייה מינית אינה מהווה חטא או סטייה, נראה כי זוהי המשך של רדיפה חסרת ביסוס והישענות על דעות קדומות שאינם מקיימות את עקרונות טובת הילד.

ועדיין, ניתן לראות מדיניות מגוונת ביחס לאימוץ של זוגות מאותו המגדר. באיטליה, גרמניה, אוסטריה ושבדיה אין הכרה בנישואים של זוגות מאותו המגדר. באיטליה ובגרמניה, ניתן לאמץ על ידי בקשה לאימוץ של כיחיד (בקשה המאושרת במקרים חריגים בדומה לישראל). באוסטריה, על אף שאין הכרה בנישואים, החל משנת 2015, מאפשרים לזוגות מאותו המגדר לאמץ. בשבדיה ואנגליה, בני הזוג נרשמים בהסדר חוקי של מיסוד המשפחה שאינו נישואים ויכולים לאמץ והולנד התירה בשנת 2001 נישואים אזרחיים בין בני זוג מאותו המגדר ומאפשרת אימוץ משותף ובלבד שהילד המאומץ הוא אזרח הולנד (בעוד זוגות הטרנסקסואלים רשאים לאמץ ילד גם ממדינה זרה). זאת ועוד, נכון לשנת 2016, חמש מתוך שמונה מדינות באוסטרליה מאפשרות זכויות אימוץ מלאות ובארצות הברית, בעקבות פסיקה בשנת 2015, נקבע כי על כל המדינות בארה"ב להכיר בנישואים גאים מבלי להיכנס לשאלת החוקיות להינשא בכל מדינה ספציפית. בכל

זאת, למרות הפסיקה והחקיקה שהגיעה בעקבותיה, במדינות רבות בארצות הברית, אין שוויון זכויות בכל הנוגע לאימוץ וכן מוסדות פרטיים (כמו סוכנויות אימוץ פרטיות) יכולים להגדיר בשביל עצמם למי יינתן השירות (משרד המשפטים ומשרד העבודה והרווחה, 2016).

בנוסף לכך, ניתן למצוא מספר מאפיינים ייחודיים בפניה של משפחות גאות להורות בדרך של אימוץ. בעוד רוב הזוגות הטרוסקסואלים מגיעים לכך לאחר שכל הניסיונות האחרים להביא ילדים ביולוגיים כשלו, הרי שזוגות גאים שאימצו עברו תהליך הפוך ולרוב העדיפו את האימוץ כאופציה ראשונה ליצירת משפחה (Wells, 2005; Gianino, 2008). עוד נמצא כי הבחירה של זוגות גאים בהורות בדרך של אימוץ מושפעת מגורמים חברתיים ומוסריים (כהן-ארקין, 2011; פטישי, 2007; Gianino, 2008), זאת מאחר ונראה ומשפחות המוצא פחות ביקורתיות להורות במודל של אימוץ, הנתפס כמעשה אלטרואיסטי, ביחס לסוגי ההורות האחרים (Johnson & O'connor, 2002).

פונדקאות. בהליך הפונדקאות מתרחשת הפריית ביצית של אישה בזרע של גבר, והשתלת אותה ביצית

לאחר שהופרתה ברחמה של אישה אחרת. האישה בה הושתל העובר מכונה פונדקאית, היא נושאת את התינוק בבטנה במשך ההיריון ובתומו מוסרת את התינוק להוריו המיועדים (רוזנבלום ואחרים 2010; Lev, 2006). בשנת 1996 עבר חוק הסכמים לנשיאת עוברים שהתיר את תהליך הפונדקאות בארץ תוך הגבלה המאפשרת תהליך זה רק לזוגות הטרוסקסואלים או לאישה יחידה רווקה, כאשר האישה אינה יכולה לשאת הריון מסיבות רפואיות (אלמגור-לוטן, 2012; בן דוד, 2004). בהגבלה זו החוק מדיר זוגות של גברים מהליך הפונדקאות בארץ ומפנה אותם לאפשרות של פונדקאות חו"ל.

בישראל הבחירה במודל הורות זה פופולרית, בעיקר בקרב משפחה של זוג גברים. בשנים האחרונות ניתן לראות גידול במספר הזוגות אשר הפכו להורים באמצעות מודל הורות של פונדקאות חו"ל, בעבר בעיקר במדינות עולם שלישי (הודו, נפאל ותאילנד) וכיום (עם סגירת השערים של מדינות אלו לפונדקאות על ידי זרים) בארצות הברית (וורמוש, 2018). אפשר לייחס גידול זה לשינויים בשנת 2008, כשהתחילה ירידה משמעותית בעלות הליך הפונדקאות במקביל לסגירת האפשרויות לאימוץ חו"ל (פרבר-אפללו וכרמלי-בירנבוים, 2016). כיום בדומה לסגירת אימוץ בין ארצי, החלה להיסגר הפונדקאות הבין ארצית, וניתן עוד לעשות תהליך של פונדקאות חו"ל רק במדינות מסוימות בארצות הברית, ובקנדה (וורמוש, 2018).

ילד שנולד להורים ישראלים באמצעות פונדקאות בחו"ל יוכר כילדם של הוריו וכאזרח ישראלי לכל דבר ועניין. במקרה של זוג גברים, הילד יוכר כילדו של האב הביולוגי, ומשנת 2006, האב השני יוכל לאמצו דרך צו הורות פסיקתי, הליך שהחליף את הצורך לבצע הליך ארוך ומורכב של אימוץ הילד על ידי ההורה

שאינו האב הביולוגי (עמרם, 2009; רוזנבלום ואחרים, 2010). בשל העלות הכלכלית, נראה שבחירה במודל הורות זה מאפיינת בעיקר גברים ממעמד סוציו-אקונומי בינוני-גבוה (רוזנבלום ואחרים 2010; Lev, 2006). כמו כן, ניתן לראות כי כאשר יש בחירה במודל הורות דרך פונדקאות, ישנה כוונה להקמת משפחה הכוללת שני ילדים לפחות המאפשרת מצב בו כל ילד יהיה מזרעו הביולוגי של אחד מבני הזוג (פרבר-אפללו וכרמלי-בירנבוים, 2016). עוד נראה כי הבחירה בפונדקאות מאופיינת ברצון לקשר ביולוגי עם הילד תוך רצון לגדל תינוק מיומו הראשון (עמרם, 2009; Lev, 2006; Gross, 2006; Golomnok & Tasker, 2010). יתר על כן, נמצא כי במדינות בהן קיימת נגישות חוקית של הליך הפונדקאות, קיימת נטייה פחותה לבחור במודל ההורות המשותפת (Gross, 2006) וכן מהצד השני, במדינות מסוימות בהן נשללת זכות האימוץ, פונדקאות עשויה להוות מודל נגיש יותר מבחינה חוקית (Lev, 2006).

יש להתייחס לכך, כאשר מדברים על פונדקאות, שללא קשר לפונדקאות של זוגות מאותו המגדר, נושא הפונדקאות הינו שנוי במחלוקת בחברה המערבית ומתוך כך גם בישראל. בעוד ישנם ניסיונות רבים להגן על הנשים הפונדקאיות, ישנן טענות על ניצול נשים אלה, בעיקר במדינות מתפתחות וטענה של ניצול נשים על גופן באופן שאינו מוסרי בין אם מוסדר ומוגן בחוק ובין אם פרוץ, וחושף את האישה לסיכונים רפואיים (הוועדה לקידום מעמד האישה, 2012).

תרומת זרע. דרך הורות של תרומת זרע נפוצה ורלוונטית רק למשפחה הכוללת זוג נשים. ניתן לראות

כי דרך הכרת המדינה והתמיכה באימהות חד הורית מבחירה, מסתמן פתח להורות של שתי נשים. בדרך זו, אחת מבנות הזוג יכולה להשתמש בסיוע שהמדינה נותנת כאשר מאפשרת את תרומת זרע ומעניקה טיפולי פוריות לאישה המבקשת להפוך לאם יחידנית. בדומה למודל הפונדקאות, משנת 2006 בנות הזוג מגישות בקשה לצו הורות פסיקתי לאם הלא ביולוגית על מנת שזו תירשם כאם הילד (זפרן, 2007).

פסק דין עדכני בנושא עסק בתביעה אשר ביקשה לשנות את המצב ולהכיר בשתי בנות הזוג כאם הילד

מרגע הלידה ולא רק לאחר מספר חודשים. השופטת במקרה זה הצדיקה את קיום צו ההורות המשפטי כשקבעה כי משפחות גאות הרוצות לממש את הורותם מחויבות בהורות דרך הסכם. לטענתה, זאת ומאחר ואין באפשרותן לממש את הורותם בצורה ביולוגית וכי אינטרס הציבור הוא לוודא דרך צו שיפוטי כי ההורות נוצרה באמצעים כשרים ומוסריים. עם זאת היא קבעה כי טובת הילד במקרה זה היא הקדמת מועד הצו הפסיקתי לרגע הלידה וקבעה, בניגוד לעמדת המדינה, כי בית המשפט יכול להכיר באימהותן דרך תרומת זרע באופן רטרואקטיבי מיום הלידה (איפרגן, 2017).

בקרב נשים ההופכות לאימהות דרך מודל הורות זה, ניתן לראות מצבים בהם אחת מבנות הזוג תורמת את הביצית והשנייה נכנסת להיריון. הורות בדרך זו מאפשרת לשתי בנות הזוג להרגיש שותפות בתהליך הלידה והחיבור לילד ומפאת ההגדרות המטושטשות באשר מיהי 'אם' הילד, שתיהן יכולות להירשם כאם. עם זאת, בישראל חוק תרומת ביציות מגביל אפשרות זו מאחר ומאפשר תרומת ביצית רק כאשר יש צורך רפואי בכך (אוף לייף, 2016). בהורות דרך תרומת זרע בתפיסות החברתיות של ימנו, ישנם אתגרים רבים איתם בת הזוג שאינה בהריון צריכה להתמודד. ישנה חוסר הבנה של הסביבה כלפי תפקידה של האם שלא בהריון. גם האם עצמה נוטה להתחבר לתפיסות החברתיות ולהרגיש קנאה לחוויית הלידה, קשיים בהגדרת תפקידה במערכת ההורית, חוסר שליטה ובכללי תחושה של "אימא מן הצד" הזקוקה לפצות על היעדר הקשר הביולוגי (Wojnar & Katzenmeyer, 2014).

הורות משותפת. מודל הורות מסוג זה הוא למעשה מערכת יחסים עניינית בין גבר ואישה שאינם בני-זוג ואינם מנהלים משק בית משותף אך החליטו להיות הורים ביולוגיים לילד משותף (רוזנבלום ואחרים, 2010). מודל הורות זה מתבסס על הסכם משפטי בין האב והאם הביולוגיים ונסמך לרוב על הסכמי משמורת הדומים לאלו המנוסחים במצבי גירושין, כך שבדומה למשמורת משותפת במצב של גירושין הילד גדל בשני בתים המשמעותיים עבורו (Segel-Engelchin et al., 2005).

מודל ההורות המשותפת מתבטא בשלוש צורות שונות של הורות. בצורה אחת ניתן לראות גבר הומו או הטרוסקסואל ואישה לסבית או הטרוסקסואלית שאינם חיים בזוגיות כלל. בצורה אחרת ניתן לראות משולש בו המורכב מזוג גאה והורה נוסף ממגדר שונה (להט"ב או הטרוסקסואל), שאינו חי בזוגיות בעצמו. הצורה האחרונה היא כאשר שני זוגות גאים ממגדרים שונים (למשל זוג גברים וזוג נשים) מתחברים להבאת ילד ביולוגי משילוב של הזוגות (Golombok & Tasker, 2010; Gross, 2006; Segal-Engelchin et al.,); (Stacy, 2006; 2005). צורת ההורות המשותפת הנפוצה ביותר בישראל הינה הצורה הראשונה שהוצגה, בה אישה הטרוסקסואלית וגבר הומו חוברים לשם הבאת ילד ביולוגי. לעומת זאת, במדינות מערביות אחרות ניתן לראות בעיקר את הצורה האחרונה שהוצגה הכוללת שני זוגות החוברים לשם הבאת ילד ביולוגי (Gross, 2006; Segal-Engelchin et al., 2005).

מודל ההורות המשותפת מבוסס על שילוב בין דפוסי משפחה מסורתיים לבין דפוסים שאינם מסורתיים. כאשר מצד אחד ישנה קבלה של דפוסי משפחה חדשים הכוללים יותר משני הורים ושאלה לא בהכרח חיים בזוגיות. מצד השני מודל הורות זה משקף תפיסה מסורתית, המקדשת את ההורות הביולוגית ואת חלוקת התפקידים המגדרית, כאשר רואה את ההורות האידיאלית כזו הכוללת אב והאם ביולוגיים

המגדלים יחד את ילדיהם (סגל-אנגלצין, אררה וצוויקל, Gross, 2006; Segal- Engelchin et al, ; 2010). ניתן לראות כי הבחירה במודל זה שמה חשיבות מרכזית לביולוגיה של הילד ולדפוסים המניחים כי הילד זקוק לדמות אימהית ולהורים משני המגדרים על מנת לגדול ולהתפתח בצורה הטובה יותר ועל מנת להשתלב בחברה. עוד נראה וייתכן כי בהתאם לחשיבות הניתנת במודל זה להורות ביולוגית, הבחירה במודל הורות זה נובעת מהימנעות מאימוץ (אורן, 2006; כהן ארקין, 2011; Segal- Engelchin et al, 2005).

עד כה סקירת הספרות עסקה בהורות והורות גאה בישראל מסוגיה השונים: אימוץ, פונדקאות תרומת זרע והורות משותפת. ניתן ללמוד על הדמיון וההבדלים הרבים המתבטאים בהורות מהסוגים השונים, הנובעים בעיקר מתוך אמונות חברתיות ואפשרויות חוקיות. המשך סקירת הספרות תתמקד בעמדות של עובדות סוציאליות ובעיקר בעמדות כלפי הורות גאה על סוגיה השונים, ממנה יגזרו השערות המחקר.

עמדות כלפי להט"ב

עמדה היא יחס כלפי אובייקט, רעיון או אדם. העמדה כוללת מערכת של אמונות ותפיסות עם מרכיב קוגניטיבי, רגשי ונטייה התנהגותית. המרכיב הקוגניטיבי נובע מאמונות אודות אובייקט העמדה, הרגשי מהתחושות הרגשיות הקשורות לאמונות אלה וההתנהגות היא ביטוי חיצוני של אמונות ורגשות אלו (Freedman, Sears & Carlsmith, 1978).

כשמדברים על עמדות כלפי להט"ב מקובל להשתמש במושגים "הומופוביה" ו"הטרוסקסיזם" (שילה, 2009). מושגים אלה מתייחסים לדעות קדומות ולאפליה כלפי להט"ב. ויינברג (Weinberg, 1972) טבע את המונח "הומופוביה" בשנת 1972 כאשר התייחס לפחד לא רצוני מקרבה להומואים. המונח הומופוביה מתייחס לעמדות ותגובות שליליות כלפי להט"ב בעת אינטראקציה בין פרטים (Moore, 2017). לעומת זאת, המושג הטרוסקסיזם מוגדר כמערכת של אמונות ועמדות שעל פיהן נטייה מינית הטרוסקסואליות היא עליונה וטבעית יותר מנטיות מיניות אחרות. מושג זה מביע עמדות חיוביות כלפי אורח חיים הטרוסקסואלי ועמדות שליליות כלפי כל אורח חיים שסותר או מאיים עליו (Kramer, 2017). המושג הטרוסקסיזם מכיל התנהגות מוטה לטובת נטייה מינית הטרוסקסואלית ועל כן תופס בצורה ישירה אפליה מבנית בחברה (Moore, 2017).

לפי אלפורט (Allport, 1954) תיאוריית המגע טוענת כי מפגש חיובי בין אנשים או קבוצות שיש סטראוטיפים שליליים אחד כלפי האחר, יכול למתן עמדות שליליות, לא רק כלפי האינדיבידואל עמו נערכה הפגישה אלא לכלל הקבוצה אליה הוא שייך. זאת מאחר ומפגש חיובי המכיל מספיק מידע על הקבוצה המודרת יכול לשנות את האמונות של הפרט על אותה הקבוצה (Festinger, 1957). תיאוריית המגע של

אלפורט בוססה דרך מחקרים רבים שהראו שקשר והכרות אישית עם להט"ב ועם מיעוטים אחרים מפחיתים את העמדות השליליות כלפי קבוצות אלו (שילה, 2009; Pettigrew & Tropp, 2006; Ben-Ari, 1998; Smith, Axelson, & Saucier, 2009; Swank & Raize, 2010).

עמדות כלפי הורות גאה בישראל. על אף שהורות גאה נהייתה שכיחה יותר בישראל בשנים

האחרונות, בעיקר במרכז הארץ, ולמרות שזוגיות גאה התחילה לקבל לגיטימציה בחברה, עוד ניתן לראות במחקרים כי הורות זו עדיין לא מתקבלת באופן מלא בחברה, סופגת ביקורת רבה ומוטלת בספק (שילה, 2007, 2009; Mayer, 2007; Couch, 2009; Camilleri & Ryan, 2006).

מדינת ישראל מסרבת לקבל את המשפחות החדשות בישראל, ביניהן משפחות גאות (רוזנבלום ואחרים, 2010). דוגמא לכך ניתן לראות בדיוני וועדת מור יוסף שהתכנסה בשנת 2010, שבחנה את חוק הפונדקאות בישראל ובמסקנותיה חיזקה את האפליה בה גברים הומואים מודרים מהליך הפונדקאות בארץ (אלמגור-לוטן, 2012). אפשר להבין שקבלת זוגות מאותו המגדר להגדרת המשפחה מעמידה בשאלה את ערך המשפחה המסורתית, מאיימת על המוכר ולכן גורמת לתגובות התנגדות. ישנן אף דעות הסבורות כי להט"ב אינם ראויים ומתאימים לתפקד כהורים (Cramer, 1986). אין וויכוח כי ילדים הגדלים במשפחות גאות מאתגרים את ההנחה הרווחת שהתפתחות תקינה מחייבת זוג הורים ממגדרים שונים (Golombok, 2000). טענות נוספות שנשמעות מציגות הורים גאים כפחות יציבים רגשית וככאלה המספקים בית לא בטוח ואף מסוכן עבור הילד (Crawford & Solliday, 1996). מחקר זה הוסיף ומצא כי בעת הצורך הציבור ייטה לפסוק נגד הורים גאים בסוגיית משמורת לעומת הורים הטרוסקסואלים. עם זאת, וכפי שהוצג קודם בסקירת הספרות, מחקרים מראים כי דעות אלו נטולות בסיס אמפירי, מאחר ומחקרים מוצאים שאין ביסוס לטענות לגבי חוסר היכולת של להט"ב לתפקד כהורים (Bozett, 1990; Gartrell, Deck, Rodas, Peyser, & Banks, 2005). המחקר הנוכחי יבקש לבדוק את העמדות של עובדות סוציאליות בישראל כלפי טענה זו, מתוך השערה כי יביעו עמדות דומות לעמדת המדינה.

הטיעונים העולים בבתי המשפט, בארץ ובעולם, כנגד אימוץ של משפחות גאות כוללים את האפשרות

שילדים לזוגות אלו ייחשפו להצקות של ילדים אחרים, שהילד יגדל לפתח נטייה מינית לבן מינו גם כן, שהתודעה המוסרית של הילד תיפגע או שהילד ייחשף למעשי סדום או יפגע מינית על ידי ההורה המאמץ (טריגר ומאסס, 2016; פטרסון, 1996; Hollekim, Slaatten, & Anderssen, 2011). טיעונים נוספים העלו חשש מכך שהילד יפתח הפרעה בזהות או בהתנהגות המגדרית, שיפתח הפרעות אישיות, קשיי הסתגלות

ובעיות התנהגות בצורה חריגה ביחס לילד שגדל להורים הטרוסקסואלים (פטרסון, 1996). גם כאשר מוצגות עדויות מחקריות הסותרות עמדות אלה ומבטלות את ביסוסן האמפירי, נמצא כי העמדות השליליות נותרות כשהיו (טריגר ומאסס, 2016). בדיון משפטי על זכויות הילד בישראל התבטא השופט קדמי ופסק כי במילה "זוג" הנחת המוצא היא שהזוג כולל שני בני אדם, ממינים ביולוגיים שונים. בכך הוא העלה את הלגיטימציה להורות הטרוסקסואלית ומוסיף דה-לגיטימציה להחרגת המשפחה המסורתית (מורג, 2010). גם השופט גרמן, בפסק דין פלוני נגד אלמוני (2008), גרס כי הזוגיות הגאה אינה עולה בקנה אחד עם הערכים היהודיים של מדינת ישראל.

ניתן אף לשמוע טיעונים כי העמדות השליליות כלפי ההורות הגאה, אינן נעוצות בעצם הבאת הילדים על ידי הורים שאינם הטרוסקסואלים, אלא בכך שאלה יגדלו אותם ויטפלו בהם. הטענה היא כי מחירה של "סטייה חברתית", הוא איבוד הזכות להורות (Raymond, 1992). למעשה, נראה שישנה האשמה כלפי הקהילה הגאה על זהותם וחיזוק עמדות הטרו-סקסיסטיות המסתתרות מאחורי טענות של מימוש עקרונות יטובת הילד' (Clarke, 2001).

מחקר אשר בדק את ההשלכות של הורות גאה על ילדיהם מצא כי ילדים אלו אכן נוטים לסבול יותר מבריונות בבית הספר (Clark, Kitzinger, & Potter, 2004). עם זאת, נמצא כי ילדים להורים מאותו המגדר נוטים להתגבר על קשיים אלו בעזרת תמיכה המאפשרת להביט על השוני והייחודיות בהרכב המשפחתי בו גדלים (Fairtlough, 2008). עוד ניתן לראות כי תוכניות הכשרה בבתי הספר ובגנים החינוכיים על הורות גאה מצמצמת את תופעת הבריונות ומיטיבה עם השתלבותם החברתית (Dolores & Richard, 1997).

באשר למשתנים המשפיעים על עמדות אלו, המחקר הנוכחי ישער כי עמדות העובדות הסוציאליות יהיו דומות לעמדות אשר נמצאו במחקרים קודמים באוכלוסייה הכללית שמצאו כי הומופוביה, רמת דתיות ומספר ילדים, משפיעים על העמדות כלפי הורות גאה. נמצא כי רמה גבוהה של הומופוביה קשורה לתפיסה שלילית לגבי היכולת ההורית של להט"ב (Morse, McLaren, & McLachlan, 2008). מחקר ישראלי מצא גם כן קשר שלילי בין רמת הומופוביה גבוהה לבין קבלה של הורות גאה (פאר, 2012). מחקר זה אף מצא את המשתנים 'חוסר מודל יאה לחיקוי' ו'בלבול הילד באשר לזהותו המינית', המביעים חוסר ידע ועמדות קדומות, כמשתנים מנבאים, שנמצאו קשורים לעמדות שליליות כלפי הורות של זוג גברים. עוד נמצא במחקרים כי רמות דתיות גבוהות משפיעות באופן שלילי על עמדות כלפי להט"ב בכללי ועל יכולתם לגדל ילדים בפרט (Wilson & Huff, 2001; Blackwell, Dziegielewski & Jacinto, 2006). הזהות הדתית

נמצאה כמשפיעה הן ברמה החברתית והן ברמה המקצועית על העמדות כלפי הבאת ילדים (Finlay & Walther, 2003; Hollekim et al., 2011; Lewis, 2003). מחקר נוסף מצא כי האם המשתתף הורה או לא, לא השפיע ולא נמצא כמנבא לעמדות שליליות, אך כן נמצא שככל שיש לפרט יותר ילדים, כך העמדות כלפי הורות גאה יותר חיוביות, ולהפך (Morse et al., 2007).

למול מחקרים קודמים שבדקו ומצאו כי משתנים דמוגרפיים אלו משפיעים בצורה ישירה על העמדות, המחקר הנוכחי משער כי קשרים אלו יתווכו על ידי משתנים אחרים, כגון עמדות כלפי לה"ב, אמונה בביולוגיה ואמונה בחלוקת תפקידים מגדרית, המשפיעים על העמדות בצורה ישירה גם כן. השערת המחקר היא כי המשתנים הדמוגרפיים שהוצגו עד כה אינם מנבאים באופן מוחלט עמדות כלפי הורות גאה, אלא קשורים דרך תיווך של משתנים אחרים הנותנים את ההסבר לעמדות.

זווית נוספת להסתכלות על העמדות כלפי הורות גאה קשורה למגדר ההורים ולדרך שבה הביאו את הילדים. מחקר שבחן קבלה של הורות בקרב זוגות של נשים למול הורות בקרב זוגות של גברים הראה הבדלים בעמדות האוכלוסייה בתוך ההורות הגאה. נמצא כי להורות של שתי נשים הייתה קבלה גבוהה יותר מאשר להורות של שני גברים (Camilleri & Ryan, 2006). כלומר, ניכר כי בחברה המערבית הורות בקרב זוגות גברים מאתגרת סטריאוטיפים אודות גבריות, אבהות ואימהות אפילו יותר מאשר הורות של שתי נשים (Stacey, 2006). המחקר הנוכחי משער ומצפה לממצאים דומים.

זאת ועוד, במחקר ישראלי שבחן עמדות כלפי דגמים שונים של הורות גאה בקרב האוכלוסייה ההטרסקסואלית, מצא קבלה גבוהה יותר להורות הטרסקסואלית לעומת הורות גאה בדגמי האימוץ והפונדקאות, ואילו בדגם ההורות המשותפת נמצאה קבלה גבוהה יותר דווקא להורות הגאה (פאר, 2014). ייתכן כי ההסבר לכך נעוץ בנוכחות האם הביולוגית בדגם משפחתי זה. כלומר, כל עוד במשפחה ההטרסקסואלית נוכחת אם, לא קיימת קבלה לדגם הורות אחר, אך כאשר אינה נוכחת יש העדפה להכניסה לתבנית המשפחתית. מחקר זה לא מצא הבחנה מובהקת בעמדות כלפי הדגמים השונים של הורות גאה, נראה כי מודל ההורות פחות רלוונטי והשיפוט נעשה על בסיס תמיכה או התנגדות להורות הגאה בפני עצמה (פאר, 2014). לעומת זאת, מאחר ונמצאה ספרות מעטה בנושא, המחקר הנוכחי ינסה לאתר הבדלים בעמדות של עובדות סוציאליות כלפי המודלים השונים של הורות גאה.

אם כך, חשוב לחזור ולציין כי למרות שנראה כי החברה הישראלית אינה מקבלת בצורה מלאה הורות גאה, ישראל כמדינה וכקהילה רואה ערך חשוב במוסד המשפחה והוא חיוני לקיומה. בשל כך על זוגות רבים, גם על זוגות מאותו המגדר, מופעלים לחצים לממש את הורותם כחלק מהתרבות והזהות היהודית המוטבעת

בהתפתחות האדם ונקשרת בדת עם הגשמה עצמית (מולכין-קלר, 2015). זאת מתוך התפיסה כי ילדים הם פרמטר הכרחי להגדרת התא המשפחתי (Bozett, 1987). כך נוצרת מורכבות בה החברה בישראל מראה אמביוולנטיות כלפי הורות גאה, כאשר מצד אחד קיימת קבלה ולגיטימיות מסוימת כלפי זוגות גאים עם ילדים, מכיוון והבאת הילדים לעולם משרתת את ההגמוניה הקיימת בחברה הישראלית לגבי קיום דור ההמשך. המרכזיות שמקבל ערך המשפחה מאפשר נכונות לקבל תצורות חדשות של משפחות, על אף הרצון העיקש לשמר את מבנה המשפחה המסורתית. מצד שני, עמדות החברה מתקשות לשחרר את המסורת וזוגות המעוניינים להביא ילדים לעולם, לאמץ או להוות משפחות אומנה, עומדים בפני כשלים ומחסומים רבים (מלכין-קלר, 2015). מצב זה מחזק את הצורך במחקר הבודק את העמדות כלפי הורות גאה בישראל בנפרד מהעמדות כלפי להט"ב.

עמדותיהן של עובדות סוציאליות כלפי הורות גאה. ככל הידוע, עד היום לא נערך מחקר מקיף

בישראל הבודק את העמדות של עובדות סוציאליות כלפי הורות גאה ובפרט כלפי סוגי ההורות השונים. בסקירת הספרות והמחקרים השונים נמצאו מעט מחקרים שבדקו עמדות של עובדות סוציאליות וגורמים טיפוליים נוספים בנוגע לקהילה הגאה, אשר יוצגו בפרק זה.

בלתי נמנע כי ערכים מקצועיים ועמדות כלפי אורח חיים ישפיעו על הדרך בה העבודה של אנשי

מקצוע ושל עובדות סוציאליות כחלק מכך, מתבצעת (Csikai, 1999). הקריטריונים לפיהם עובדות

סוציאליות מחליטות אילו משפחות מתאימות להגדרה של משפחה למשל יכולים להשפיע על הדרך בה הן

מתנהלות או מנסחות המלצות בדיוני מפתח הנוגעים למשפחות שבטיפולן (Shilo, Cohen, & Gavriel-

Fried, 2016). מחקרים שנערכו בארצות הברית, באנגליה ובישראל מראים שעובדות סוציאליות וסטודנטיות

לעבודה סוציאלית מחזיקות בעמדות שליליות, הומופוביה והטרסקסיזם כלפי מיעוטים מיניים (Ben-Ari,

2001; Fish, 2006; Fredriksen-Goldsen, Woodford, Luke, & Gutierrez, 2011; Logie, Bridge, &

Bridge, 2007). עוד נמצא כי דעות קדומות ועמדות הטרסקסיסטיות של אנשי מקצוע פוגעות ביכולתם

להעניק שירות מקצועי ושווה למיעוטים מיניים. מתוך כך נוצר מצב בו מיעוטים אלה נוטים שלא לחפש עזרה

מתוך חשש מאפליה על ידי נותני השירות (שילה, 2009; Clark, Landers, & Linde, 2001). זאת ועוד,

המחקר מבסס את הקשר שבין דעות קדומות וסטיגמות חברתיות, שיכולות לבוא לידי ביטוי גם על ידי

העובדות הסוציאליות, כיוצרות לחץ על קבוצות מיעוט, ביניהן להט"ב, ופוגעות בבריאותם הנפשית של

אוכלוסיות אלה (Mayer, 2007).

דוגמא לכך ניתן לראות בארצות הברית, בה לעובדות סוציאליות ניתנת הסמכות לקבוע מהי טובת הילד. כשהדיון נוגע לקהילה הגאה, נראה כי אלה מונחות ופועלות על ידי פרדיגמות של חטא ומחלה הנשענת על סטראוטיפים לשם קבלת החלטה והצדקתה (טריגר ומאסס, 2016). עוד נראה, כי בארצות הברית, עובדות סוציאליות תופסות הורות בדרך של אימוץ בצורה שלילית יותר מאשר הורות ביולוגית (Miall, 1996). יתר על כן, מחקרים מצאו חוסר הבנה וחוסר קבלה של מערכות יחסים בין זוגות מאותו המגדר ואת רצונם לממש את משאלתם להיות הורים (Garnets, Hancock, Cochran, Goodchilds, & Peplau, 1991; Mayer, 2007,). (Swank & Raiz, 2007). מחקר נוסף שנערך בקרב סטודנטים לעבודה סוציאלית, בשנת 2006 באוסטרליה, מצא דווקא דעות ליברליות וגישה חיובית כלפי הורים מאותו המגדר (Camilleri & Ryan, 2006).

בדיקת משתנים המשפיעים על העמדות כלפי הקהילה הגאה בקרב בעלי מקצוע טיפוליים ובקרב עובדות סוציאליות בפרט, העלתה מספר משתנים מרכזיים החוזרים על עצמם במחקרים השונים (שילה, 2009; Swank & Raiz, 2007; Shilo et al., 2016; Camilleri & Ryan, 2006; Ben Ari, 1998). במחקר בקרב עובדות סוציאליות בישראל, נמצא כי רמת דתיות נמוכה, מגדר נשי, ערכים של אוניברסליות ורמת היכרות גבוהה עם זוגות מאותו המגדר מהווים משתנים המשפיעים על הכללת זוגות גאים בהגדרה של 'משפחה' (Shilo et al., 2016). עוד נמצא כי המשתנים רמת דתיות גבוהה והזדהות מגדרית כ'גבר', משפיעים על הוצאת זוגות גאים מההגדרה של 'משפחה' (Shilo et al., 2016). בנוסף, גיל המשתתפים נמצא בקשר שלילי עם עמדות כלפי הומוסקסואליות (שילה, 2009). המחקר הנוכחי ינסה להבין מה העמדות של העובדות הסוציאליות בישראל כלפי הורות גאה ומהם המשתנים המשפיעים עליהן.

ממצאי המחקרים מראים כי חלק מהעובדות הסוציאליות היוצאות לשדה מחזיקות בעמדות שליליות התורמות לאפליה ולקיפוח יכולתם של פונים להט"בים לקבל שירות וייעוץ מסייע (שילה, 2009). מחקר בישראל שבדק השפעת לימודים אקדמאיים בנושא על הדעות כלפי הומוסקסואליות, מצא כי סטודנטים שלמדו קורס בנושא להט"ב פיתחו עמדות חיוביות יותר, בעוד סטודנטים שלא למדו קורס זה, לא שינו את עמדותיהם (Ben Ari, 1998). כלומר ניתן לראות כי הספרות המחקרית מצביעה על חשיבות הלימוד ושינוי עמדות של אנשי טיפול על מנת שיוכלו לתת מענה טיפולי הולם להט"ב. הקניית ידע עדכני בנושא וניסיון לשינוי עמדות שליליות של סטודנטים לעבודה סוציאלית כלפי להט"ב חשובים על מנת לאפשר לכל פונה לקבל סיוע מיטיב (שילה 2009; Swank & Raiz, 2007; Perez, Debord, & Bieschke, 2008). המחקר הנוכחי

ינסה למקד נושא זה בהקשר של הורות גאה ולהבין כיצד ניתן לסייע ליכולת של זוגות מאותו המגדר לקבל שירות מיטיב.

רציונל וחשיבות המחקר

כפי שהעלתה סקירת הספרות, קיים פער בין המחקרים המוצאים פעם אחר פעם כי הטענות העולות כנגד הורות גאה אינן מבוססות אמפירית, לבין העמדות הקיימות בחברה כלפי להט"ב והורות גאה. במסגרת עבודתן, נמצאות עובדות סוציאליות בצמתים מקצועיים העוסקים בהליכים הקשורים למימוש ההורות הגאה (כתיבת תסקירים לבתי המשפט, ליווי פונים לאימוץ, החלטה בנוגע לאפשרות לאמץ ועוד). למעשה, לא רק בהחלטות באשר להורות, עובדות סוציאליות נפגשות באופן יום יומי עם משפחות גאות מכורח עבודתן ועל פניו מחויבות להעניק שירות ברמה ויחס זהים לאוכלוסייה הכללית. העובדות הסוציאליות מהוות את פני החברה, הן נדרשות לתת שירות אחיד לכולם ולהוות קול חברתי לקבלה ולשינוי. עם זאת, ממצאי מחקרים קודמים מראים כי ההחלטות המקצועיות מתבססות גם על עמדות אישיות, שביניהן ניתן לראות גם עמדות שליליות כלפי להט"ב בכלל וכלפי הורות גאה בפרט.

המחקר הנוכחי מבקש לספק נקודת מבט נוספת ומעשירה על המחקרים שנעשו עד כה. כלל הידוע, נכון להיום, לא נעשה כלל מחקר מסוג זה, המנסה להגדיר את העמדות של עובדות ועובדים סוציאליים בישראל כלפי הורות גאה וסוגיה השונים. המחקר הנוכחי מבקש לאתר את התפיסות האישיות התורמות ליצירת העמדות, מתוך השערה כי מחקרים קודמים שהראו עמדות שליליות בקשר עם משתנים דמוגרפים בלבד, לא מצליחים להציג את התמונה במלואה ולאפשר התערבות מותאמת. המחקר שואף להתמקד בעמדות של הפרט המאופיינות לפי המשתנים הדמוגרפיים שהוצגו בסקירת הספרות, להבין ולראות את הקשרן לעמדות ואמונות אחרות הקשורות להורות וללהט"ב. מתוך כך תהיה אפשרות להבין יותר את התפיסה של משפחות בישראל, תוך הבנה חברתית מגדרית וביולוגית. זאת תוך כדי ניסיון להצביע על כיוון אפשרי להתמודדות חדשה וממוקדת להקניית שירותים שווים ללא משוא פנים לקהילה הגאה בישראל. זאת ועוד, הבנת הקשר בין הורות גאה לתפיסות חברתיות באשר לחשיבות הביולוגיה ולחלוקת תפקידים מגדרית מאפשרת התבוננות חברתית רחבה יותר מזאת שהוצגה עד היום על המניעים לעמדות כלפי הורות גאה.

שאלת המחקר, השערות המחקר ומודל המחקר

המחקר הנוכחי יעסוק בעמדות של עובדות סוציאליות כלפי הורות גאה וסוגי ההורות הגאה מתוך נקודת הנחה כי עובדים סוציאליים מביעים עמדות מגוונות וביניהן עמדות שליליות ויבקש לפרק ולהבין את מקורן של העמדות. מתוך כך, נגזרות מספר שאלות מחקר: האם קיים קשר בין העמדות למאפייני הרקע של

העובדת הסוציאלית? האם יש הבדל בעמדות כלפי המודלים השונים של הורות (תרומת זרע, פונדקאות, אימוץ והורות משותפת)? האם העמדות קשורות לעמדות כלפי לה"ב? האם העמדות קשורות לנתינת חשיבות מרכזית לביולוגיה בסוגיית ההורות? האם העמדות קשורות לאמונה בצורך ובחלוקת התפקידים המגדרית בסוגיית ההורות? וכיצד משפיעה ההכרות והידע על הקהילה הגאה?.

מתוך שאלות מחקר אלו נגזר מודל המחקר, מאחר וזהו מחקר רוחב בו כל המשתתפים נמדדו באותה נקודה בזמן, כיוון החיצים במודל הוא לפי ההשערות התיאורטיות, לא יהיה ניתן לאשש אותן באופן מלא. השערות המחקר המרכזיות (ראה [תרשים 1](#)):

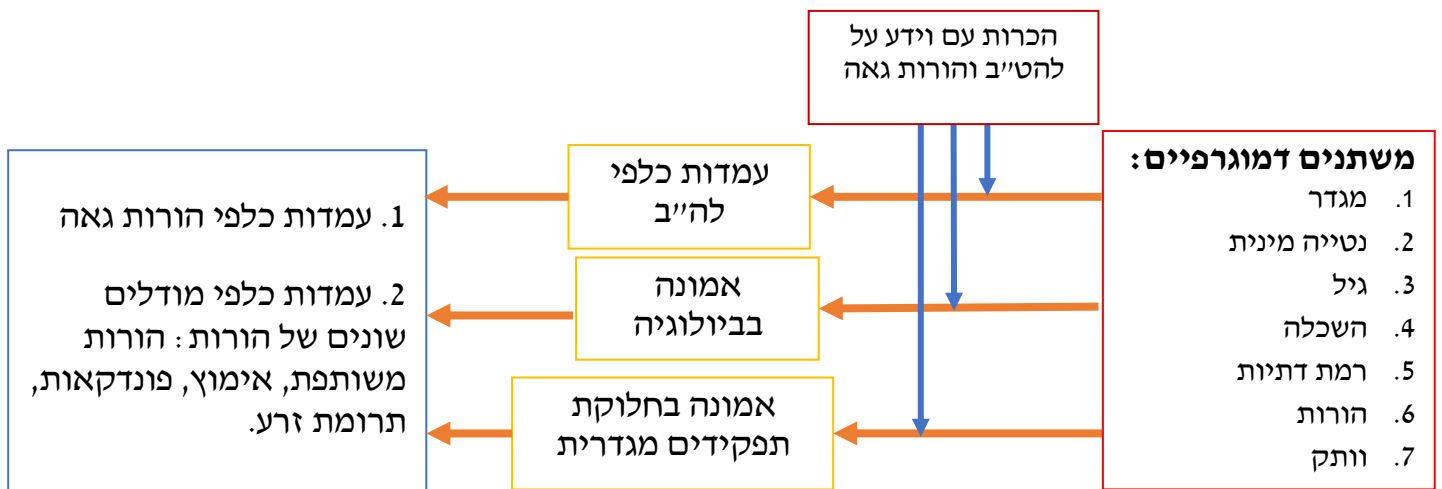
- i. ימצא קשר בין המשתתפים הדמוגרפיים למשתתפי העמדות המתווכים (עמדות כלפי לה"ב, אמונה בביולוגיה ואמונה בחלוקת תפקידים מגדרית):
  - ימצאו עמדות נמוכות כלפי לה"ב: בקרב גברים לעומת נשים; ככל שגיל המשתתף מבוזר יותר; ככל שרמת הדתיות גבוהה יותר וככל שרמת ההשכלה נמוכה יותר. עם זאת, לא ימצא קשר בין הורות לעמדות כלפי לה"ב.
  - ימצא קשר בין המשתתפים הדמוגרפיים לבין אמונה בביולוגיה ובין המשתתפים הדמוגרפיים לבין אמונה בחלוקת תפקידים מגדרית. בשל מחסור במחקרים קודמים אלו יישארו כשאלות פתוחות (השערה גישושית).
- ii. ימצא קשר בין המשתתפים הדמוגרפיים לבין עמדות כלפי הורות גאה ותמיכה בתצורות ההורות השונות:
  - העמדות כלפי הורות גאה תהינה חיוביות יותר: בקרב עובדות סוציאליות נשים לעומת גברים; בקרב משתתפים עם ילדים בהשוואה למשתתפים ללא ילדים; ככל שגיל המשתתף צעיר יותר; ככל שרמת הדתיות נמוכה וככל שההשכלה עולה.
  - העמדות כלפי הורות גאה והעמדות כלפי המודלים השונים של ההורות יהיו קשורות עם המשתתפים הדמוגרפיים. אולם מאחר ולא נבדקו העמדות כלפי הורות גאה ולא נחקרו העמדות כלפי מודלי ההורות השונים בעבר, כיווני הקשרים ייוותרו כשאלות פתוחות (השערה גישושית).
- iii. ימצא קשר בין משתתפי העמדות לעמדות כלפי הורות גאה ותמיכה בתצורות ההורות השונות:
  - המשתתפים המתווכים ימצאו בקשר ישיר לעמדות כלפי הורות גאה, רמות גבוהות של משתתפי העמדות (עמדות כלפי לה"ב, אמונה בביולוגיה, אמונה בחלוקת תפקידים מגדרית) ימצאו

בקשר עם עמדות כלפי הורות גאה : עמדות כלפי לה"ב ימצאו בקשר חיובי, בעוד אמונה בביולוגיה ובחלוקת תפקידים מגדרית ימצאו בקשר שלילי.

- משתני העמדות ימצאו בקשר עם תמיכה בתצורות ההורות הגאה השונות : ימצא קשר בין עמדות כלפי לה"ב לבין עמדות חיוביות כלפי כלל מודלי ההורות השונים ; ימצא קשר חיובי בין אמונה בביולוגיה לבין עמדות חיוביות כלפי פונדקאות והורות משותפת ; ימצא קשר שלילי בין אמונה בביולוגיה לאימוץ ; ימצא קשר חיובי בין אמונה בחלוקת תפקידים מגדרית לבין עמדות חיוביות כלפי הורות משותפת ; ימצא קשר שלילי בין אמונה בחלוקת תפקידים מגדרית לפונדקאות. השערות אלא אינן מבוססות על מחקרים קודמים אלא על הקשר הטבעי בין אמונות מסוג אחד לביטוייהן בסוג מודל ההורות הרלוונטי.

iv. עמדות כלפי לה"ב, אמונה בביולוגיה כבסיס להורות, ואמונה בחלוקת תפקידים מגדרית יתווכו את הקשר שבין המשתנים הדמוגרפיים לבין העמדות כלפי הורות גאה והתמיכה בתצורות ההורות השונות.

v. הכרות עם להט"ב ובמיוחד עם הורים מאותו המגדר וידע על האוכלוסייה הלהט"בית ימתנו את הקשר בין המשתנים הדמוגרפיים למשתנים המתווכים : ככל שההיכרות והידע כל האוכלוסייה גבוהה יותר, כך העמדות כלפי לה"ב יהיו חיוביות יותר ; האמונה בחלוקת תפקידים מגדרית תפחת וכן גם האמונה בחשיבות הביולוגיה.

תרשים 1. מודל המחקר.

שיטה

תיאור המדגם

אוכלוסיית המחקר הינה עובדות ועובדים סוציאליים בישראל. במחקר הנוכחי לא ניתן היה להגיע אל

מסגרת הדגימה, מאחר ואין נגישות למאגר העובדות והעובדים הסוציאליים הרשומים בפנקס העובדים הסוציאליים לצורך שימוש מחקרי. לכן לא התאפשרה דגימה הסתברותית ונעשה שימוש בשיטת דגימה לא הסתברותית בצורה של דגימת נוחות ומדגם כדור שלג.

המחקר ניסה להגיע למדגם רחב ככל האפשר מתוך אוכלוסיית העו"סים בישראל ללא הגבלות של מגדר, נטייה מינית, דת, אמונה, השכלה, מגורים, גיל ועוד. זאת תוך השוואה למאפייניהם הדמוגרפיים של העו"סים בישראל מנתונים הקיימים משנת 2004 (בר-צורי, 2004; אלו הנתונים הדמוגרפיים היחידים לגבי עו"סים הקיימים בעת ביצוע המחקר). במחקר הנוכחי, 786 משתתפים נכנסו לשאלון ו-280 משתתפים הוסרו מקובץ הנתונים, מאחר ולא מילאו חלק ניכר מהשאלונים (יותר מ-30%). כך שבמחקר הנוכחי השתתפו 506 עובדות ועובדים סוציאליים בגילאי 22-80. אחוז הנתונים החסרים במשתני המחקר, ב-506 השאלונים התקפים, נע בין 1.4%-0.0. מבחן Little הראה כי הנתונים חסרים בתצורה רנדומלית (Missing Completely at Random): $\chi^2(12) = 18.04; p = 0.205$. עקב השיעור הנמוך של הערכים החסרים, לא נערכה השלמת ערכים, העיבודים הרב-משתניים נערכו תוך הסרת ערכים חסרים בשיטת pairwise, המסירה את המשתתף רק מאותו חלק בניתוח בו חסר ערך, אך לא מהניתוח כולו.

העובדות והעובדים הסוציאליים שהשתתפו במחקר, בדומה לאוכלוסיית העובדים הסוציאליים (בר-

צורי, 2004) ברובן נשים (93%), שהגדירו את נטייתם המינית הטרוסקסואלית (89.5%), חילוניות (74%) המשתייכות לדת היהודית (94.5%). [לוח 1](#) מציג את שכיחות הנתונים הדמוגרפיים במדגם, תוך השוואת הנתונים למאפיינים הדמוגרפיים של אוכלוסיית העובדות והעובדים הסוציאליים בישראל (בר-צורי, 2004), במשתנים לגביהם קיימים נתונים מהאוכלוסייה. מבחן טיב התאמה הראה כי יש הבדל בין המגדר של העובדות והעובדים הסוציאליים המשתתפים במחקר למול המגדר של העובדות והעובדים הסוציאליים של כלל האוכלוסייה ($\chi^2(1) = 7.03; p < 0.01$). בהשוואה לנתונים משנת 2004, המדגם הנוכחי כולל אחוז גבוה במעט של גברים לעומת נשים. עוד ניתן לראות כי בעוד ממוצע הגילאים של עובדות סוציאליות נכון לשנת 2004 הוא 40.2, בקרב משתתפי המחקר הגיל הממוצע הינו 38 (SD=9.8), ייתכן והדבר נובע מכך שהמחקר הופץ בצורה אינטרנטית (ראו הליך המחקר). בנוסף, 10.5% מהמשתתפים הגדירו את עצמם כדתיים או

חרדים, 2% הגדירו את דתם כנוצרית ו1% כמוסלמית. עוד נראה כי כמחצית מהמשתתפים גרים באזור המרכז ותל אביב (52%).

הוותק הממוצע במקצוע העבודה הסוציאלית בקרב משתתפי המחקר נע בין שנה ל-42 שנים, כאשר הממוצע הינו 10.5 שנים (SD=9.4). כמעט כל המשתתפים עובדים בעבודה סוציאלית בעת ביצוע המחקר (93%), בעיקר בתחומי ילדים ונוער (54%), משפחות ויחידים (38%), בריאות הנפש (25%) ושיקום (21%).

לוח 1. נתונים דמוגרפיים של המדגם (N=506).

משתנה	N (= 506)	%	% באוכלוסיה		
מגדר					
אישה	469	93%	89%		
גבר	37	7%	11%		
דת					
יהודי	478	94%	95.7%		
נוצרי	4	1%	4.3%		
מוסלמי	11	2%			
אתאיסט	10	2%			
אחר	3	1%			
מצב משפחתי					
רווק/ה	70	14%			
במערכת יחסים	16	3%			
במערכת יחסים (יותר משנה)	62	12%			
נשוי/נשואה	338	67%	77%		
גרושה	12	2%			
אלמן/ה	2	0.5%			
* אחוז באוכלוסייה לפי מאמרה של בר צורי (2004)					
משתנה	N (=506)	%	משתנה	N	%
נטייה מינית			מידת דתיות		
הטרוסקסואלית	453	90%	חילוני	375	73%
הומו/לסבית	19	4%	מסורתי	79	16%
בי-סקסואלית	15	3%	דתי	49	10%
אחר	15	3%	חרדי	3	1%
מקום מגורים			מספר ילדים		
מחוז צפון	51	10%	0	182	36%
מחוז חיפה	80	16%	1	51	10%
מחוז מרכז	148	29%	2	80	16%
מחוז תל אביב	116	23%	3	65	13%
מחוז ירושלים	66	13%	מעל 3	20	4%
מחוז דרום	33	6.5%	תואר		
יהודה ושומרון	12	2.5%	BSW	245	48%
אוכלוסייה			MSW	252	50%
משפחות ויחידים	193	38%	PHD	8	2%
נוער	149	29%	לימודי תעודה		
ילדים	129	25%	כן	234	46%
בריאות הנפש	126	25%	לא	267	53%
נשים	116	23%	עובדת כעת		
שיקום	104	21%	כן	471	93%
גברים	98	19%	לא	35	7%
קשישים	91	18%	הכנסה		
נכויות	72	14%	עד 7000	134	26%

32%	164	7001-9000	11%	56	בריאות פיזית
20%	102	9001-11000	10%	52	זוגיות
14%	70	11001 ומעלה	9%	45	קהילתי
			7%	34	משפטי
			7%	35	שכול
			5%	25	אסירים
			4%	21	שירות מבחן
			3%	13	מהגרים/פליטים

כלי המחקר

משתני המחקר נמדדו באמצעות שאלונים לדיווח עצמי. למשיבים הועבר שאלון מאוחד המורכב מתשעה תתי-שאלונים: שאלון פרטים דמוגרפיים, שאלון הכרות עם להט"ב וידע בתחום, שאלוני עמדות כלפי הורות גאה, שאלוני עמדות כלפי לה"ב, שאלון אמונה בביולוגיה, שאלון אמונה בחלוקת תפקידים מגדרית ושאלון תמיכה במודלים שונים של הורות חד מינית. לבדיקת כלי מחקר שתורגמו או פותחו לצורך מחקר זה ולמען תיקופם נערך מחקר מקדים בקרב מדגם של 180 סטודנטים לעבודה סוציאלית בישראל אשר התבקשו לענות על שאלונים אלו, באופן אינטרנטי בדגימת נוחות בצורת כדור שלג. לאחר ניתוח גורמים גישושי במחקר המקדים הותאמו כלי המחקר מחדש בהתאם למפורט בכל כלי.

פרטים דמוגרפיים. נמדדו על ידי שאלון בו התבקשו המשיבים לענות על מספר פרטים דמוגרפיים הכוללים: מין, מגדר, נטייה מינית, גיל, מקום מגורים נוכחי, הכנסה חודשית, תואר בעבודה סוציאלית, וותק, תחום עיסוק בעבודה סוציאלית, ארץ לידה, מצב משפחתי, ילדים, מספר ילדים, הדרך בה הובאו הילדים לעולם, דת ומידת דתיות (ראה [נספח ב'](#)).

הכרות עם להט"ב וידע בתחום. נבדקו על ידי שאלון בו מתבקשים המשיבים לענות על 8 שאלות בתחום ההיכרות עם להט"ב וידע בתחום, המתבססות על מחקריהם של שילה (2009) ושל שילה וחבריו (Shilo et al., 2016) (ראה [נספח ג'](#)). שאלות 1-3 מהוות שאלות הכרות כגון: "כמה זוגות חד מיניים את מכירה באופן אישי". שאלות 4-8 מהוות שאלות ידע בתחום כגון "כיצד היית מגדירה את רמת הידע שלך בנושא הורות וסוגי הורות חד מינית?". התשובות האפשריות דורגו בסולם של ארבע דרגות: 1 ("בכלל לא"), 2 ("ברמה נמוכה 1-3"), 3 ("ברמה בינונית 4-10") ו-4 ("ברמה גבוהה +10"). הציון לרמת ההיכרות או לרמת הידע חושב על ידי סכום תשובות המשתתפים לשאלות, ככל שהציון יותר גבוה, רמת הידע וההיכרות גבוהים יותר. מהימנות השאלון במחקר הנוכחי הינה גבוהה ($\alpha = 0.84$).

עמדות כלפי הורות גאה (Beliefs on Same-Sex Parenting). העמדות נמדדו על ידי שאלון שפותח

באיטליה (Ioverno et al., 2018) ומודד עמדות ואמונות כלפי כישורים ויכולות של זוגות מאותו המגדר

לתפקד כהורים מיטיבים (ראה [נספת ד'](#)). השאלון כולל 12 פריטים גנריים המבוטאים בצורה כפולה בשני שאלונים: כלפי זוג נשים וכלפי זוג גברים. הפריטים בשאלון מבטאים שני סוגי עמדות מרכזיים: (1) עמדות המבוססות על אמונה ביכולתם של זוגות מאותו המגדר להתמודד עם אתגרים המשפיעים על התפתחות הילד (לדוגמא: "זוג (גברים/נשים) יכול לספק לילדם מסגרת סביבתית וחברתית בטוחה"). (2) עמדות מבוססות על דעות כלפי כישורי הורות בסיסיים (לדוגמא: "זוג גברים/נשים יכול לספק לילדם תזונה ראויה"). לשאלון המקורי תוקף תוכן, תוקף נראה, תוקף מבנה ומהימנות פנימית גבוהה ($\alpha = 0.86$). המשיבים התבקשו לענות על כל פריט בסולם ליקרט בן 4 דרגות הנע בין 1 "לא מסכימה" לבין 4 "מסכימה". הציון חושב על ידי ממוצע התשובות לאחר היפוך פריט מספר 6 ("זוג אמהות/אבות יתקשו לספק לילד מודל גברי/נשי מיטיב"), כאשר ציון גבוה יותר מעיד על עמדות חיוביות יותר.

השאלון תורגם לעברית לצרכי מחקר זה, ותורגם חזרה לאנגלית על ידי גורם חיצוני למחקר. בניתוח גורמים גישושי עם רוטציית varimax למחקר המקדים, עבור פריטי השאלון 'עמדות כלפי זוג אימהות' נמצא גורם אחד עם 59% שונות מוסברת. מהימנות השאלון בגרסתו זו נמצאה גבוהה ($\alpha = 0.88$). עם זאת, במחקר הנוכחי פריט מספר 6 "זוג אימהות יתקשו לספק לילד מודל גברי מיטיב" נמצא במתאם נמוך עם יתר המשתנים ועל כן הוחלט להסירו מהשאלון. ללא פריט זה, ניתוח גורמים גישושי מצא גורם אחד עם 45% שונות מוסברת ומהימנות גבוהה ($\alpha = 0.90$). בדומה לשאלון זה, בפריטי השאלון 'עמדות כלפי זוג אבות', פריט (6) "זוג אבות יתקשו לספק לילדם מודל נשי מספק" נמצא בקשרים נמוכים עם יתר הפריטים ולכן הוחלט להורידו. ללא פריט זה, נמצא גורם אחד המסביר 52% מהשונות בתשובות ומהימנות גבוהה ($\alpha = 0.87$).

מאחר ושני המשתנים האלה נמצאו במתאם מאוד גבוה ביניהם ($r = 0.93, p < 0.001$) וכן המתאמים עם יתר משתני המחקר מאוד דומים (ראה [נספת ט'](#)), משתנים אלה אוחדו למשתנה אחד שהוא ממוצע של ציוני שני השאלונים, כך שכלל שהציון יותר גבוה כך גם העמדות כלפי הורות גאה חיוביות. כמו כן, ניתוח גורמים גישושי של שני השאלונים יחד מצא גורם אחד עם 45% שונות מוסברת.

תיאור מקרה אימוץ. בנוסף לכלי 'עמדות כלפי הורות גאה', על מנת לבדוק את עמדות העובדות והעובדים הסוציאליים באופן רחב, הועבר תיאור מקרה של זוגות שונים המבקשים לגדל ילד בשל אי יכולתם להביא ילד לעולם בצורה ביולוגית (ראה [נספת ד'](#)). לכל משתתף הוצג באופן רנדומלי מקרה אחד מתוך 3 מקרים זהים כאשר ההבדל היחיד בהם הוא המגדר והנטייה המינית של הזוג (זוג הטרוסקסואלים, זוג גברים

וזוג נשים) בתיאור המקרה, מתואר זוג בשנות ה-35 לחייהם, הנמצאים בזוגיות בשבע שנים האחרונות ומבקשים להביא ולגדל ילד משותף למרות שאין באפשרותם יכולת ביולוגית לכך. לאחר תיאור המקרה, המשתתפים התבקשו להשיב בסולם ליקרט בן 4 דרגות מ-1 "לא מסכימה" עד 4 "מסכימה", לגבי מידת הסכמתם עם עמדות על יכולת הזוג לגדל ילד, כגון "לדעתי היכולת של הזוג לגדל בצורה מיטיבה את הילד גבוהה". חישוב השאלון נעשה על ידי ממוצע התשובות לאחר היפוך פריט מספר 3 ("אני סבורה שהבית של הזוג אינו בטוח כנדרש עבור תינוק"), ככל שהציון יותר גבוה כך הערכת המשיבים לגבי מידת ההתאמה של הזוג המתואר לגדל את הילד בצורה מיטיבה גבוהה. כלי זה מציג תפיסה כללית של העובדות סוציאליות בישראל בדבר הנכונות לאפשר לזוגות שונים לאמץ ולא מציג את העמדה של כל משתתפת בנפרד. תיאור המקרה מתבסס על השאלון המקורי של סולידיי וקראפורד (Solliday & Crawford, 1996) ועל תרגומו לעברית של פאר (2014), תוך התאמת תיאור המקרה לשאלון הנוכחי. במחקר הנוכחי נמצאה רמת מהימנות גבוהה ($\alpha = 0.84$) בכל תיאורי המקרה השונים. בשאלון זה נעשה שימוש ברמה התיאורית בלבד והוא לא נכלל כחלק ממשתני המחקר שנבדקו במודל.

עמדות כלפי לה"ב. המשתנה נמדד על ידי שאלון עמדות כלפי הומואים, לסביות וביסקסואלים

שפותח בשנת 2014 (Siebert, Chonody, Siebert, & Rutledge, 2014) ותורגם לעברית לצרכי מחקר זה על ידי שני שופטים, תוך תרגום של שופט שלישי חזרה לאנגלית. השאלון המקורי הועבר לשלושה מדגמים שונים של סטודנטים בשיקגו, ועבר בדיקות תיקוף מבנה ובדיקת מהימנות. הוא כולל 20 פריטים המפוצלים לשני תתי שאלונים (שאלון עמדות כלפי לסביות וביסקסואליות ושאלות כלפי הומואים וביסקסואלים) (ראה [נספח ה](#)). המענה לפריטים הוא בסולם ליקרט בן 4 דרגות מ-1 "לא מסכימה" עד 4 "מסכימה". הציון מחושב על ידי ממוצע התשובות לאחר היפוך הפרטים הרלוונטיים בכל שאלון (נשים- 1,3,5,6,8,9,10 ; גברים- 2,3,4,6,8,9), כאשר ציון גבוה בכל תת-שאלון מציין עמדות חיוביות כלפי נשים לסביות וביסקסואליות, או עמדות חיוביות כלפי הומואים וביסקסואלים בהתאמה. כמו כן, ניתן לאחד את הפריטים כדי למדוד עמדות כלליות כלפי הומואים, לסביות וביסקסואלים יחד. השאלון המקורי מצא מהימנות גבוהה בשני תתי השאלונים (נשים: $\alpha = 0.95$; גברים: $\alpha = 0.96$).

השאלון המקורי עבר תיקוף תוכן ונראה ונערך תיקוף מבנה במספר דרכים על ידי מחברי השאלון.

חקר קבוצות וחקר מתאמים נערך בקרב קבוצה של 110 סטודנטים אשר מצא קשר בין העמדות לבין המשתתנים: תפיסות מגדריות, אמונה במשפחה המסורתית, רמות גבוהות של דוגמטיות, תפיסה של סביבתם, עמדות דומות ומיעוט אינטראקציה עם הומואים או לסביות. המחקר לא בדק עמדות כלפי בי-סקסואליים

ובי-סקסואליות בדומה לניסיון במחקר הנוכחי לבדוק עמדות על בסיס מגדר ומשיכה לאותו המגדר, לאו דווקא באופן דיכוטומי. עדויות נוספות לחקר המבנה בוססו במחקר בקרב 405 סטודנטים לתואר ראשון ממגוון אוניברסיטאות (Herek, 1994). חקר מתאמים נוסף מצא כמצופה עמדות פחות שליליות בקרב משתתפים הנמצאים בקשר עם להט"ב. עם זאת, מאחר והמדגמים הינם קטנים ביחס למספר הרב של המשתתפים הביסוס של תוקף המבנה אינו מוחלט. ניתוח גורמים קונפירמטורי נעשה במחקר המשך (Stoever & Morera, 2008) ומצא שהמודל מספק תיאור מיטיב של משתני השאלון המביעים עמדות כלפי הומואים ולסביות ככלל וכן מבחין בין העמדות כלפי הומואים לעמדות כלפי לסביות.

תוקף המבנה של השאלון נבדק גם על ידי תוקף מתכנס, כאשר השאלון הועבר בקרב אנשים שהביעו בפומבי עמדות חיוביות ואנשים שהביעו בפומבי עמדות שליליות כלפי זכויות להט"ב. משתתפים אשר תמכו בזכויות להט"ב קיבלו ציון גבוה יותר בשאלון, כלומר הביעו עמדות חיוביות יותר כלפי הומואים וכלפי לסביות (Herek, 1994). המחקר הנוכחי משתמש בכלי זה על מנת לבדוק עמדות כלפי הומואים וכלפי לסביות בשל תוקפו, מהימנותו, הפרדתו בין עמדות כלפי הומואים וביסקסואלים לעמדות כלפי לסביות וביסקסואליות והתאמתו לתכנים הנבדקים במחקר הנוכחי ולהקשר הישראלי של ימינו.

בניתוח גורמים גישושי עם רוטציית varimax במחקר המקדים, עבור פריטי השאלון 'עמדות כלפי נשים לסביות וביסקסואליות' נמצא גורם אחד עם 63% שונות מוסברת ומהימנות פנימית גבוהה ($\alpha = 0.87$). עבור פריטי השאלון 'עמדות כלפי גברים הומואים וביסקסואלים' נמצא גורם אחד 62% שונות מוסברת ומהימנות שאלון גבוהה ($\alpha = 0.90$). במחקר הנוכחי בפריטי השאלון 'עמדות כלפי נשים לסביות וביסקסואליות', נמצא גורם אחד המסביר 41% וכן מהימנות גבוהה ($\alpha = 0.80$). בפריטי השאלון 'עמדות כלפי גברים הומואים וביסקסואלים' נמצא גורם אחד עם 54% שונות מוסברת ומהימנות גבוהה גם כן ($\alpha = 0.89$). למרות הבחירה בשאלון זה מכיוון ומציג באופן נפרד עמדות כלפי נשים וכלפי גברים, מאחר ושני משתתפים אלה נמצאו במתאם מאוד גבוה ביניהם ($r = 0.83, p < 0.001$) וכן המתאמים עם יתר משתני המחקר מאוד דומים (ראה [נספת ט'](#)), משתתפים אלה אוחדו למשתנה אחד שהוא ממוצע של ציוני שני השאלונים, כך שככל שהציון יותר גבוה כך גם העמדות כלפי להט"ב חיוביות. ניתוח גורמים גישושי מצא גורם אחד עם 42% שונות מוסברת, ומהימנות גבוהה ($\alpha = 0.91$). גם במחקרם של סיברט ועמיתים (Siebert et al., 2014) השתמשו לבסוף בציון מאוחד על מנת להציג את העמדות.

אמונה בביולוגיה. כיוון שלא נמצא בספרות שאלון הבדק אמונה בביולוגיה בהקשר להבאת ילדים

לעולם, נבנה שאלון לצורכי המחקר הנוכחי (ראה [נספח ו](#)). השאלון מבוסס על היגדים שנלקחו מסקירת הספרות בתחום ובהתייעצות עם ד"ר גיא שילה ופרופסור יעל בנימיני מבית הספר לעבודה סוציאלית באוניברסיטת תל אביב, פסיכולוגית ילדים מומחית בתחום ואנשים נוספים אשר שימשו לביסוס תוקף תוכן ותוקף נראה. השאלון כולל 11 היגדים הבודקים את האמונה של המשתתפים בחשיבות ההורות הביולוגית (לדוגמא: "לאם שיוולדת יש קשר ייחודי עם התינוק שאין לאם מאמצת"). ההיגדים מבוססים על עמדות כלפי קשר ביולוגי ומידת הסכמה עם היבטים המקושרים לביולוגיה, כגון חיבור, קשר רגשי, היבטים פיזיולוגיים ובריאותיים ויצירת סביבה מיטיבה עבור הילד. המשתתפים מתבקשים לבטא את מידת ההסכמה לכל פריט בסולם ליקרט בן 4 דרגות מ-1 "לא מסכימה" עד 4 "מסכימה", כאשר הציון מתקבל על ידי ממוצע התשובות לאחר היפוך הפריטים הרלוונטיים (5,8,10,11). ככל שהציון יותר גבוה כך האמונה בחשיבות הביולוגיה גבוהה.

בניתוח גורמים גישושי עם רוטציית varimax במחקר המקדים, עבור 11 פריטי השאלון, נמצאו 3 גורמים עם 63% שונות מוסברת. עם זאת רוב הפריטים נמצאו קשורים עם גורם אחד, מלבד פריטים 5,8,11, שנמצאו בקשרים נמוכים עם שאר הפריטים ("אנשים שעלולים להעביר לילדיהם מחלה תורשתית לא צריכים להביא ילדים ביולוגיים"; "אין הבדל בטיב ההורות בדרך של אימוץ לבין טיב ההורות בדרך ביולוגית"; "בקשר בין הורים לילדים חשובה האהבה יותר מהביולוגיה"). המהימנות הפנימית של שאלון זה נמצאה גבוהה ($\alpha = 0.82$). ללא פריטים אלו, עם ניתוח גורמים של 8 פריטי השאלון שנותרו, נמצא גורם אחד עם 53% שונות מוסברת וכן מהימנות גבוהה ($\alpha = 0.87$). לכן, במחקר הנוכחי, לאחר איסוף הנתונים התבצע ניתוח גורמים נוסף בו נמצאו, בדומה למחקר המקדים, קשרים נמוכים בין פריטים 5,8,11 ליתר פריטי השאלון והוחלט להסיר פריטים אלו מהשאלון. ללא פריטים אלו, ניתוח גורמים גישושי במחקר הנוכחי, מצא גורם אחד עם 45.5% שונות מוסברת ומהימנות גבוהה ($\alpha = 0.82$).

אמונה בחלוקת תפקידים מגדרית. המשתנה אמונה בחלוקת תפקידים מגדרית מורכב למדידה

(Larsen & Long, 1988). כיום יש שני שאלונים מרכזיים, המוכרים בכל העולם ומודדים משתנה זה במקרים השונים, כאשר כל שאלון לא נמצא מספק בפני עצמו (Constantin & Voicu, 2015). עם זאת נראה כי הבעייתיות שבכל שאלון יכולה להיפתר בעזרת השאלון האחר. בשל כך, במחקר הנוכחי שולבו שני השאלונים יחד וכללו 22 פריטים: שאלון בינלאומי חברתי (International Social Survey Program -ISSP)

משנת 2002 ושאלון ערכים עולמי (World Values Survey-WVS) משנת 2005 (Inglehart et al., 2014;) (ISSP Research Group, 2013) (ראה [נספח ז'](#)).

שני השאלונים הועברו ביותר מ-40 מדינות והוכחו כמותאמים לתרבויות שונות, כאשר השאלון הראשון מדבר על התנהגויות מגדריות וערכים במשק הבית ובסביבת העבודה ואילו השאלון השני משלים אותו ועוסק בערכים ועמדות כלפי תפקידים מגדריים בספירה הציבורית. כמו כן, שני השאלונים מהימנים ותקפים דרך תוקף תוכן וכן דרך מדידה לאורך זמן ובמחקרים מרובים חוצי-תרבויות. עם זאת שני השאלונים מוגבלים ביכולת המשיבים להביע עמדות מורכבות, מה שיכול להוביל לקושי בתיקוף (Constantin & Voicu, 2015). השאלונים תורגמו לעברית לצרכי מחקר זה על ידי שלושה שופטים, יחד עם תרגום של שופט נוסף חזרה לאנגלית במטרה לוודא את דיוק התרגום.

על מנת למדוד את המשתנה הנוכחי, המשתתפים התבקשו לבטא את מידת ההסכמה לכל פריט בסולם ליקרט בן 4 דרגות מ-1 "לא מסכימה" עד 4 "מסכימה", כאשר הציון מתקבל על ידי ממוצע התשובות לאחר היפוך הפריטים הרלוונטיים (5,6,8,14,15,17,20,22). ככל שהציון יותר גבוה כך האמונה בחלוקת תפקידים מגדרית גבוהה יותר. שאלון זה לא נכלל במחקר המקדים, מאחר ושם נכלל שאלון אחר שבעקבות תוצאות המחקר המקדים הוחלט להחליפו. בבדיקה ראשונית מהימנות השאלון יצאה נמוכה ($\alpha = 0.62$). ניתוח גורמים גישושי עם רוטציית varimax מצא שבעה גורמים וקשרים נמוכים בין הפריטים. בשל כך הוחלט להוריד את תשעת הפריטים בעלי הטעינויות הנמוכות (3,4,5,6,8,9,16,17,20) ולהותיר את המשתנה "תפקידי מגדר" עם 13 המשתנים הנותרים (1,2,7,10,11,12,13,14,15,18,19,21,22). מהימנות שאלון זה יצאה מספקת ($\alpha = 0.74$) וניתוח גורמים מצא גורם אחד עם שונות מוסברת של 25.6%.

עמדות כלפי תצורות הורות שונות (The D'Amore and Green Same-sex Parenting Scale,)

(2014). נמדד על ידי שאלון הכולל 14 פריטים וכולל היגדים הבודקים את התמיכה בהורות מסוגים והרכבים שונים, בהקשר וללא הקשר של זוגיות (D'Aore, Green, Scali, & Liberati, 2014) (ראה [נספח ח'](#)). המשתתפים התבקשו להביע את מידת תמיכתם במודלים שונים של הורות. בכל מודל (מלבד 'תרומת זרע' בו 2 פריטים מאחר ואפשרי רק לנשים), נשאלו המשיבים בנפרד כלפי מודל ההורות הנתון בהקשר של מגדר ההורה (גבר/אישה) והמצב זוגי (רווק/ה/בזוגיות). מודלי ההורות תואמים את התצורות האפשריות תיאורטית להבאת ילדים ולא דווקא בהקשר למצב החוקי במדינה: אימוץ (1,4,8,11), תרומת זרע (6,10), פונדקאות (3,7,12,14) והורות משותפת (2,5,9,13).

אמנם במחקר הנוכחי נעשה שימוש בכלי בחלוקה לתצורות ההורות השונות, ניתן גם לחלק את המשתנה לתתי סולמות לפי סוג ההורות: אישה לבד (9,10,11), גבר לבד (2,8), זוג נשים (1,6,13), זוג גברים (4,5) זוג מעורב ויותר (3,7,12). המשתתפים הביעו את מידת תמיכתם על סולם של 4 דרגות (1- מתנגדת-4- תומכת). השאלון תורגם לעברית ולאחר מכן חזרה לאנגלית, על ידי שישה שופטים בלתי תלויים דוברי עברית ואנגלית. שלושה מהם תרגמו את השאלון באנגלית לעברית, ולאחר מכן שלושה אחרים תרגמו את השאלון העברי לאנגלית. גרסאות התרגום חזרה לאנגלית הושו לגרסה המקורית, על מנת לוודא התאמת התרגום לנוסח המקורי.

השאלון תוקף במחקר המקדים ובעזרת ניתוח גורמים עם רוטציית varimax לפי ארבעת סוגי ההורות. לסוג הורות בדרך של אימוץ נמצא גורם אחד עם 80.3% שונות מוסברת ומהימנות גבוה ($\alpha = 0.92$). לסוג הורות בדרך של פונדקאות נמצא גורם אחד עם 87.5% שונות מוסברת ומהימנות גבוה ($\alpha = 0.95$). לסוג הורות בדרך של תרומת זרע נמצא גורם אחד עם 88% שונות מוסברת ומהימנות גבוה ($\alpha = 0.86$). לסוג הורות בדרך של הורות משותפת נמצא גורם אחד עם 88% שונות מוסברת ומהימנות גבוה ($\alpha = 0.95$). בבדיקת התוקף במחקר הנוכחי, בדומה לממצאי ההליך המקדים, נמצא גורם אחד של שונות מוסברת לכל סוג הורות, מהימנות גבוהה לשאלון הכללי ($\alpha = 0.95$) ומהימנות גבוהה לתצורות ההורות השונות (אימוץ- $\alpha = 0.91$; תרומת זרע- $\alpha = 0.85$; פונדקאות- $\alpha = 0.95$; הורות משותפת- $\alpha = 0.91$). לבדיקת השערות המחקר נעשה שימוש בציון נפרד עבור כל תצורת הורות.

הליך המחקר

המחקר הנוכחי הינו מחקר רחב מתאמי. המחקר אושר על ידי וועדת האתיקה של אוניברסיטת תל אביב באוקטובר 2018. בפתיח השאלון הוצגה מטרת המחקר כמחקר הבודק עמדות כלפי תצורות שונות של הורות בקרב עובדות ועובדים סוציאליים. המשתתפים שענו על השאלון מלאו בראשיתו טופס הסכמה מדעת ([נספח א'](#)) ובו הסבר על המחקר תוך הבטחת אנונימיות למשתתפים ואפשרות להפסקת מילוי השאלון במידה ומעוניינים בכך. המענה לשאלון אנונימי והמשיבים לא נדרשו לספק פרטים אישיים (למעט פרטים דמוגרפיים, שנאספו בצורה כללית לצרכים סטטיסטיים ואינם יכולים להוביל או לזהות משיב בודד). כמו כן, השאלון מציין את פרטי החוקרים על מנת שבמידה ועלו תחושות לא נעימות עקב מילוי השאלון ניתן היה לפנות אליהם.

המחקר בעל פוטנציאל נמוך לפגיעה במשיבים מאחר ואינו שואל שאלות אינטימיות או רגישות מבחינה רגשית/נפשית. המחקר מנסה לעמוד על עמדות כלליות בנושא הורות בקרב זוגות מאותו המגדר, ביולוגיה, מגדר ולה"ב. אין בשאלונים עמדות פוגעניות החושפות התנהגות מקצועית בפועל, אלא תפיסות אישיות בלבד. בנוסף, אין דרך להתחקות אחר המשיבים ולחשוף את זהותם. יתר על כן, המשיבים יכלו בכל שלב ליצור קשר עם החוקרים, לדבר על תחושות לא נעימות במידה ועולות ולבקש את ממצאי המחקר. שאלון המחקר הינו אינטרנטי ונבנה לצורך המחקר הנוכחי בתוכנת 'Qualtrics' הממוקמת באתר מאובטח. איסוף הנתונים למחקר נערך בחודשים אוקטובר-נובמבר 2018, כאשר השאלון הופץ בשלוש דרכים: (1) דרך הדואר האלקטרוני ואפליקציית ה"וואטסאפ" (WhatsApp), על ידי הודעות תפוצה למכרים של ערכת המחקר והעברתם למכרים נוספים. (2) דרך פלטפורמת ה"פייסבוק" (Facebook), כאשר השאלון הופץ בקבוצות ייעודיות לעובדים ועובדות סוציאליות, כגון, "בוגרי אוניברסיטת תל אביב"; "ממים של עובדים סוציאליים"; "עו"סים עצמאיים"; "איגוד העובדים הסוציאליים" ועוד. (3) דרך פנייה למקומות תעסוקה של עובדים סוציאליים, בעיקר משרדי רווחה ועמותות, ובקשה להפצת השאלונים בקרב העובדים והעובדות.

אופן ניתוח הנתונים

בשל ריבוי המשתנים ומורכבות מודל המחקר תת פרק זה יפרט את שלבי הניתוחים הסטטיסטיים שנעשו. בנוסף, חלק מלוחות הממצאים הועברו לנספחים על מנת להקל על קריאת העבודה והפנייה אליהם תעשה בטקסט עצמו. בפרק הממצאים יוצגו הממצאים העיקריים בלבד. בשלב הראשון נערכו מבחני פירסון לבדיקת הקשר הלינארי בין משתני המחקר ומבחני t למדגמים בלתי תלויים לבדיקת הבדלים בין קבוצות למשתני המחקר (ראה לוחות 7-3). בשלב השני, לבדיקת השערות המחקר נערכו מבחני רגרסיה לינארית (ראה לוחות 8-11). זאת כאשר תחילה נבדקה השערת המחקר הראשונה בדבר הקשר בין המשתנים הדמוגרפיים (המשתנים הבלתי תלויים) למשתני העמדות (המשתנים התלויים): עמדות כלפי לה"ב, אמונה בביולוגיה ואמונה בחלוקת תפקידים מגדרית (ראה [לוח 8](#)). בהמשך נבדקה ההשערה השנייה על הקשר בין המשתנים הדמוגרפיים (הבלתי תלויים) לעמדות כלפי הורות גאה והתצורות השונות של ההורות (משתנים תלויים) (ראה [לוח 9](#)) וההשערה השלישית על הקשר שבין משתני העמדות (המשתנים הבלתי תלויים) לעמדות כלפי הורות גאה והתצורות השונות של ההורות (המשתנים התלויים) (ראה [לוח 10](#)). לאחר מכן נבדקה ההשערה הרביעית ששיערה לגבי התיווך של משתני העמדות לקשר שבין המשתנים הדמוגרפיים לבין העמדות כלפי הורות גאה והתצורות השונות של ההורות (ראה [לוח 11](#)).

לבסוף, נבדקה ההשערה החמישית והאחרונה ששיערה לגבי המיתון של ההכרות והידע על להט"ב על הקשר שבין המשתנים הדמוגרפיים למשתני העמדות.

לבדיקת השערות התיווך והמיתון נערכו מבחני רגרסיה לינארית על ידי שימוש בתוסף PROCESS

שנכתב ל SPSS על ידי האיסי (Hayes, 2017), בו נעשה שימוש במודל 9, הבודק במקביל תיווך ומיתון. כיוון שהממצאים שנמצאו בשימוש ב-PROCESS עבור המודל המשולב תיווך-מיתון היו זהים לאלו שנמצאו בבדיקת הרגרסיות הנפרדות (לבדיקת תיווך בנפרד ומיתון בנפרד), וכיוון שמדובר במספר משתנים רב, יחסית, הממצאים שנמצאו יוצגו בבדיקת התיווך והמיתון הנפרדים (דרך מודל מאקרו 4 ו-1 בהתאמה), לצורך פישוט ההצגה והבנת הממצאים.

כמו כן, על מנת לבדוק את השערות התיווך נעשה שימוש בקריטריונים של בארון וקני לתיווך (Baron & Kenny, 1986). בארון וקני הצביעו על ארבעה קריטריונים שצריכים להתממש כדי להוכיח תיווך:

- א. המשתנה הבלתי תלוי, יהיה קשור למשתנה התלוי; ב. המשתנה המתווך יהיה קשור למשתנה התלוי; ג. המשתנה הבלתי תלוי יהיה קשור למשתנה המתווך; ד. הקשר בין המשתנה הבלתי תלוי למשתנה התלוי, יופחת (או ייעלם) כאשר המשתנה המתווך יוכנס למשוואה. על מנת לבדוק את מובהקות הקשר העקיף שבין המשתנה הבלתי תלוי למשתנה התלוי (בנוכחות המשתנה המתווך) נעשה שימוש בחישוב רווח בר-סמך ברמה של 95% (CI = Confidence Interval) תוך שימוש בשיטת ה- bootstrapping, המבוססת על 10,000 מדגמים אקראיים (Preacher & Hayes, 2008).

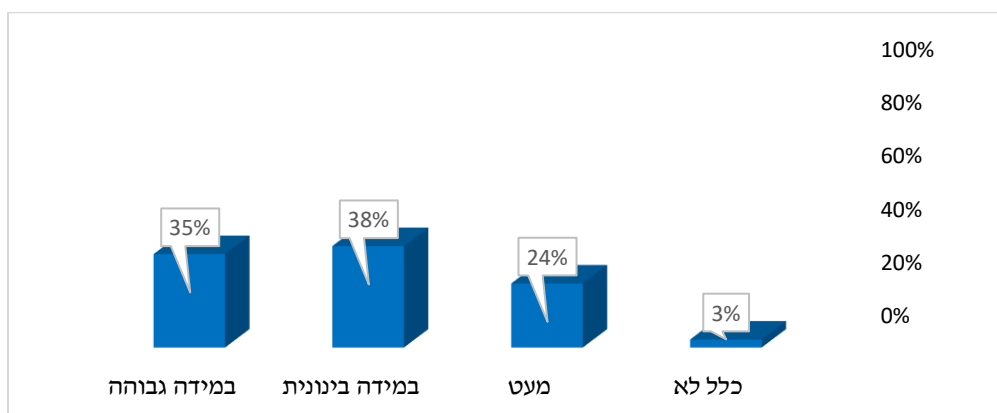
לבדיקת השערות המיתון נעשה שימוש בפקודת המאקרו של מודל 1 הבודקת מודל מיתון פשוט של ממתן אחד. פקודת המאקרו מבצעת מודל של רגרסיה, הכולל את המשתנה הבלתי תלוי, המשתנה התלוי, המשתנה הממתן ומשתנה האינטראקציה בין המשתנה הבלתי תלוי למשתנה הממתן. כמו כן, מאפשרת הפקודה הוספה של משתני בקרה (covariates), שנמצאו בקשר מובהק עם המשתנה התלוי בבדיקת המתאמים, ועשויים להשפיע על ניבוי. ציוני המשתנים השונים מורכזו על ידי תקנון הציונים (כחלק מהפעולה המבוצעת על ידי פקודת המאקרו PROCESS), וזאת על מנת למנוע עודפות יתר (Multicollinearity) (Dawson, 2014; Hayes, 2017). במידה ומשתנה האינטראקציה נמצא מובהק, מספקת פקודת המאקרו עבור כל משתנה, שלוש נקודות ניבוי: נקודת הממוצע, סטיית תקן אחת מעליו וסטיית תקן אחת מתחתיו, וזאת על מנת לפרש את ממצאי האינטראקציה, ולהציגם באופן גרפי.

ממצאים

פרק זה יוצג בשלושה שלבים: (1) בשלב הראשון תוצג סטטיסטיקה תיאורית של משתני המחקר. (2) בשלב השני יוצגו המתאמים בין משתני המחקר והמשתנים הדמוגרפיים. (3) בשלב השלישי ייבדק מודל המחקר בכללותו דרך מבחני גרסיה.

סטטיסטיקה תיאורית

הכרות עם להט"ב וידע על האוכלוסייה. הכרות משתתפי המחקר עם אנשים מהקהילה הגאה והידע של משתתפי המחקר על להט"ב וסוגיות בתחום נמצאו ברמה בינונית (ראה [לוח 2](#)). מעניין לראות (תרשים 2) כי לשאלה בדבר הנכונות לרכוש ידע מקצועי נוסף בתחום הלהט"ב, כשלושה רבעים מהמשתתפים (73%) הביעו נכונות גבוהה או בינונית ורק מיעוטם (27%) הביעו נכונות מעטה או חוסר נכונות לרכישת ידע.

תרשים 2. התפלגות התשובות לפריט "מהי נכונותך לרכוש ידע מקצועי נוסף בתחום להט"ב?" (N=506).

לוח 2. תיאור משתני המחקר – ממוצעים, סטיות תקן, טווח פוטנציאלי וטווח בפועל (N=506).

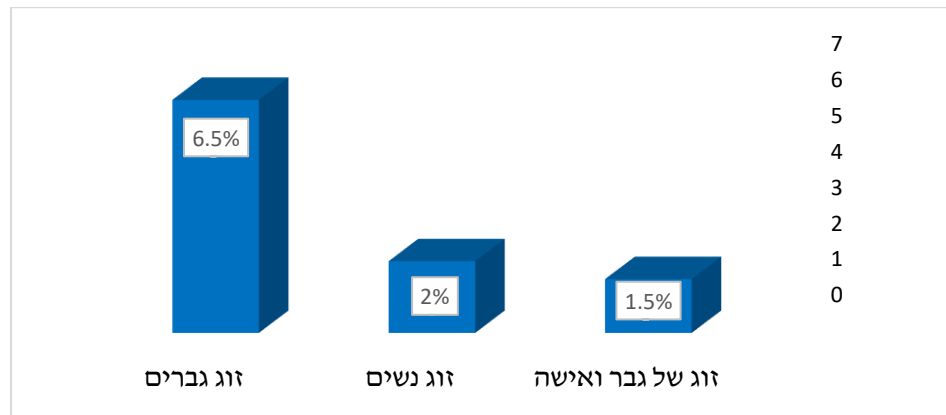
טווח בפועל	טווח פוטנציאלי	SD	M	משתנה
8-32	0-40	4.43	18.05	הכרות עם להט"ב וידע בתחום
2-12	0-20	1.98	7.17	הכרות עם להט"ב
5-20	0-20	3.11	10.89	ידע בתחום
1-3.2	1-4	0.33	1.37	אמונה בחלוקת תפקידים מגדרית
1-4	1-4	0.65	1.79	אמונה בביולוגיה
2.1-4	1-4	0.22	3.93	עמדות כלפי הורות גאה
2.1-4	1-4	0.21	3.93	עמדות כלפי הורות של זוג נשים
1.9-4	1-4	0.24	3.93	עמדות כלפי הורות של זוג גברים
1.5-4	1-4	0.41	3.76	עמדות כלפי לה"ב
1.5-4	1-4	0.36	3.81	עמדות כלפי לסביות וביסקסואליות
1.35-4	1-4	0.48	3.71	עמדות כלפי הומואים וביסקסואלים
1-4	1-4	0.68	3.62	קבלת מודלים שונים של הורות אימוץ

1-4	1-4	0.90	3.35	פונדקאות
1-4	1-4	0.74	3.55	הורות משותפת
1-4	1-4	0.69	3.68	תרומת זרע
				תיאור מקרה
1.5-4	1-4	0.37	3.80	תיאור מקרה זוג הטרוסקסואלים (n=189)
1.2-4	1-4	0.45	3.79	תיאור מקרה זוג לסביות/ ביסקסואליות (n=192)
1-4	1-4	0.57	3.74	תיאור מקרה זוג הומואים/ ביסקסואלים (n=199)

משתני עמדות (לה"ב, ביולוגיה, תפקידי מגדר, הורות ותצורות הורות). ניתן לראות (לוח 2)

שמתתפי המחקר נטו לדווח בממוצע על אמונה נמוכה בחשיבות הביולוגיה בהורות (אמונה בביולוגיה) ועל חלוקת תפקידים מגדריים בהורות. לעומת זאת, עמדותיהם של המשתתפים כלפי הורות גאה נוטות להיות יחסית חיוביות ותומכות בממוצע, כמו גם העמדות כלפי לה"ב (הן גברים והן נשים).

בהצגת תיאור מקרה זהה שביקש מהמשיבים להכריע האם ימליצו לזוג המוצג לגדל ילדים (כשהמשיבים קיבלו באופן מקרי תיאורי מקרים שונים, של זוג הטרוסקסואלים, זוג נשים, זוג גברים) לא נמצאו הבדלים מובהקים בין הקבוצות ($F(3, 568) = 0.83; p > 0.05$). עם זאת, בתרשים 3 ניתן לראות כי מרבית המשיבים (מעל 93%) הביעו תמיכה בהורות גאה הן על ידי זוג גברים והן על ידי זוג נשים, אך הקבלה של זוג של נשים דומה לזו של זוג הטרוסקסואלי ורבה מהקבלה של זוג גברים. מעניין לראות כי בניגוד לציפייה שמידת הקבלה תושפע מהנטייה המינית של הזוג המבקש, נראה כי הקבלה יותר מושפעת ממגדר.

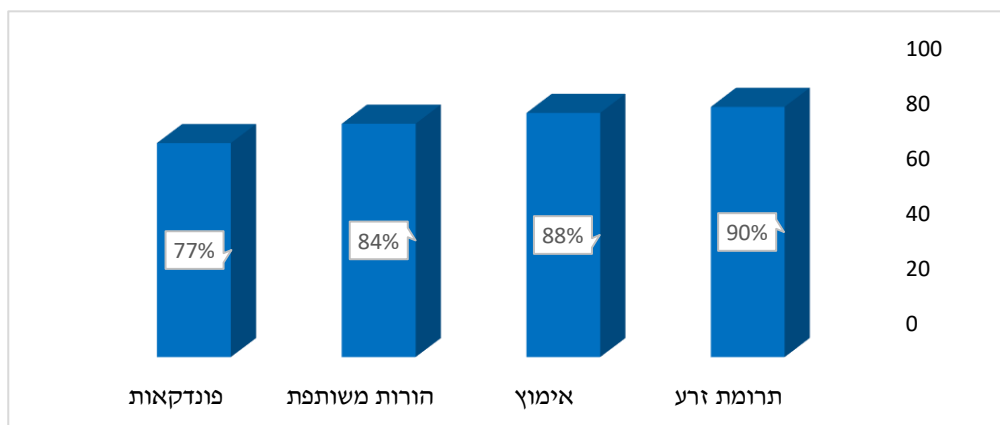

תרשים 3. התפלגות אי קבלה של הורות גאה בהתאם לתיאור המקרה (N = 568).

תמיכה במודלי הורות שונים. 'תמיכה' בחלק זה הוגדרה על ידי ציוני המשתתפים בסולם רציף של 1-

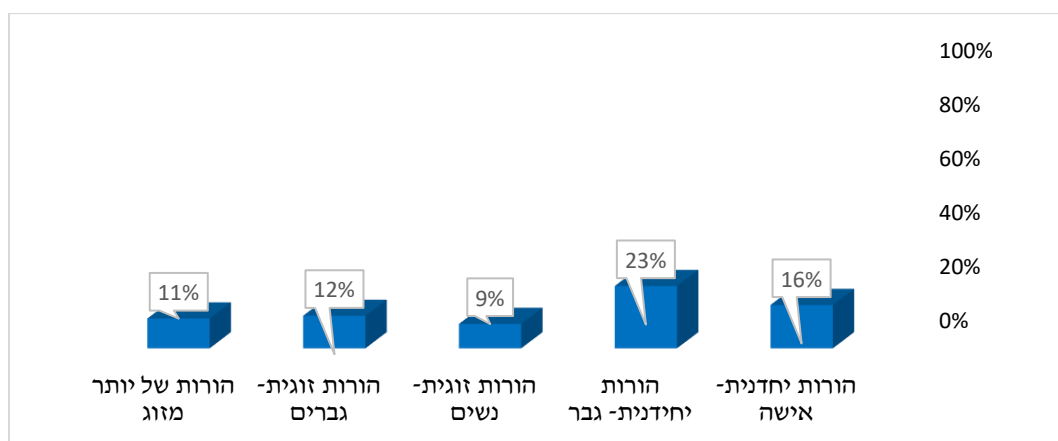
4, כאשר הומר למשתנה דיכוטומי (ציונים 1-2 הוגדרו כחוסר תמיכה וציונים 3-4 הוגדרו כתמיכה). ניתן לראות (לוח 2) כי מרבית משתתפי המחקר מקבלים הורות גאה על תצורותיה השונות, כשיש קבלה גבוהה יותר להורות בדרך של תרומת זרע, לאחר מכן בדרך של אימוץ, הורות משותפת ולבסוף התמיכה המעטה

ביותר הינה להורות בדרך של פונדקאות. למרות הקבלה הגבוהה יחסית של תצורות ההורות השונות עדיין ניתן לראות (תרשים 4) כי 10%-23% מהעובדות הסוציאליות שהשתתפו במחקר אינן תומכות בסוגים השונים של ההורות הגאה, כשרק 3% לא תומכות באף אחד מהסוגים.

תרשים 4. התפלגות אחוזי תמיכה במודלים שונים של הורות לפי תצורה (N = 506).

תרשים 5, מייצג את אחוזי ההתנגדות להורות גאה במודלים שונים לפי סוג ההורה (גבר/אישה; יחידני/זוג), כאשר שאלון התמיכה במודלים שונים של הורות חושב על ידי סוג ההורות ולא לפי התצורה כפי שנתח בהשערות המחקר. התרשים מציג מגמה דומה למגמה שנראתה בתרשימים 3 ו-4. נראה כי המשתתפים הביעו פחות התנגדות להורות של זוג נשים, נתון הדומה לתצורות ההורות השונות (זאת מאחר ותרומת זרע רלוונטית לנשים בלבד ואילו פונדקאות משמשת זוגות של גברים בלבד). עוד נראית תמיכה יחסית בהורות של שני הורים ומעלה על פני הורות יחידנית.

תרשים 5. התפלגות אחוזי התנגדות למודלים שונים של הורות לפי הורה (N = 506).

קשרים בין משתני המחקר

קשרים בין משתני המחקר למאפיינים הדמוגרפיים. המשתנה וותק במקום העבודה, נמצא בקשר

לינארי מובהק רק עם תמיכה בהורות בתצורה של הורות משותפת ומאחר ונמצא בקורלציה גבוהה עם

המשתנה גיל ($r = 0.86, p < 0.001$) לא נבדק בתוך מודל המחקר.

בניגוד להשערת המחקר, גיל לא נמצא בקשר מובהק עם משתני העמדות (עמדות כלפי לה"ב, אמונה

בביולוגיה, אמונה בחלוקת תפקידים מגדרית). עם זאת, בהתאם להשערות, המשתנה רמת דתיות נמצא בקשר

חיובי מובהק עם אמונה בביולוגיה ואמונה בחלוקת תפקידים מגדרית, ככל שרמת הדתיות של המשתתף יותר

גבוהה כך גם אמונתו בביולוגיה ובחלוקת תפקידים מגדרית. ככל שהאדם פחות דתי כך העמדות שלו כלפי

לה"ב יותר חיוביות (ראה [לוח 3](#)).

כמו כן, בניגוד להשערת המחקר, לא נמצאו הבדלים מובהקים בין הטרוסקסואלים ללא הטרוסקסואלים

בעמדות כלפי הורות גאה ובמשתני העמדות (ראה [לוח 5](#)). עם זאת, נמצא שעובדות סוציאליות

הטרוסקסואליות תומכות פחות בלה"ב ובתצורת הורות מסוג הורות משותפת, בהשוואה לעובדות סוציאליות

המשתייכות לקהילה הגאה. בצורה דומה, נבחנו ההבדלים בין משתתפים שהינם הורים למשתתפים ללא

ילדים. לא נמצאו הבדלים בין הקבוצות בעמדות כלפי הורות גאה ותמיכה בהורות גאה בתצורה של הורות

משותפת, תרומת זרע ופונדקאות ([לוח 6](#)). עם זאת, נמצא כי עו"ס שאינה הורה מביעה תמיכה רבה יותר כלפי

הורות בדרך של אימוץ, בהשוואה לעו"ס שהינה הורה ($t = 2.77, p = 0.006$).

עם זאת, בהתאם להשערה נמצאו הבדלים בין גברים לבין נשים בעמדות כלפי הורות גאה; נראה כי

נשים מביעות עמדות חיוביות יותר מגברים כלפי הורות גאה ($t = 3.84, p < 0.001$) ומביעות תמיכה רבה

יותר בהורות גאה דרך מודל של תרומת זרע. ברם, לא נמצאו הבדלים בין המשתנה מגדר לבין הורות דרך

מודל של אימוץ, פונדקאות והורות משותפת ([לוח 4](#)). זאת ועוד, בבדיקת ההבדלים בין משתתפים בעלי תואר

ראשון לעומת בעלי תואר שני ומעלה נמצא כי בעלי תואר שני ומעלה מביעים עמדות חיוביות יותר כלפי הורות

גאה ויותר תמיכה בתצורות ההורות השונות (ראה [לוח 7](#)).

קשרים בין משתני המחקר. בניגוד להשערת המחקר, לא נמצאו הבדלים בעמדות כלפי לה"ב ואמונה

בביולוגיה בין גברים ונשים, אך נמצא כי גברים מביעים אמונה גדולה יותר בחלוקת תפקידים מגדרית מאשר

נשים (ראה [לוח 4](#)). כמו כן, נמצא כי הורים מביעים עמדות פחות חיוביות כלפי לה"ב ומביעים יותר אמונה

בחשיבות הביולוגיה ובחלוקת תפקידים מגדרית. זאת ועוד, המשתנה השכלה נמצא בקשר עם עמדות כלפי

לה"ב. כלומר בעלי תואר שני ומעלה מביעים עמדות חיוביות יותר כלפי לה"ב, אך לא נמצא קשר בין השכלה לבין אמונה בחשיבות הביולוגיה ובחלוקת תפקידים מגדרית (ראה [לוח 7](#)).

לבסוף, משתני העמדות (עמדות כלפי לה"ב, אמונה בחשיבות הביולוגיה ואמונה בחלוקת תפקידים מגדרית) נמצאו בקשרים לינאריים מובהקים עם העמדות כלפי הורות גאה בהתאם להשערות המחקר (ראה [לוח 3](#)). ככל שהעמדות כלפי לה"ב יותר חיוביות כך גם העמדות כלפי הורות גאה ($r = 0.74, p < 0.001$) וכלפי תצורות ההורות השונות. ככל שהאמונה בביולוגיה ($r = -0.42, p < 0.001$) והאמונה בחלוקת תפקידים מגדרית ($r = -0.46, p < 0.001$) יותר נמוכות, העמדות כלפי הורות גאה יותר חיוביות. בניגוד להשערת המחקר ששיערה כי יימצא קשר חיובי בין אמונה בחשיבות הביולוגיה לבין עמדות חיוביות כלפי פונדקאות, הורות משותפת ואימוץ, נמצאו קשרים שליליים מובהקים בין אמונה בביולוגיה לכלל תצורות ההורות. כך גם נמצאו קשרים שליליים מובהקים בין המשתנה אמונה בחלוקת תפקידים מגדרית לכלל תצורות ההורות.

לוח 3. מטריצת מתאמי פירסון בין משתני המחקר (N=506)

משתנה	1. גיל	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
2. רמת דתיות	-0.04											
3. וותק	0.86***	-0.01										
4. הכרות עם להט"ב	0.11*	-0.23***	0.04									
5. ידע על להט"ב	-0.03	-0.14**	-0.04	0.48***								
6. חלוקת תפקידים מגדרית	0.05	0.21***	0.06	-0.20***	-0.20***							
7. ביולוגיה	0.05	0.31***	0.05	-0.24***	-0.28***	0.44***						
8. עמדות כלפי לה"ב	0.04	-0.53**	-0.00	0.31***	0.27***	-0.53***	-0.51***					
9. עמדות כלפי הורות גאה	0.10*	-0.38***	0.06	0.24***	0.17***	-0.46***	-0.42***	0.74***				
10. אימוץ	0.11*	-0.52***	0.04	0.32***	0.29***	-0.44***	-0.52***	0.78***	0.60***			
11. פונדקאות	0.15**	-0.41***	0.13**	0.11*	-0.28***	-0.28***	-0.44***	0.52***	0.41***	0.64***		
12. הורות משותפת	0.10*	-0.44***	0.07	0.30***	0.27***	-0.40***	-0.34***	0.70***	0.54***	0.75***	0.52***	
13. תרומת זרע	0.15**	-0.49***	0.07	0.26***	0.24***	-0.37***	-0.47***	0.72***	0.56***	0.81***	0.63***	0.71***

* $p < 0.05$. ** $p < 0.01$. *** $p < 0.001$

בדיקת השערות המחקר

הקשרים בין משתנים דמוגרפיים לבין עמדות כלפי לה"ב, אמונה בביולוגיה ובחלוקת תפקידים

מגדרית בהורות. לבדיקת ההשערות בדבר הקשר שבין המשתנים הדמוגרפיים לבין משתני העמדות (עמדות כלפי לה"ב, אמונה בביולוגיה ואמונה בחלוקת תפקידים מגדרית) נערכו 3 ניתוחי רגרסיה לינארית בהם הוכנסו המשתנים הדמוגרפיים כמשתנים בלתי תלויים, ומשתני העמדות כמשתנים תלויים (ראה [לוח 8](#)). ניתן לראות כי המשתנים הדמוגרפיים המנבאים במודל מסבירים 35% מהשונות של המשתנה עמדות כלפי לה"ב, 10% מהשונות של המשתנה אמונה בביולוגיה ו-6% מהשונות של המשתנה אמונה בחלוקת תפקידים מגדרית. מבין כלל המשתנים הדמוגרפיים ששוער שיהיו בקשר עם משתני העמדות נמצא שהמשתנים הורות ורמת דתיות הם היחידים שמנבאים עמדות אלו כאשר המשתנה מגדר נמצא כמנבא אמונה בחלוקת תפקידים מגדרית. כלומר, עובדים סוציאליים שאינם הורים ובעלי רמת דתיות נמוכה יותר, בעלי עמדות חיוביות יותר כלפי לה"ב ומחזיקים פחות באמונה בחשיבות הביולוגיה בהורות ובחלוקת תפקידים מגדרית. המשתנה רמת דתיות הוא בעל מידת הניבוי החזקה ביותר לעמדות כלפי לה"ב ($\beta = -0.50, p < 0.001$).

לוח 8. ניתוחי רגרסיה לניבוי עמדות כלפי לה"ב, אמונה בביולוגיה ובחלוקת תפקידים מגדרית על ידי משתנים דמוגרפיים.

משתנה	עמדות כלפי לה"ב			אמונה בביולוגיה			אמונה בחלוקת תפקידים מגדרית		
	β	SE B	B	β	SE B	B	β	SE B	B
מגדר	-0.05	0.06	-0.08	0.05	0.11	0.12	0.11*	0.06	0.14
נטייה מינית	0.03	0.05	0.04	-0.03	0.10	-0.06	0.02	0.05	0.02
גיל	0.09	0.00	0.00	-0.04	0.00	-0.00	-0.03	0.00	-0.00
השכלה	0.06	0.03	0.05	-0.02	0.06	-0.03	-0.07	0.03	-0.05
רמת דתיות	-0.50***	0.02	-0.30	0.29***	0.04	0.28	0.19***	0.02	0.09
הורות	-0.15**	0.04	-0.12	0.11*	0.07	0.15	0.13*	0.04	0.09
R^2		0.29			0.10			0.06	
F		34.94***			9.94***			6.20***	

* $p < 0.05$. ** $p < 0.01$. *** $p < 0.001$

הקשרים בין משתנים דמוגרפיים לבין עמדות כלפי הורות גאה ותצורות שונות של הורות. לבדיקת

ההשערות בדבר הקשר שבין המשתנים הדמוגרפיים לבין עמדות כלפי הורות גאה ותצורות שונות של הורות גאה, נערכו 5 גרסיות לינאריות בהן הוכנסו המשתנים הדמוגרפיים כמשתנים בלתי תלויים, ומשתני העמדות כלפי הורות גאה והתמיכה בתצורות ההורות כמשתנים תלויים (ראו [לוח 9](#)). מערך המנבאים מסביר 18% מהשונות המוסברת של המשתנה עמדות כלפי הורות גאה, 29% מהשונות המוסברת מהמשתנה תצורת הורות גאה בדרך של אימוץ, 22% מהשונות המוסברת של המשתנה תצורות הורות גאה בדרך של הורות משותפת, 19% מהמשתנה תצורת הורות גאה בדרך של פונדקאות ו-25% מהשונות המוסברת של המשתנה תצורות הורות גאה בדרך של תרומת זרע.

בהתאם להשערות המחקר נמצא כי המשתנים מגדר, גיל, רמת דתיות והורות נמצאו כמנבאים עמדות

כלפי הורות גאה (הורות של זוג נשים ושל זוג גברים). גיל גבוה, רמת דתיות נמוכה ואי-הורות מצביעים על עמדות חיוביות יותר כלפי הורות גאה. עוד נמצא כי גיל והשכלה גבוהים מצביעים על קבלה גדולה יותר של הורות בתצורה של אימוץ וכי רמת דתיות גבוהה ($\beta = -0.49, p < 0.001$) והורות מצביעים על קבלה נמוכה יותר. גיל והשכלה גבוהים, כמו גם רמת דתיות נמוכה נמצאו כמנבאים תמיכה בתצורת הורות מסוג הורות משותפת. לעומת זאת, המשתנה הורות לא נמצא כמנבא תמיכה בהורות משותפת.

ביחס להורות בתצורה של פונדקאות, מכלל מערך המנבאים ששוער כי ינבאו תמיכה בפונדקאות,

המשתנים גיל גבוה ורמת דתיות נמוכה מנבאים תמיכה בפונדקאות, כאשר השכלה והורות לא נמצאו כמנבאים. לבסוף ניתן לראות שהמשתנים מגדר, גיל, רמת דתיות, והורות מנבאים תמיכה בתצורת הורות בדרך של תרומת זרע. בדומה לגרסיות הקודמות, משתתפים בעלי גיל גבוה, רמת הדתיות נמוכה ומשתתפים שאינם הורים תומכים יותר בתצורת הורות בדרך של תרומת זרע. המשתנה השכלה לא נמצא כמנבא תמיכה בתצורת הורות בדרך של תרומת זרע.

לסיכום, אחוז השונות המוסברת של המשתנים נע בין 18%-29%, כאשר המשתנים הדמוגרפיים גיל ורמת דתיות נמצאו כמנבאים את כלל המשתנים. מגדר, השכלה והורות מנבאים את חלק מהמשתנים ולנטייה מינית לא הייתה תרומה ייחודית באף אחד מהמודלים.

הקשר בין עמדות כלפי לה"ב, אמונה בביולוגיה ובחלוקת תפקידים מגדרית, לבין עמדות כלפי

הורות גאה ותצורות שונות של הורות. לבדיקת ההשערות בדבר הקשר שבין משתני העמדות (עמדות כלפי לה"ב, אמונה בביולוגיה ואמונה בחלוקת תפקידים מגדרית) לבין עמדות כלפי הורות גאה ותצורות ההורות

הגאה השונות, נערכו 5 מבחני רגרסיה לינארית בהן הוכנסו משתני העמדות כמשתנים בלתי תלויים ומשתנה העמדות כלפי הורות גאה והתמיכה בתצורות ההורות כמשתנים תלויים (ראה [לוח 10](#)).

מערך המשתנים עמדות כלפי לה"ב, אמונה בחשיבות הביולוגיה בהורות ואמונה בחלוקת תפקידים מגדרית מסבירים 56% מהשונות המוסברת של המשתנה עמדות כלפי הורות גאה. מערך משתנים זה מסביר 63% מהשונות של תמיכה בתצורת הורות גאה בדרך של אימוץ, 50% מהשונות של תמיכה בתצורת הורות גאה בדרך של הורות משותפת, 28% מהשונות של תמיכה בתצורת הורות גאה בדרך של פונדקאות ו-53% מהשונות של תצורות הורות גאה בדרך של תרומת זרע.

מעניין לראות כי בבדיקת ניבוי עמדות כלפי הורות גאה, בניגוד להשערת המחקר, המשתנה אמונה בביולוגיה לא נמצא בעל תרומה ייחודית מובהקת לניבוי העמדות. עם זאת, בהתאם להשערות המחקר עמדות חיוביות כלפי לה"ב ועמדות חלשות כלפי אמונה בחלוקת תפקידים מגדרית מנבאים עמדות חיוביות כלפי הורות גאה, כאשר נמצא כי עמדות כלפי לה"ב מהווה את המשתנה המנבא החזק ביותר ($\beta = 0.68, p < 0.001$).

עוד ניתן לראות כי בניגוד להשערת במחקר ולמרות המתאמים בין המשתנים, בבדיקת מודל המחקר אמונה בחלוקת תפקידים מגדרית לא נמצאה כמנבאת תמיכה בתצורת הורות גאה באף אחת מתצורות ההורות שנבדקו (אימוץ, פונדקאות, הורות משותפת ותרומת זרע). בהתאם להשערות המחקר, עמדות חיוביות כלפי לה"ב ואמונה חלשה בחשיבות הביולוגיה בהורות מנבאות תמיכה בכלל תצורות ההורות הגאה. לסיכום, אחוז השונות המוסברת של המשתנים נעה בין 28%-63%, כאשר עמדות כלפי לה"ב נמצא כמנבא חזק בכלל המשתנים שנבדקו, אמונה בביולוגיה נמצאה כמנבא ייחודי לתצורות ההורות השונות אך לא לעמדות כלפי הורות גאה ואמונה בחלוקת תפקידים מגדרית, להפך, נמצא כמנבא לעמדות כלפי הורות גאה אך לא לתצורות ההורות הגאה השונות.

לוח 9. ניתוחי רגרסיה לניבוי עמדות כלפי הורות גאה ומודלי ההורות השונים על ידי משתנים דמוגרפיים.

תרומת זרע			פונדקאות			הורות משותפת			אימוץ			עמדות כלפי הורות גאה			משתנה
β	SE B	B	β	SE B	B	β	SE B	B	β	SE B	B	β	SE B	B	
-0.08*	0.10	-0.22	-0.08	0.14	-0.28	-0.01	0.12	-0.04	-0.05	0.10	-0.14	-0.17***	0.03	-0.14	מגדר
-0.02	0.09	-0.04	-0.05	0.13	-0.15	0.05	0.10	0.14	0.03	0.09	0.07	0.03	0.03	0.02	נטייה מינית
0.14**	0.00	0.01	0.13**	0.00	0.01	0.16**	0.00	0.01	0.13**	0.00	0.01	0.14**	0.00	0.00	גיל
0.05	0.06	0.07	0.03	0.08	0.06	0.09*	0.06	0.13	0.08*	0.05	0.11	0.05	0.02	0.06	השכלה
-0.46***	0.04	-0.47	-0.40***	0.05	-0.54	-0.41***	0.04	-0.45	-0.49***	0.04	-0.49	-0.35***	0.01	-0.11	רמת דתיות
-0.12*	0.07	-0.17	-0.02	0.09	-0.04	-0.07	0.07	-0.11	-0.15**	0.07	-0.21	-0.13**	0.02	-0.06	הורות
	0.25			0.19			0.22			0.29			0.18		R^2
	29.05***			20.25***			23.61***			34.31***			19.44***		F

* $p < 0.05$. ** $p < 0.01$. *** $p < 0.001$

לוח 10. ניתוחי רגרסיה לניבוי עמדות כלפי הורות גאה ומודלי ההורות השונים על ידי עמדות כלפי לה"ב, אמונה בביווגיה ובחלוקת תפקידים מגדרית.

תרומת זרע			פונדקאות			הורות משותפת			אימוץ			עמדות כלפי הורות גאה			משתנה
β	SE B	B	β	SE B	B	β	SE B	B	β	SE B	B	β	SE B	B	
0.70***	0.07	1.17	0.48***	0.53	1.07	0.62***	0.07	1.13	0.70***	0.06	1.17	0.68***	0.02	0.36	עמדות כלפי לה"ב
-0.11**	0.04	-0.12	-0.11*	0.11	-0.15	-0.15***	0.04	-0.17	-0.16***	0.03	-0.17	-0.04	0.01	-0.01	אמונה בביווגיה
0.06	0.08	0.12	0.03	0.13	0.07	-0.00	0.09	-0.01	0.00	0.07	0.01	-0.08*	0.02	-0.06	אמונה בחלוקת תפקידים מגדרית
	0.53			0.28			0.50			0.63			0.56		R^2
	186.80***			65.54***			167.57***			288.29***			215.98***		F

* $p < 0.05$. ** $p < 0.01$. *** $p < 0.001$

בדיקות השערות התיווך של משתני העמדות על הקשר שבין המשתנים הדמוגרפיים לעמדות כלפי

הורות גאה ותצורות ההורות השונות והמיתון של הכרות וידע עם להט"ב על הקשר שבין המשתנים הדמוגרפיים למשתני העמדות. ההשערות שיערו תיווך של משתני העמדות (עמדות כלפי לה"ב, אמונה בביולוגיה ואמונה בחלוקת תפקידים מגדרית) על הקשר שבין המשתנים הדמוגרפיים לעמדות כלפי הורות גאה והתמיכה בתצורות ההורות הגאה השונות, בנוסף למיתון של הכרות וידע עם להט"ב על הקשר שבין המשתנים הדמוגרפיים למשתני העמדות.

ממצאי בדיקת השערות התיווך יוצגו דרך ממצאי מבחני רגרסיה (ראה [לוח 11](#)) ודרך מודל מאקרו 4

של תוסף ה-PROCESS המציג תיווך פשוט בין שני משתנים. על סמך ממצאי ניתוחי הרגרסיה שתוארו לעיל

(לוחות 8-10) ובהתאם לקריטריונים של בארון וקני נבדק תיווך רק בין המשתנים אשר ענו על כל הקריטריונים. כלומר, נבדק תיווך של: (1) עמדות כלפי לה"ב ואמונה בחלוקת תפקידים מגדרית על הקשר שבין רמת דתיות לעמדות כלפי הורות גאה וכלל תצורות ההורות הגאה. (2) אמונה בחשיבות הביולוגיה בהורות על הקשר שבין רמת דתיות לתמיכה בכלל תצורות ההורות הגאה. (3) עמדות כלפי לה"ב ואמונה בחלוקת תפקידים מגדרית על הקשר שבין הורות לבין עמדות כלפי הורות גאה ותמיכה בתצורת הורות גאה בדרך של אימוץ. (4) אמונה בחשיבות הביולוגיה בהורות על הקשר שבין הורות לבין תמיכה בתצורת הורות בדרך של אימוץ. (5) עמדות כלפי לה"ב ואמונה בחלוקת תפקידים מגדרית על הקשר שבין מגדר ועמדות כלפי הורות גאה. בפרק זה יוצגו הקשרים בהם נמצא תיווך מובהק בלב

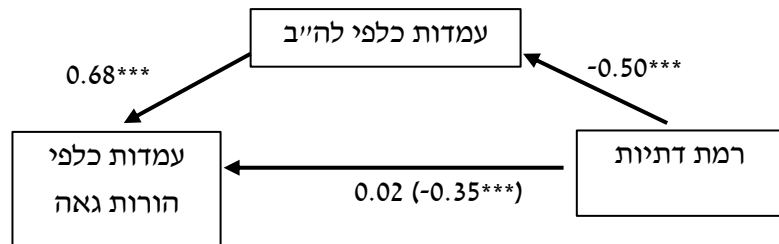
לוח 11. ניתוחי רגרסיה לניבוי עמדות כלפי הורות גאה ומודלי ההורות השונים על ידי משתנים דמוגרפיים דרך משתני תיווך.

משתנה	עמדות כלפי הורות גאה			אימוץ			הורות משותפת			פונדקאות			תרומת זרע		
	β	SE B	B	β	SE B	B	β	SE B	B	β	SE B	B	β	SE B	B
מגדר	-0.13***	0.03	-0.11	-0.02	0.07	-0.04	0.02	0.09	0.06	-0.06	0.13	-0.20	-0.05	0.08	-0.14
נטייה מינית	0.01	0.02	0.00	0.01	0.06	0.02	0.03	0.08	0.09	-0.07	0.12	-0.20	-0.04	0.07	-0.09
גיל	0.08*	0.00	0.00	0.07*	0.00	0.01	0.11**	0.00	0.01	0.10*	0.00	0.01	0.09*	0.00	0.01
השכלה	0.01	0.01	0.00	0.04	0.04	0.06	0.05	0.05	0.08	0.01	0.07	0.02	0.02	0.04	0.02
רמת דתיות	0.02	0.01	0.01	-0.13***	0.03	-0.13	-0.08*	0.04	-0.09	-0.19***	0.06	-0.25	-0.13***	0.04	-0.13
הורות	-0.02	0.02	-0.01	-0.04	0.05	-0.06	0.03	0.06	0.05	0.04	0.09	0.08	-0.02	0.05	-0.03
עמדות כלפי לה"ב	0.68***	0.02	0.36	0.62***	0.06	1.02	0.56***	0.08	1.02	0.38***	0.12	0.85	0.62***	0.07	1.03
אמונה בביולוגיה	-0.05	0.01	-0.02	-0.16***	0.03	-0.17	-0.15***	0.04	-0.17	-0.11*	0.06	-0.15	-0.12**	0.04	-0.12
אמונה בחלוקת תפקידים מגדרית	-0.07	0.02	-0.05	-0.01	0.07	-0.02	-0.02	0.09	-0.05	0.02	0.13	0.04	.06	0.08	0.11
R^2		0.58			0.65			0.52			0.32			0.55	
F		75.63***			101.47***			60.89***			26.94***			66.87***	

* $p < 0.05$. ** $p < 0.01$. *** $p < 0.001$

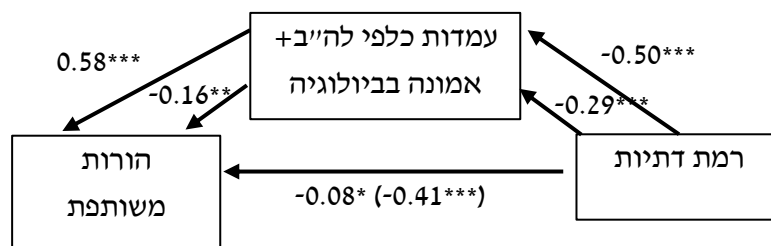
הממצאים (ראה [לוח 11](#), [תרשים 6](#)) מראים כי הקשר בין רמת דתיות לעמדות כלפי הורות גאה מתווך

תיווך מלא דרך המשתנה עמדות כלפי לה"ב. כאשר רמת דתיות היא המשתנה המנבא, הקשר מובהק ($\beta = -0.35, p < 0.001$) וכאשר מוסיפים את המשתנה עמדות כלפי לה"ב מובהקות הקשר נעלמת ($\beta = 0.02, p > 0.05$). לבדיקת מובהקות הקשר הלא ישיר, נעשה, כאמור, שימוש בשיטת ה-bootstraping. הממצאים תמכו בתיווך המלא, כאשר הקשר הלא ישיר בין רמת דתיות לעמדות כלפי הורות, בתיווך עמדות כלפי לה"ב, נמצא מובהק ($\beta = -0.40; CI(95\%) -0.51 - -0.30$).

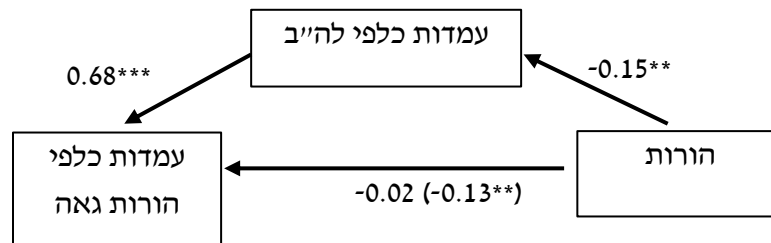
תרשים 6. האפקטים הישירים והעקיפים של עמדות כלפי לה"ב ורמת דתיות על עמדות כלפי הורות גאה (N=506).

בדומה לכך, נמצא כי הקשר בין רמת דתיות לתמיכה בתצורת הורות גאה מסוג הורות משותפת, מתווך תיווך חלקי דרך המשתנים עמדות כלפי לה"ב ואמונה בביולוגיה בהורות ([תרשים 7](#)). כאשר רמת דתיות היא המשתנה המנבא, הקשר מובהק ($\beta = -0.41, p < 0.001$) וכאשר מוסיפים את המשתנים עמדות כלפי לה"ב ואמונה בביולוגיה מובהקות הקשר קטנה ($\beta = -0.08, p = 0.01$). שימוש בשיטת ה-bootstraping, תמך בתיווך חלקי באופן מובהק ($\beta = -0.35; CI(95\%) -0.43 - -0.26$), בעוד ההשפעה העיקרית היא של המשתנה עמדות כלפי לה"ב ($\beta = -0.30$).

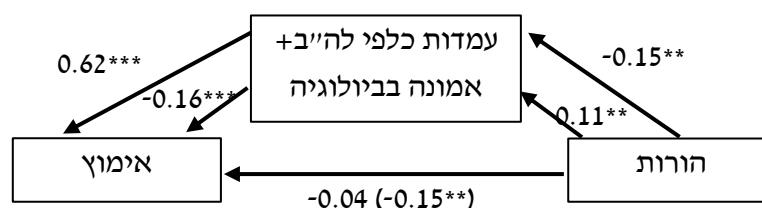
תרשים 7. האפקטים הישירים של משתני העמדות ורמת דתיות על תמיכה בתצורת הורות משותפת (N=506).

הקשר בין המשתנה הורות (האם המשתתף הורה או לא) לבין עמדות כלפי הורות גאה נמצא בתיווך מלא דרך המשתנה עמדות כלפי לה"ב (תרשים 8). הקשר בין הורות להורות גאה נמצא מובהק ($\beta = -0.13, p = 0.015$) וכאשר מוסיפים את המשתנה עמדות כלפי לה"ב, מובהקות הקשר נעלמת ($\beta = -0.02, p > 0.05$). הקשר הלא ישיר בין הורות לעמדות כלפי הורות, בתיווך עמדות כלפי לה"ב, נמצא מובהק ($\beta = -0.23; CI(95\%) -0.34 - -0.18$).

תרשים 8. האפקטים הישירים והעקיפים של עמדות כלפי לה"ב והורות על עמדות כלפי הורות גאה (N=506).

הקשר בין המשתנה הורות לתמיכה בתצורת הורות גאה מסוג אימוץ נמצא בתיווך מלא על ידי המשתנים עמדות כלפי לה"ב ואמונה בחשיבות הביולוגיה בהורות (תרשים 9). הקשר בין הורות לאימוץ נמצא מובהק ($\beta = -0.15, p = 0.003$) וכאשר מוסיפים את המשתנה עמדות כלפי לה"ב ואמונה בביולוגיה, מובהקות הקשר נעלמת ($\beta = -0.04, p > 0.05$). הקשר הלא ישיר בין הורות לתמיכה בתצורת הורות בדרך של אימוץ, בתיווך עמדות כלפי לה"ב ואמונה בביולוגיה, נמצא מובהק ($\beta = -0.25; CI(95\%) -0.37 - -0.12$), כאשר ההשפעה העיקרית היא של המשתנה עמדות כלפי לה"ב ($\beta = -0.21$).

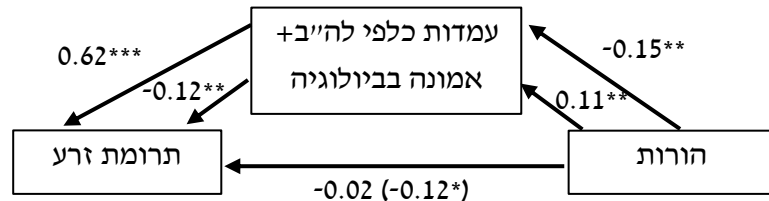

תרשים 9. האפקטים הישירים והעקיפים של משתני העמדות והורות על תמיכה בתצורת אימוץ (N=506).

יתר על כן נמצא תיווך מלא לקשר בין המשתנה הורות לתמיכה בתצורת הורות גאה מסוג תרומת זרע דרך המשתנים עמדות כלפי לה"ב ואמונה בחשיבות הביולוגיה בהורות (תרשים 10). הקשר בין הורות לתרומת זרע נמצא מובהק ($\beta = -0.12, p = 0.026$) וכאשר מוסיפים את המשתנה עמדות כלפי לה"ב ואמונה

בביולוגיה, מובהקות הקשר נעלמת ($\beta = -0.02, p > 0.05$). הקשר הלא ישיר בין הורות לתמיכה בתצורת הורות בדרך של תרומת זרע, בתיווך עמדות כלפי לה"ב ואמונה בביולוגיה, נמצא מובהק ($\beta = -0.23$); -0.11 - -0.34 (CI(95%)), כאשר ההשפעה העיקרית היא של המשתנה עמדות כלפי לה"ב ($\beta = -0.20$).

תרשים 10. האפקטים הישירים והעקיפים של משתני העמדות והורות על תמיכה בתצורת תרומת זרע (N=506).

בדיקת מודל מיתון. השערות המיתון שיערו כי הכרות וידע עם להט"ב ימתנו את הקשר בין המשתנים

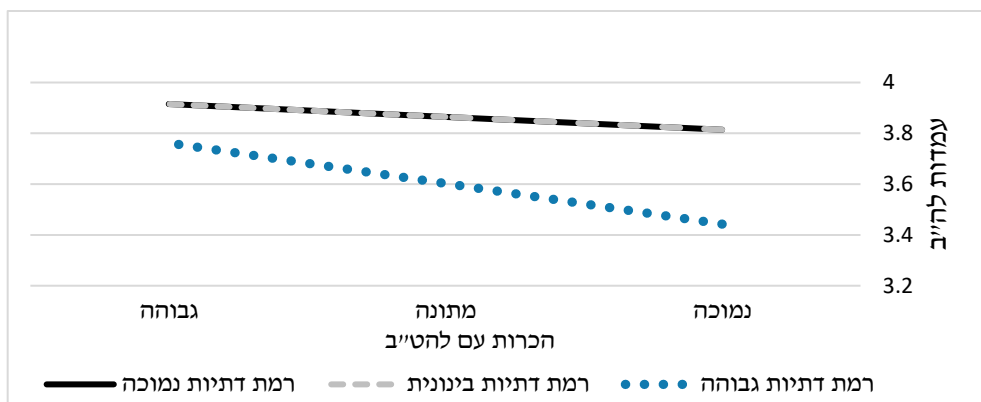
הדמוגרפיים למשתני התיווך. לבדיקת השערות המיתון נערכו 42 מבחני רגרסיה לבדיקת אינטראקציות, מאחר ויש שבעה משתנים דמוגרפיים, שלוש משתני תיווך ושני משתנים ממתנים. בפרק זה יוצגו 8 האינטראקציות אשר נמצאו מובהקות. המובהקות של האינטראקציות נמצאה ברמת מובהקות פחותה מ 0.0001, דבר המחזק את ההנחה שהאינטראקציות מובהקות לא בשל מקריות שיכולה לנבוע מעריכת סדרת רגרסיות מרובות.

בחינת ההשפעה של הכרות וידע עם להט"ב על הקשר שבין רמת דתיות לבין עמדות כלפי לה"ב מוצגת

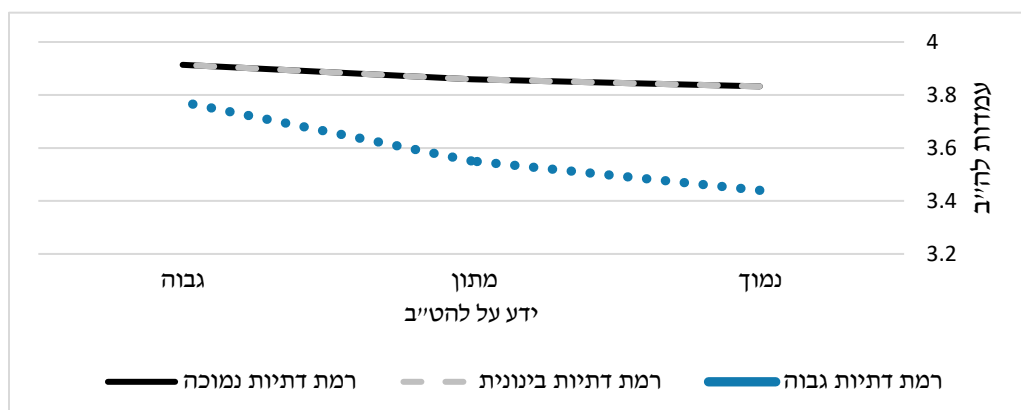
בתרשימים 11-12. תרשים 11 מציג את השפעת ההכרות עם להט"ב ותרשים 12 מציג את השפעת הידע על להט"ב. מוצגים שלושה קווים המדגימים את אפקט האינטראקציה: ברמת דתיות נמוכה (סטיית תקן אחת מתחת לממוצע), ברמת דתיות בינונית (הממוצע) וברמת דתיות גבוהה (סטיית תקן אחת מעל הממוצע). בבדיקת האינטראקציה דרך שלושה מבחני רגרסיה שכללו את הקשר בין רמת דתיות לעמדות כלפי לה"ב עם מיתון של המשתנים הכרות עם להט"ב, ידע על להט"ב והשילוב של שניהם, נמצאו אינטראקציות מובהקות. באינטראקציה בין רמת דתיות להכרות עם להט"ב נוספו 2.5% לשונות המוסברת במשתנה עמדות כלפי לה"ב ($p < 0.001$) ובאינטראקציה בין רמת דתיות לידע על להט"ב נוספו 3.6% לשונות המוסברת במשתנה עמדות כלפי לה"ב ($p < 0.001$).

ברמת דתיות נמוכה ובינונית נמצאה השפעה זהה ולכן אלה מוצגים בקו אחד, ניכר כי קיימת השפעה

של הכרות וידע עם להט"ב. עם זאת, ברמת דתיות גבוהה העמדות חיוביות יותר ככל שעולה ההכרות או הידע לגבי להט"ב.

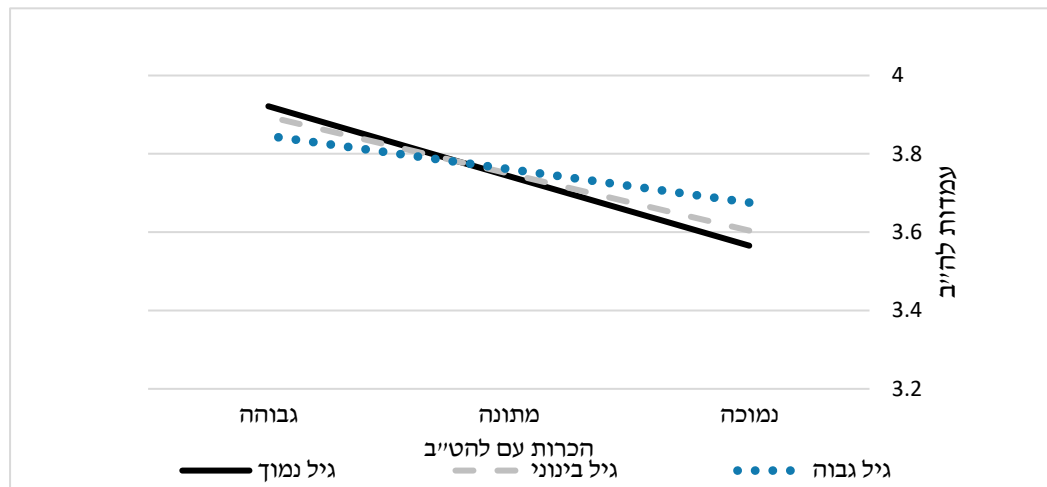

תרשים 11. גרף האינטראקציה בין מידת דתיות לבין היכרות עם להט"ב כמנבאת עמדות כלפי לה"יב (N= 506).

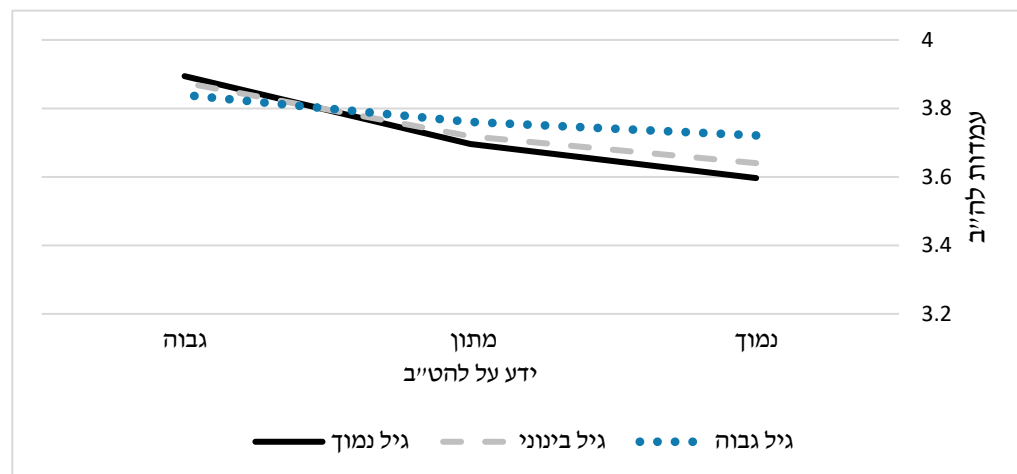

תרשים 12. גרף האינטראקציה בין מידת דתיות לבין ידע על להט"ב כמנבאת עמדות כלפי לה"יב (N= 506).

בחינת ההשפעה של הכרות וידע עם להט"ב על הקשר שבין גיל לבין עמדות כלפי לה"יב מוצגת בתרשימים 13-14. [תרשים 13](#) מציג את השפעת ההכרות עם להט"ב ו**תרשים 14** מציג את השפעת הידע על להט"ב. מוצגים שלושה קווים המדגימים את אפקט האינטראקציה בדומה לתרשימים הקודמים. בבדיקת האינטראקציה בין גיל להכרות עם להט"ב, נמצאה אינטראקציה מובהקת שמוסיפה 1.2% לשונות המוסברת למשתנה עמדות כלפי לה"יב ($p = 0.01$). בבדיקת האינטראקציה בין גיל לבין ידע על להט"ב נוספו גם כן 1.2% לשונות המוסברת למשתנה עמדות כלפי לה"יב ($p = 0.01$). ניתן לראות שהשפעת ההכרות והידע משמעותיות יותר בקרב עובדות סוציאליות צעירות, כאשר רמת ידע והכרות גבוהים מצביעים על עמדות חיוביות יותר, במיוחד בגילאים הצעירים.

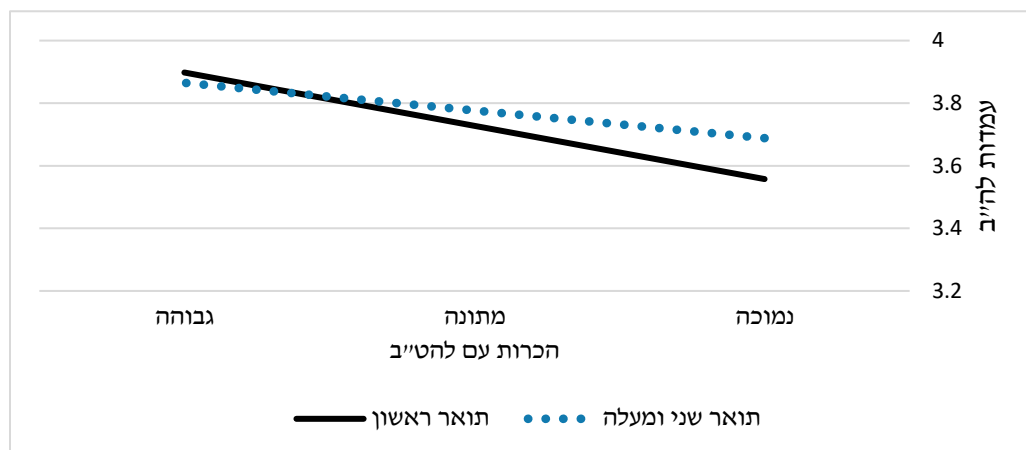

תרשים 13. גרף האינטראקציה בין גיל לבין הכרות עם להט"ב כמנבאת עמדות כלפי לה"יב (N= 506).

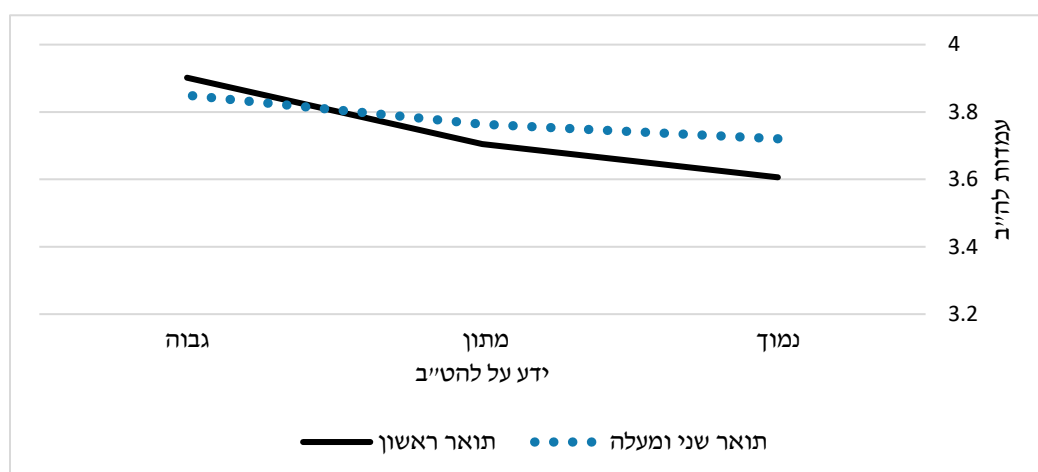

תרשים 14. גרף האינטראקציה בין גיל לבין ידע על להט"ב כמנבאת עמדות כלפי לה"יב (N= 506).

בחינת ההשפעה של הכרות וידע על להט"ב על הקשר שבין השכלה לבין עמדות כלפי לה"יב מוצגת בתרשימים 15-16. [תרשים 15](#) מציג את השפעת ההכרות עם להט"ב ו**תרשים 16** מציג את השפעת הידע על להט"ב. מוצגים שני קווים המדגימים את אפקט האינטראקציה בדומה לתרשימים הקודמים. בבדיקת האינטראקציה בין השכלה להכרות עם להט"ב, נמצאה אינטראקציה מובהקת שמוסיפה 1.1% לשונות המוסברת למשתנה עמדות כלפי לה"יב ($p = 0.02$). בבדיקת האינטראקציה בין השכלה לבין ידע על להט"ב נוספו גם כן 1% לשונות המוסברת למשתנה עמדות כלפי לה"יב ($p = 0.015$). בדומה להשפעת המיתון על משתנה הגיל, השפעת ההכרות והידע משמעותיות יותר בקרב בעלי תואר ראשון, כאשר ידע והכרות גבוהים קשורים לעמדות חיוביות יותר כלפי לה"יב מעבר לעמדות אותן הביעו עובדות סוציאליות עם תואר שני ומעלה ברמות גבוהות של ידע והכרות.

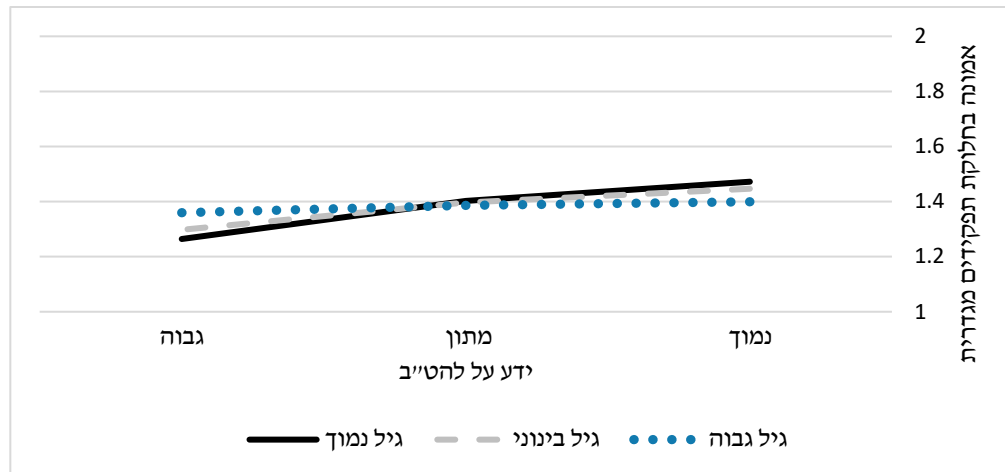

תרשים 15. גרף האינטראקציה בין השכלה לבין הכרות עם להט"ב כמנבאת עמדות כלפי לה"ב (N= 506).

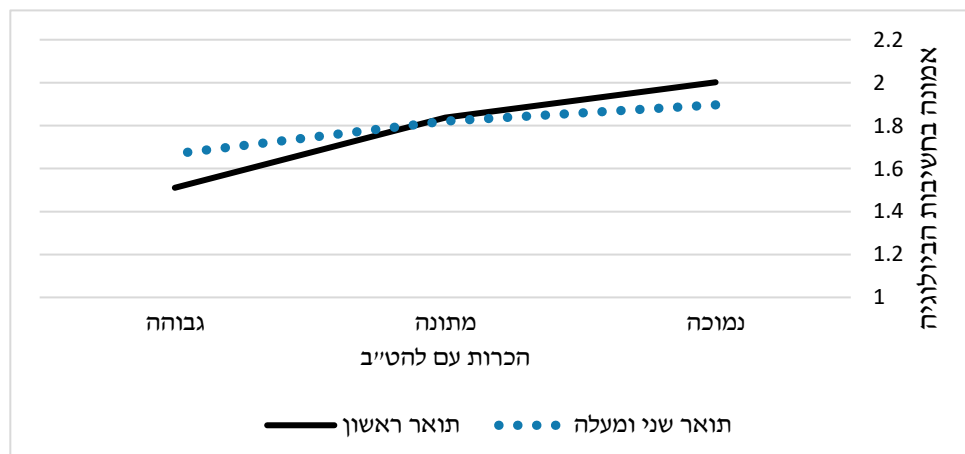
תרשים 16. גרף האינטראקציה בין השכלה לבין ידע על להט"ב כמנבאת עמדות כלפי לה"ב (N= 506).

בחינת ההשפעה של הידע על להט"ב על הקשר שבין גיל לאמונה בחלוקת תפקידים מגדרית מוצגת בתרשים 17. התרשים מציג שלושה קווים המדגימים את אפקט האינטראקציה בגיל גבוה (סטיית תקן אחת מעל לממוצע), בגיל בינוני (הממוצע, גיל 38) ובגיל נמוך (סטיית תקן אחת מתחת לממוצע). בבדיקת האינטראקציה בין גיל לידע על להט"ב, נמצאה אינטראקציה מובהקת שמוסיפה 1.6% לשונות המוסברת למשתנה אמונה בחלוקת תפקידים מגדרית ($p = 0.004$). נראה כי בעוד בקרב הגילאים המבוגרים ההשפעה על האמונה בחלוקת תפקידים מגדרית מעטה, בגילאים הצעירים, ידע בתחום מחליש אמונות מסוג זה בצורה משמעותית. ממצא זה תואם ומחזק את ממצאי המיתון הקודמים שמראים כי השפעת הידע רלוונטית בעיקר בגילאים הצעירים גם בהשפעה על עמדות כלפי לה"ב.

תרשים 17. גרף האינטראקציה בין גיל לבין ידע על להט"ב כמנבאת אמונה בחלוקת תפקידים מגדרית (N = 506).

בחינת ההשפעה של ידע על להט"ב על הקשר שבין השכלה לאמונה בחשיבות הביולוגיה בהורות מוצגת בתרשים 18. התרשים מציג שני המדגימים את אפקט האינטראקציה בתואר ראשון ובתואר שני ומעלה. בבדיקת האינטראקציה בין השכלה להכרות עם להט"ב נמצאה אינטראקציה מובהקת שמוסיפה 1.1% לשונות המוסברת למשתנה אמונה בחשיבות הביולוגיה ($p = 0.015$). בדומה ליתר ממצאי המיתון נראה כי ברמות גבוהות של השכלה, ההכרות עם להט"ב משפיעה מעט מאוד, אך מחלישה את האמונה בחשיבות הביולוגיה. ברמות השכלה נמוכות ההשפעה ההכרות עם להט"ב משפיעה על הקשר מעט, אך בצורה רבה יותר מאשר ברמות הגבוהות של השכלה. ניכר כי הכרות עם להט"ב מחלישה את האמונה בחשיבות הביולוגיה בהורות בכלל רמות השכלה.

תרשים 18. גרף האינטראקציה בין השכלה לבין ידע על להט"ב כמנבאת אמונה בחשיבות הביולוגיה (N = 506).

דיון

הדיון בממצאי המחקר יחולק למספר שלבים. תחילה, בשל ריבוי הניתוחים הסטטיסטיים בפרק הממצאים, יוצגו ממצאי המחקר הבולטים. לאחר מכן, ייערך דיון בממצאי המחקר נוכח ספרות המחקר, ויוצעו הסברים ותובנות לממצאים אלו. בהמשך, יוצגו מגבלות המחקר, ולבסוף תרומת המחקר לתיאוריה ולפרקטיקה.

ממצאי המחקר המרכזיים

המחקר הנוכחי הוא מחקר רוחב מתאמי שביקש לבדוק את העמדות של העובדות הסוציאליות בישראל כלפי הורות גאה. ממצאי המחקר העיקריים מראים כי במכלול המשתנים הדמוגרפיים שידוע, לפי הספרות, כי משפיעים על העמדות כלפי הורות גאה בעולם, המשתנים מגדר, גיל, רמת דתיות והורות הם המשפיעים העיקריים על העמדות כלפי הורות גאה בישראל, כאשר לרמת הדתיות של המשתתפים נמצאה יכולת ניבוי משמעותית מבין כלל המנבאים. זאת ועוד, המחקר ביקש לבדוק כיצד עמדות שונות, המבטאות תפיסות הטרו-סקסיסטיות משפיעות על העמדות כלפי הורות גאה. כלל, משתני העמדות ההטרו-סקסיסטיות נמצאו בקשרים מובהקים עם העמדות כלפי הורות גאה, כאשר כפי ששוער ככל שיש יותר אמונה בביולוגיה ואמונה בחלוקת תפקידים מגדרית יש פחות תמיכה בהורות גאה וככל שהעמדות כלפי לה"ב יותר חיוביות כך גם העמדות כלפי הורות גאה.

כמו כן, המחקר מראה מגמה אשר לא אוששה באופן סטטיסטי אך מצביעה על מדרג בתמיכה בהורות לפי מגדר ולפי תצורת ההורות. נמצא כי התמיכה הרבה ביותר ניתנה להורות של זוג הטרוסקסואלי, לאחר מכן להורות של זוג נשים ולאחר מכן בפער יחסי להורות של זוג גברים. מגמה דומה נראתה בתמיכה שהובעה ברמה הרבה ביותר כלפי הורות בדרך של תרומת זרע (הרלוונטית לזוג נשים בלבד), לאחר מכן באימוץ והורות משותפת ולבסוף בפונדקאות (הרלוונטית לזוג גברים בלבד).

בנוסף, המחקר מראה כי התמיכה בתצורות ההורות השונות מושפעת ממשתני המחקר באופן יחסית דומה בכלל תצורות ההורות הגאה. בעוד אמונה בחשיבות הביולוגיה מחלישה את התמיכה בכלל תצורות ההורות, אמונה בחלוקת תפקידים מגדרית לא נמצאה כמנבא מובהק במודל הרגרסיה אך נמצאה בקשר חיובי עם תצורות ההורות השונות, מלבד פונדקאות עימה נמצא קשר שלילי. עם זאת, בעוד גיל גבוה ורמת דתיות נמוכה נמצאו כמנבאים תמיכה בכלל תצורות ההורות, מגדר נשי נמצא כמנבא רק תמיכה בתצורת הורות בדרך של תרומת זרע. כמו כן, השכלה גבוהה יותר נמצאה כמנבאת רק תמיכה באימוץ ובהורות

משותפת ואי-הורות מנבאת רק תמיכה באימוץ ובתרומת זרע. עם זאת, נטייה מינית, בתוך מודל המחקר, לא נמצאה כמנבאת תמיכה.

הממצאים הייחודיים של המחקר מתייחסים לתיווך של העמדות כלפי הורות גאה דרך עמדות שונות (כלפי לה"ב, חשיבות הביולוגיה, חלוקת תפקידים מגדרית). הקשר שבין רמת דתיות לעמדות כלפי הורות גאה נמצא בתיווך מלא דרך העמדות כלפי לה"ב. זאת כאשר השערות המיתון תומכות בממצאי מחקרים קודמים, כשמראות את ההשפעה החיובית המובהקת של הכרות וידע עם להט"ב על העמדות כלפי לה"ב בקרב דתיים (שילה, 2009; Swank & ; 2006; Pettigrew & Tropp, 2006; Costa, Pereira, & Leal, 2015; Ben Ari, 1998; Raize, 2010). עוד נראה כי עובדות סוציאליות בתארים מתקדמים מביעות באופן מובהק עמדות יותר חיוביות כלפי הורות גאה מאשר עובדות סוציאליות בעלות תואר ראשון בלבד. נתון זה, יחד עם ממצאי המיתון המצביעים על ההשפעה החיובית של הכרות וידע עם להט"ב על עמדות כלפי להט"ב ועל הפחתה בחשיבות הביולוגיה בעיקר בתואר הראשון.

עמדות העובדות הסוציאליות כלפי הורות גאה

מאחר וזהו מחקר ראשוני בישראל שבדק את העמדות כלפי הורות גאה ומחקרים שונים בעולם מראים עמדות שונות כלפי להט"ב וכלפי הורות גאה (Camilleri & Ryan, 2006; Costa et al., 2014; ; Costa et al., 2015; Morse et al., 2007), המחקר ניסה להציג תמונה מלאה ככל הניתן של עמדות אלו בקרב עובדות סוציאליות בישראל. עם זאת, בהתאם לסקירת הספרות הייתה ציפייה כי עמדות העובדות הסוציאליות יהיו דומות להצהרות שנשמעות בחברה ועל ידי המדינה בשנים האחרונות, המתנגדות להורות גאה ואף המליצו שלא לאפשרה מבחינה חוקית (אלמגור-לוטן, 2012; מורג, 2010; משרד המשפטים ומשרד העבודה והרווחה, 2016; רוזנבלום ואחרים, 2010). דוגמא לכך ניתן לראות סביב סוגיית האימוץ בשנים האחרונות, כאשר בשנת 2017 במסגרת בג"צ 3217/16 בעתירה המבקשת לאפשר לזוגות מאותו המגדר לאמץ בישראל, משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים הגיש חוות דעת לפיה אין לאפשר לזוגות מאותו המגדר בהיותם משפחות הנחשבות חריגות בחברה הישראלית לאמץ ילד זר (שאינו ביולוגי של אחד ההורים) (משרד העבודה והרווחה והשירותים החברתיים, 2017). מסמך זה בו זמנית הגדיר מחד את המשפחות הגאות כחריגות ומאידך יצר קשר בין קבלה חברתית למדיניות ולתוקף חוקי. ההגדרה של 'משפחות חריגות' בו אינה בהירה, אך משתמע כי ישנו קשר בין הקבלה החברתית של הורות גאה להגדרה כחריגה. בשל כך, מפתיע לראות כי למרות ההצהרות החברתית, העובדות הסוציאליות בישראל מביעות עמדות תומכות בהורות גאה (הציון הממוצע בשאלון העמדות כלפי הורות גאה הוא 3.93 מתוך 4).

ניתן להסביר את הממצא הנוכחי במספר דרכים. בהתאם לסקירת הספרות, ייתכן כי העמדות כלפי הורות גאה, בכלל החברה, הולכות ומשתפרות עם השנים (Camilleri & Ryan, 2006). יש להתחשב בכך שייתכן שהחשיפה של דמויות להט"ביות ובעיקר משפחות, בשנים האחרונות באמצעי התקשורת ובמשרדי הממשלה, אשר סייעה גם לרבים לצאת מהארון השפיעה לחיוב על עמדות החברה, בהשוואה למחקרים שנערכו בעבר. הספרות חוזרת ומצביעה על ההשפעה החיובית שיש להכרות עם אנשים מהקהילה הגאה על העמדות כלפי הקהילה באופן רחב (Mayer, 2007). כלומר, ייתכן שהייצוג ההולך וגובר של להט"ב בחברה המערבית, ביניהם משפחות גאות בסדרות ובסרטים, חברי כנסת הומואים ולסביות בישראל שהביאו ילדים עם בני ובנות זוגם (למשל שר המשפטים הנוכחי, אמיר אוחנה, שנמצא בזוגיות עם גבר ולהם ילדים מפונדקאות בחו"ל, וחברת כנסת בולטת בכנסת שעברה, מירב בן ארי, שהתראיינה רבות על היותה אם בהורות משותפת עם גבר הומו) מסייעים בחשיפה ובמגמת קבלה של מגוון תצורות הורות גאות. מגמה זו של קבלה חברתית הולכת וגוברת, ניתן לראות גם בסקרי עמדות הציבור לאורך השנים. בשנת 2013, סקר של מכון דיאלוג בראשותו של פרופ' קמיל פוקס, מצא כי 59% מהציבור הישראלי תומך בנישואים חד מיניים, 66% תמך במתן אפשרות לזוגות מאותו המגדר לאמץ ילדים, ו 64% תמך באפשרות לזוגות מאותו המגדר לבצע הליך פונדקאות בישראל (ליס וליאור, 2013). בסקר של מכון סמית משנת 2019, נמצא ש 78% מהציבור הישראלי תומך במתן אפשרות לנישואים בישראל עבור זוגות מאותו המגדר, וכי 73% תומכים במתן זכויות מלאות לזוגות מאותו המגדר, בדומה להטרוסקסואלים (בנושאים הקשורים לאימוץ ופונדקאות) (חדו"ש, 2019).

עוד ניתן להתבונן על היחס הפרו-נטליסטי של החברה בישראל וקידוש ערך המשפחה (דונת, 2010). סקירת הספרות הציגה כי מחקר עדכני שנערך בישראל בקרב עובדות סוציאליות חשף שהשיקול המרכזי בהכללת קבוצת אנשים כמשפחה הוא הבאת ילדים וההפיכה להורים (Shilo et al., 2016). כלומר, בעוד מחקרים מצאו תפיסות הומופוביות והטרו-סקסיסטיות בקרב עובדות סוציאליות (Ben-Ari, 2001), ייתכן וחשיבות המשפחה בחברה הישראלית גוברת על עמדות אלו ומובילה לקבלה ותמיכה בהורות גאה, לאו דווקא מתוך קבלה חברתית של להט"ב, אלא מתוך קבלה יחסית של הורות מכל סוג שהוא.

הסבר נוסף לפער בין העמדות הנשמעות בחברה ודרך גופי התקשורת השונים לעמדות החיוביות שנמצאו במחקר, הוא כי הקולות המתנגדים להורות גאה אינם מייצגים את כלל החברה אלא עמדות קצה בעלות כוח פוליטי שתופסות נפח תקשורתי לא מייצג (Gamson & Wolfsfeld, 1993). כלומר, ייתכן כי

הקולות המתנגדים להורות גאה הם לא דעת רוב החברה אלא מיעוט בעל כוח והשפעה, שמצליח לעשות רעש תקשורתי שאינו תואם את עמדות הרחבות בחברה, המוצגות במחקר זה.

היבט אחר שדרכו ניתן להתבונן על ממצא זה הוא המורכבות שיש לעמדות ובייחוד לעמדות כלפי הקהילה הגאה שייטכן והמחקר הנוכחי לא הצליח להציג בצורה מלאה. ראשית, ייתכן כי קיים פער בין העמדות המוצהרות על ידי דיווח עצמי לעמדות הנהוגות בפועל כאשר נדרשים להגיע להחלטה. הספרות מכירה בכך שעמדות לא בהכרח מנבאות התנהגות (נדלר, 1996) וכי ייתכן ולמרות שהעמדות חיוביות ההתנהגות בשטח והמדיניות הנקבעת עדיין מתנגדת. כמו כן, ייתכן כי כמו שסקירת הספרות הראתה את האמביוולנטיות של החברה בישראל כלפי הורות גאה (מלכין-קלר, 2015), גם בקרב העובדות הסוציאליות ישנה אמביוולנטיות שייטכן ושאלוני המחקר הצליחו לייצג רק צד אחד שלה, את הצד התומך.

עוד אפשר להתבונן על תיאוריית הדיסוננס הקוגניטיבית הטוענת כי לכולנו עמדות שונות שאינן תמיד משתלבות ועולות בקנה אחד וככל שהאמונות המעורבות חשובות יותר עבור הפרט והוא נאלץ לקבל החלטה הוא ייטה לצמצם את הפער (נדלר, 1996). כלומר, ייתכן שהעמדות כלפי הורות גאה, מבחינה חברתית ומבחינה מקצועית, לא נמצאות כיום ברמת חשיבות המחייבת את העובדות הסוציאליות לבחור בעמדה חד משמעית ומאפשרות להחזיק את האמביוולנטיות של תמיכה והתנגדות יחד.

כמו כן, גם כאשר העמדות במחקר נמצאו חיוביות ותומכות בהורות גאה, יש לשקול את האפשרות שמפאת מגבלות המחקר, והעיסוק בתחום רגיש, עובדות סוציאליות אשר מתנגדות באופן נחרץ להורות גאה כלל לא הסכימו להשתתף במחקר ושיתוף הפעולה נבע מראש מעובדות סוציאליות שמחוברות ותומכות בנושא. זאת ועוד, אין בשאלון הבחנה בין עמדות כלליות לעמדות אישיות יותר (למעט הפריט "לא יפריע לי לגלות שהבן שלי נמשך לבנים"). ניתן היה לשאול שאלות נוספות על הנכונות להתחבר עם לה"בים, לעבוד עימם, לתת להם שירות/טיפול כעו"סית, להתמודד עם בן/בת משפחה או עם ילד/ה שלי שמראים נטייה מינית זו. ייתכן שיש הבדל בין העמדות הכלליות לבין הכוונות ההתנהגותיות במרחב החיים האישי יותר. מרבית הפריטים בשאלון יחסית קיצוניים ונחרצים, כך שייטכן והשאלון לא מספיק רגיש. כלומר, ייתכן שפריטי השאלון ביטאו עמדות מוקצנות, כך שמרבית המשיבות לא הסכימו עימם וכי ניסוחים יותר עדינים, שהיו מזהים הומופוביה סמויה יותר היו יכולים להגביר את רגישות השאלון. ניתן לראות עדות לכך דרך הממוצע הגבוה של המשתנה ובשונות הנמוכה.

זאת ועוד, מאחר וזהו נושא רגיש חברתית בשנים האחרונות יש לשקול את האפשרות של ריצוי חברתי ותקינות פוליטית כאשר נשאלים על נושאים הקשורים לקהילה הגאה. כאשר מדברים על מיעוטים

ואוכלוסיות מוחלשות בחברה, בעיקר בתחום המיני והמגדרי, ישנה בשנים האחרונות מגמה הולכת וגוברת של תקינות פוליטית (רוזנטל, 2011). כלומר, ייתכן כי העמדות התומכות בהורות גאה המוצגות במחקר זה, אינן אלא שיקוף של התקינות הפוליטית ולא בהכרח משקפות עמדות אותנטיות של עובדות הסוציאליות. רוזנטל מדבר במאמרו על ההגבלות שהתקינות הפוליטית יוצרת ומשקפת בעייני פעמים רבות סיטואציות בהן מובעת תמיכה החברתית כלפי להט"ב, כמו זו שנמצאה במחקר זה: "העולם הפנימי נשאר נסתר, והשפה אינה חושפת אותו, אינה מעבירה אותו לאחרים אלא מסתירה אותו עוד יותר, ועל כך אמרו חכמינו – אחד בפה ואחד בלב" (רוזנטל, 2011, עמ' 4).

עמדות כלפי הורות גאה של גברים ושל נשים בנפרד. אמנם סקירת הספרות הראתה קבלה רבה יותר

להורות של נשים מאשר לזו של גברים (Camilleri & Ryan, 2006), המחקר הנוכחי דרך תיאורי המקרה מצא מגמה דומה אך לא מובהקת באופן סטטיסטי. אפשר ליחס זאת לגודל המדגם, אשר מהווה כ-10% מאוכלוסיית העובדות הסוציאליות בישראל וייתכן כי מדגם גדול יותר היה מאשש את הממצא באופן סטטיסטי. המגמה שנמצאה מצביעה על פער בתמיכה בהורות מסוגים שונים שאינה מבוססת על הורות הטרוסקסואלית מול הורות גאה, אלא על הורות שבה מעורבת אישה למול הורות שלא כוללת אחת, כאשר הורות של נשים מקבלת תמיכה רבה יותר וברמה דומה להורות הטרוסקסואלית, על פני הורות של זוג גברים. זוהי מגמה מעניינת שיכולה להציע סוג התבוננות שונה על הקבלה של הורות חד מינית בישראל. בעוד הנטייה היא להפריד בין הורות הטרוסקסואלית להורות שאינה הטרוסקסואלית ובכך להכליל את חוסר הקבלה של הורות גאה הן להורות של זוג גברים והן להורות של זוג נשים, ייתכן כי נכון להפריד את ההתייחסות המגדרית הן מבחינה מחקרית והן באשר לשיח החברתי. ייתכן כי מגמה זו שנמצאה במחקר, תואמת את המדיניות אשר מאפשרת, תומכת ובדרך עקיפה מעודדת הורות של זוג נשים, מאחר ומעודדת הורות של נשים יחידניות דרך תרומת זרע וטיפול פוריות (בומבך ורונלי, 2002). עוד אפשר לראות כי סקירת הספרות תומכת במגמה זו כאשר מציגה תפיסות פסיכולוגיות וחברתיות המחברות בין נשיות לאימהות כחיבור טבעי ובלתי נפרד (Chodorow, 1972) וממקמות את ההורות הגברית כתוספת נלווית שאינה בהכרח נדרשת (כהן, 2007).

הקשר שבין עמדות כלפי לה"ב לעמדות כלפי הורות גאה

למרות שמחקרים קודמים מצביעים על ההבדל בין עמדות כלפי לה"ב לעמדות כלפי הורות גאה וכי גם כאשר העמדות כלפי לה"ב חיוביות עדיין ניתן לראות עמדות שליליות כלפי ההורות הגאה (Camilleri &

(Ryan, 2006; Avery et al., 2007), המחקר הנוכחי מצא קשר חזק בין משתנים אלו ($r = 0.74, p <$

0.001). ייתכן ועבור אנשים רבים, עמדות כלפי לה"ב כוללות גם את העמדות כלפי הורות גאה (כלומר, אם העמדות כלפי לה"ב שליליות, כך גם העמדות כלפי הורות לה"ב). עם זאת, השאלונים שהועברו בחנו שני משתנים שונים, הכוללים פריטים מתחומי חיים שונים. סקירת הספרות והדיון בפרק הנוכחי שבים וממחישים את החשיבות של ההורות בחברה הישראלית כנפרדת מתחומי חיים שונים ומקבלת תגובות שונות. ניתן לקחת בחשבון שמאחר והורות בחברה הישראלית היא חלק מתהליך הקבלה החברתית והמחקר הנוכחי שוזר בתוכו שיח רב על הורות, הממצאים על הקשר בין המשתנים למעשה מעידים על כיוון הפוך. כלומר, ייתכן כי התמיכה בהורות ככלל, מובילה לתמיכה בהורות גאה, ומשם גם לעמדות חיוביות כלפי לה"ב. זאת ועוד, למרות הקשר החזק בין שני המשתנים, משוואות הרגרסיה בהן הוכנסו משתנה העמדות כלפי לה"ב כמנבא את העמדות כלפי הורות לה"ב, הצביעו על כך שמשתנה זה, ומשתנים אחרים שהוכנסו עמו (אמונה בביולוגיה ואמונה בחלוקת תפקידים מגדרית), מסבירים בין 50-60% מהשונות המוסברת של העמדות כלפי הורות לה"ב ותצורות ההורות השונות. נתון המצביע על השונות בין המשתנים וההפרדה ביניהם. כמו כן, כשבוחנים באופן נפרד את העמדות כלפי כל אחד מסוגי ההורות, ניתן לראות שהקשר שבין עמדות כלפי לה"ב לבין עמדות כלפי פונקדאות הוא הנמוך ביותר (כאשר הקשר שבין עמדות כלפי לה"ב לבין תצורות ההורות האחרות – דומה בעוצמתו). ייתכן ובשל השיח החברתי הייחודי הקשור לפונקדאות, המשלב גם התייחסות לערכים פמיניסטיים (דיון בזכותה של הפונקדאית ובסוגיות של ניצול נשים) (הוועדה לקידום מעמד האישה, 2012), ישנם קולות רבים, ובעיקר בקרב עובדות סוציאליות, אשר מחד עמדותיהן חיוביות כלפי לה"ב, ומאידך מביעות עמדות שליליות כלפי הורות בדרך של פונקדאות. בשל כך ולאור השיח המתרחב אודות זכאותם של לה"ב להיות הורים, שהופך בישראל להיות שיח הזכויות המרכזי בהקשר של זכויות לקהילה הגאה, נכון להמשיך ולבחון את הדומה והשונה שבין עמדות כלליות כלפי הקהילה הגאה לבין עמדות חברתיות ומקצועיות כלפי הורותם של לסביות, הומואים וביסקסואלים.

השפעתם של המשתנים הדמוגרפיים

גיל. במחקר הנוכחי, כאשר מדובר על ההשפעה של גיל, יש להתייחס לכך שהקשרים בין גיל, וותק במקצוע והשכלה נמצאו בקורלציות גבוהות וכי ישנו קושי לקבוע אופן מוחלט כי ההשפעה היא של גיל העובדת הסוציאלית במנותק מהוותק ומההשכלה. עם זאת, מעניין לראות כי בעוד למשתנה השכלה נמצא קשר עם עמדות כלפי לה"ב, גיל לא נמצא קשור באופן מובהק לעמדות כלפי לה"ב, אמונה בביולוגיה ובחלוקת תפקידים מגדרית, אך כן נמצא כקשור לעמדות

כלפי הורות גאה ולתמיכה בכלל תצורות ההורות הגאה השונות. זהו ממצא מעניין המייחד את המחקר הנוכחי, מאחר ומחקרים קודמים לא מדברים על גיל בהקשר של הורות גאה. מחקרים קודמים מצאו דווקא כי גיל העובדת הסוציאלית נמצא בקשר שלילי עם עמדות כלפי להט"ב (שילה, 2009) ואילו המחקר הנוכחי מצא כאמור קורולציה חיובית בין גיל לעמדות כלפי הורות גאה. עוד נמצא כי המיתון של ההכרות והידע עם להט"ב משפיע בעיקר על עובדות סוציאליות צעירות וממתן לא רק את העמדות כלפי להט"ב אלא גם את האמונה בתפקידי מגדר.

ייתכן כי העובדות הסוציאליות המבוגרות שהשתתפו במחקר נפגשו יותר ונחשפו יותר לתופעה של הורות גאה ולכן גם מביעות עמדות יותר חיוביות. עוד ייתכן כי קיים קשר לתוכנית ההכשרה בעבודה סוציאלית וכי ההכשרה אותה עברו עובדות סוציאליות מבוגרות יותר שמה דגש רב יותר על ערכי המשפחה וכפועל יוצא מעודדת גם תמיכה במשפחות גאות גם אם לא תמיכה בלהט"ב. ניתן היה לשער כי עובדות סוציאליות מבוגרות יותר, סביר שהן אימהות בעצמן ולכן העמדות החיוביות שלהן כלפי הורות גאה קשורות לעצם היותן הורים. ברם, המחקר הנוכחי מצא כי דווקא עובדות סוציאליות שאינן אימהות תומכות יותר בהורות גאה. הסבר אחר, שתואם יותר ממצאי מחקרים קודמים ומתכתב עם יתר ממצאי המחקר מתקשר לתקינות הפוליטית שהוצגה בפרק הקודם (רוזנטל, 2011) ומציע לשקול סוגיה של 'תקינות פוליטית-מקצועית'. בשנים האחרונות יש יותר שיח מקצועי על הסוגיות של ההורות הגאה וניתן לראות בהצהרות איגוד העובדים הסוציאליים מסרים מקצועיים שקוראים לקבל הורות גאה כחלק מערכי המקצוע (דבר ראשון, 2017). ישנה אפשרות כי העובדות הסוציאליות המבוגרות יותר, מפנימות יותר מסרים זה, או לפחות את הצורך להביע אותם כשנשאלות בהקשר של עבודתן המקצועית. בשל כך, נכון להמשיך ולבחון את ההימצאות של תקינות פוליטית מקצועית בקרב עובדות סוציאליות ולבחון את ההבדלים בין עובדות סוציאליות צעירות למבוגרות. **השכלה.** בדומה למשתנה גיל, גם המשתנה השכלה נמצא קשור לעמדות כלפי הורות גאה, אך ההשכלה נמצאה גם בקשר חיובי עם עמדות כלפי להט"ב, בדומה למחקרים קודמים (שילה 2009; Ben-Ari, 2001; Bieschke, 2008; Perez et al., 2007). כמו כן, נמצא כי ההכרות והידע משפיעים בעיקר בתואר הראשון, ממצא שמצביע על חשיבות תזמון ההשכלה ומחזק את הצורך בהקניית ידע במסגרת ההכשרה הראשונית לעבודה סוציאלית. מאחר ותוכנית הלימודים כיום לא מחייבת הכשרה בנושא מגדר ומיניות, ייתכן כי רכישת ידע כללי במקצוע העבודה הסוציאלית תורם גם כן לפתיחות וקבלה של הקהילה הגאה והורות גאה בפרט. עוד נמצא כי הכרות וידע עם להט"ב בשילוב עם השכלה ממתנת את האמונה בביולוגיה, כך שיייתכן כי הכרות וידע עם להט"ב מסייעת גם בפתיחות כלפי נושאים נוספים.

ממצאים אלה מחזקים את החשיבות שיש לרכישת השכלה בנושאים אלה במסגרת ההכשרה הראשונית במקצוע העבודה הסוציאלית. מחד, מאחר וההכרות והידע משמעותיים ביותר בשלבי ההכשרה הראשוניים וכן מאחר והידע בתחום ככל הנראה מאפשר גם פתיחות ושחרור מדעות קדומות בתחומים רחבים.

רמת דתיות. המשתנה רמת דתיות נמצא לאורך המחקר הנוכחי כמשתנה הדמוגרפי המנבא בעוצמה החזקה ביותר עמדות כלפי לה"ב, אמונה בביולוגיה, אמונה בחלוקת תפקידים מגדרית, עמדות כלפי הורות גאה ותצורות ההורות השונות. זאת בהתאם להשערות המחקר, סקירת הספרות ומחקרים קודמים שמראים את ההשפעה השלילית שיש לדת על קבלה של להט"ב בכלל ושל הורות גאה בפרט (Blackwell et al., 2006; Finlay & Walther, 2003; Hollekim et al., 2011; Lewis, 2003; Shilo et al., 2016; Wilson & Huff, 2001).

הממצא הייחודי של מחקר זה מתייחס למיתון ולתיווך של רמת הדתיות דרך משתנים אחרים. כאמור, נמצא כי הכרות וידע על להט"ב ממתנים את העמדות כלפי להט"ב בכלל רמות הדתיות, אך בעיקר ברמות דתיות גבוהות. ועוד נמצא כי העמדות כלפי הורות גאה מתווכות באופן מלא על ידי עמדות כלפי לה"ב, אמונה בביולוגיה ואמונה בחלוקת תפקידים מגדרית. כלומר, ייתכן כי רמת הדתיות אינה משפיעה על האמונה ביכולת של זוגות מאותו המגדר לגדל ילדים, וכי כאשר ישנה תמיכה בלה"ב, ישנה גם קבלה של ההורות. הקשר בין הממצאים האלו, מציע כי הכרות וידע על להט"ב, בקרב עובדות סוציאליות, יכולים "לעקוף" את האיסור הדתי בו האדם מאמין ולאפשר קבלה של להט"ב ושל הורות גאה על אף אותו איסור. למעשה, אם חוזרים לדיון על תיאוריות הדיסוננס הקוגניטיבי, במצב שכזה, שבו יש הכרות וידע ולכן גם עמדות חיוביות כלפי לה"ב, ייתכן ולעובדת סוציאלית דתייה יש שתי עמדות חזקות סותרות, המחייבות אותו לבחור את אחת מהן (נדלר, 1996). כך שלמעשה ייתכן כי בקרב עובדות סוציאליות, האיסור הדתי על משכב זכר אינו צובע את העמדות כפי שהיה מצופה עד כה, אלא ההכרות והידע מגמישים את האיסור ומסייעים בגיבוש עמדות חיוביות.

עוד ייתכן כי בהיעדר היכרות וידע בנוגע ללה"ב ולהורותם, אנשים דתיים נשענים בעיקר על התכתיבים הדתיים, והמסרים הרשמיים של גורמי הסמכות הדתית. ברמות דתיות גבוהות, אלו הנחשפים הן לאנשים מהקהילה הגאה והן לידע ומידע אודותם ואודות הורותם (כאשר הממצאים של מחקרים בתחום מבליטים את העובדה שמדובר באנשים שאינם סוטים או חולים, הבלטה של הקשיים הכרוכים בהשתייכות לקהילה הגאה ואת ההשפעות השליליות שיש לעמדות חברתיות שליליות כלפי לה"ב וכלפי הורותם), ייתכן

ועולים היבטים נוספים הקשורים לאמונה דתית, כגון קבלת האחר, חמלה, אנושיות, אשר מצליחים למתן ואף לבטל את ההשפעה של האיסורים הדתיים היבשים'.

הסבר אפשרי נוסף לממצאים אלו, הוא כי בעוד נהוג לחשוב שהאיסור הדתי על משכב זכר הוא זה שמוביל להתנגדות ללהט"ב ולהורות גאה, ייתכן וההישענות על האיסור כהצדקת ההתנגדות אינה אלא הסוואה של דעות קדומות והטרו-סקסיסטיות. למעשה, כאשר מוצג הטיעון הדתי, נוצר מצב בו לא ניתן להתווכח וישנה הנחה כי ההתנגדות ללהט"ב היא "גזירת גורל" שאין מה לעשות מולה מלבד לקבלה וזהו חלק מהתרבות והדת. הסבר זה וממצאי המחקר מציעים אפשרות שבה ניתן "להתמודד" מול טיעוני הדת כמו בכל סיטואציה חברתית שבה עולות דעות קדומות (כמו דרך תיאוריית המגע של אלפורט) ולא להתייחס אל המתח שבין הדת ללהט"ב כאל מתח ייחודי, בלתי נמנע, ללא יכולת לפעול מולו.

מגבלות המחקר

למחקר הנוכחי מספר מגבלות אשר משפיעות על יכולת ההכללה וההסקה בצורה מלאה של הממצאים. ראשית, קיים קושי בהכללת הממצאים על כלל האוכלוסייה, מאחר והמדגם אינו הסתברותי. עם זאת, אוכלוסיית המחקר דומה במאפייניה לאוכלוסיית העובדים הסוציאליים ממה שידוע ממחקרים קודמים. כמו כן, מאחר והשאלון אלקטרוני, ייתכן וכי לא היה נגיש לעובדות סוציאליות ללא גישה או עם קושי בגישה אלקטרונית. למרות שנעשה ניסיון להגיע לעובדות סוציאליות בכלל התחומים ייתכן כי עובדות סוציאליות שפחות מעורבות חברתית, דרך מכרים, דרך קבוצות הפייסבוק ודרך תפוצת ההודעות של שירותי הרווחה לא נחשפו למחקר. זאת ועוד, שיתוף הפעולה של שירותי הרווחה בהפצת השאלון היה לא אחיד ולא ניתן היה לשתף פעולה עם גופים המפיצים ידע לעובדים סוציאליים בתפוצה רחבה (כגון איגוד העובדים הסוציאליים ותנועת עתידנו).

זאת ועוד, בקשת הפנייה להשתתפות במחקר, הייתה מתוך בקשה להשתתפות במחקר על משפחות מרצון להקטין את ההתנגדות להשתתף במחקר על הורות גאה בקרב מתנגדות פוטנציאליות לנושא. עם זאת, מתוך פרטי השאלון נושא המחקר עולה באופן מובהק. כמו כן, לאורך השאלון הודגש מספר רב של פעמים כי המטרה היא להגיע לעמדות האמיתיות של המשתתפות וכי אין תשובות נכונות יותר או פחות. ייתכן כי למרות השאיפה להגיע לעמדות הטרוגניות ומשקפות ככל הניתן, עובדות סוציאליות אשר מתנגדות לנושא נמנעו מהשתתפות במחקר, ואלו שנרתמו, מראש החזיקו עמדות יותר תומכות.

כמו כן, בדומה למחקרים רבים במדעי החברה, המחקר הוא מחקר רוחב, שמאפשר להסיק על קשרים אך לא על סיבתם ומאחר ואין קבוצת ביקורת, לא ניתן להסיק על סיבתיות. למשל, ייתכן כי מאחר וישראל היא

מדינה פרו-נטליסטית שמקדשת את ערך המשפחה, בשונה ממדינות אחרות, כאן העמדות כלפי הורות גאה הן אלה שמשפיעות על העמדות כלפי להט"ב ולא להפך.

שאלון המחקר מבוסס על דיווח עצמי ומבקש למדוד עמדות, כאשר לא באמת ניתן לייצר תמונה מלאה, של עמדות מורכבות, דרך שאלון כמותני. כמו כן, כפי שצוין, ייתכן כי קיים פער בין העמדות המוצהרות והרצון האישי של המשתתפות לתמוך בלהט"ב ובהורות גאה לבין הפרקטיקה הנהוגה בפועל. מאחר וזהו נושא רגיש שמצריך ידע והכרות ומשתתפות רבות הביעו נכונות לרכוש עוד ידע בתחום, ייתכן כי העמדות החיוביות אינן משקפות את היחס והתמיכה הניתנים במפגש מול הקהילה אלא את הנכונות התיאורטית להענקת שוויון זכויות מדיני לקהילה.

זאת ועוד, השאלון שמוודד חלוקת תפקידים מגדרית מורכב משאלונים משנת 2002 ו-2005, כאשר חלו שינויים רבים ומהותיים בעשור האחרון בנוגע לתפיסות מגדריות. ייתכן והשאלון משקף אמונה בחלוקת תפקידים מגדרית מסורתית ומעט מיושנת, כפי שהייתה נהוגה בעבר. בעוד ותפקידי המגדר השתנו וכיום פחות תואמים את תפקידי המגדר דאז, התפיסה בדבר הבדלי מגדר עוד קיימת אך מתבטאת בצורות שונות. בדומה לכך, ייתכן והעמדות כלפי להט"ב עוברות שינויים דינמיים בשנים האחרונות ומקבלות תצוגות והיבטים שונים של חוסר קבלה. למרות שהשאלון המייצג עמדות כלפי להט"ב, הוא שאלון מעודכן משנת 2014, יש לקחת בחשבון כי ייתכן ושאלון זה לא הצליח למדוד ביטויים חדשים המשקפים את העמדות שצמחו בחברה רק בשנים האחרונות.

לבסוף, השאלון המודד אמונה בחשיבות הביולוגיה בהורות נבנה לצורך המחקר הנוכחי ולמרות שהועבר על מדגם מקדים, לא תוקף במחקרים קודמים. גם בשאלון זה ייתכן כי העמדות שעלו הן העמדות המוצהרות ולא בהכרח תואמות את ההתנהגות בפרקטיקה. עוד ייתכן כי שאלון זה בודק למעשה עמדות של שמרנות ולא בהכרח את האמונה הייחודית בחשיבות הביולוגיה בהורות.

השלכות המחקר לפרקטיקה ולתיאוריה

למחקר הנוכחי מספר השלכות והמלצות הן להמשיך מחקר ופיתוח הידע והן לפרקטיקה של עובדות סוציאליות. מבחינה תיאורטית, המחקר מייצר תמונה ראשונית של העמדות כלפי הורות גאה בישראל ובהיותו קול ראשון בתחום, הוא מעלה שאלות נוספת וצורך במחקרי המשך. המחקר מוסיף ומחזק את חשיבות הידע וההכרות עם להט"ב בשיפור העמדות במיוחד בקרב עובדות סוציאליות צעירות, במסגרת לימודי תואר ראשון ועם רמות דתיות גבוהות. המחקר מציג עמדות חיוביות יחסית של עובדות סוציאליות כלפי הורות גאה ושוֹפֵך אור על המשתנים הדמוגרפיים העיקריים המשפיעים על עמדות אלו וכן על חשיבות

העמדות בתחומים שונים כמשפיעות על עמדות אלו. מפאת ראשיתו של מחקר זה, נכון לבצע מחקר המשך אשר יבדוק את העמדות כלפי הורות גאה במקצועות טיפוליים נוספים, בקרב קובעי מדיניות ובאופן כללי בחברה בישראל. אמנם ישנה חשיבות ייחודית לעמדות של עובדות סוציאליות, אך ישנה משמעות לבדיקה נרחבת יותר של העמדות.

כמו כן, המחקר מציג את העמדות כלפי תצורות שונות של הורות גאה ומציע כי למעשה ההתנגדות או התמיכה בתצורות השונות אינה נוגעת בהכרח לתמיכה בתצורות הורות אלו באופן כללי, אלא בתמיכה בהורות גאה ככלל. זאת ועוד, המחקר הנוכחי מעלה את האפשרות כי על אף ההכללה של זוגות של גברים וזוגות של נשים תחת המטרייה 'הורות גאה' מבחינת הקבלה החברתית ההפרדה הינה יותר על בסיס מגדר מאשר על בסיס נטייה מינית. מתוך כך עולות שאלות על ההתבוננות התיאורטית של להט"ב כמקשה אחת, ולמרות שממצאי המחקר איחדו בסוף את העמדות כלפי נשים/אמהות ועמדות כלפי גברים/אבות, יש צורך להמשיך ולבחון להט"ב והורות גאה בפרט כיחידות נפרדות. יתר על כן, המחקר מציע להמשיך ולהתבונן בתחומים נוספים על הפער בין העמדות המוצהרות על ידי המדינה והגורמים הבכירים במשרדים השונים, לבין העמדות בפרופסיות שתחתיהם. ייתכן כי הפער בין המלצות משרד הרווחה לעמדות העובדות הסוציאליות אינן ייחודיות להקשר של הורות גאה ולפרופסיית העבודה הסוציאלית בלבד.

כפי שתואר לאורך המחקר, מפאת המתודולוגיה, המחקר מתקשה להבין באופן מקיף את העמדות ומורכבותן ובד לייצר תמונה מלאה של העמדות כלפי הורות גאה בישראל. בשל כך, עולה צורך במחקר המשך אשר יבדוק את העמדות במתודולוגיה משולבת ראיונות עומק בה למרואיינים תהיה אפשרות לבטא את מורכבות העמדות בצורה אותנטית. זאת מאחר וסקירת הספרות הראתה אמביוולנטיות בתפיסה בישראל כלפי הורות גאה, אך ייתכן ומחקר זה לא הצליח לגעת בכך. כמו כן, כפי שצוין, מאחר וייתכן והעמדות בישראל מורכבות יותר מאלו שהוצגו במחקר, עולה הצורך במחקר המשך המשלב בדיקה של מיקרו-אגרסיות, עמדות ביחס לנכונות טיפולית באופן ספציפי ובחינת הידע הקיים בקרב עובדות סוציאליות, לבדיקה האם קיים פער בין העמדות המוצהרות לפרקטיקה הנהוגה בפועל. זאת ועוד, מאחר ובדיון הועלתה האפשרות של ביטוי עמדות חיוביות כחלק משיח של תקינות פוליטית, יש לבצע מחקר המשך הבודק את קיומה של תקינות פוליטית מקצועית בקרב עובדות סוציאליות והיכן היא משפיעה, במטרה לשפוך אור על התנהלות העובדות הסוציאליות במפגש הטיפולי-מקצועי מול להט"ב ומשפחות גאות בפרט.

לבסוף, כפי שצוין במגבלות המחקר, ייתכן כי השאלונים מתקשים לעמוד בקצב השתנות העמדות בחברה והאופן בו הן באות לידי ביטוי וכן היכולת שלהם לשקף את מורכבות העמדות. מפאת כך ישנו צורך לבחון את

השאלונים בהם אנחנו משתמשים במחקרים על להט"ב ועל עבודה עם להט"ב, לתקף אותם מחדש ולבדוק את ההתאמות הנדרשות על מנת לשמור על עדכניותם. תיקוף השאלון ובחינת הרלוונטיות שלו לחברה הישראלית נכון במיוחד לשאלון הבודק אמונה בחשיבות הביולוגיה, אשר נבנה לצורכי מחקר זה. שאלון זה אמנם תוקף, אך ישנה משמעות לוודא את תוקפו והתאמתו לחברה הכללית לצורך האפשרות להשתמש בו במחקרים נוספים אשר ייבחנו את היחס של החברה הכללית להורות ביולוגית.

מבחינת הפרקטיקה, מאחר ונמצא כי עובדות בעלות יותר וותק והכשרה במקצוע ועובדות סוציאליות ללא ילדים, מחזיקות עמדות חיוביות יותר כלפי להט"ב וכלפי הורות גאה, כאשר משפחות גאות פונות לטיפול וסיוע יש לנסות ולשבץ לטיפולן עובדות סוציאליות שמחזיקות בעמדות חיוביות יותר ובעלות פוטנציאל להעניק שירות מיטיב ונקי מהטרסקסיזם ודעות קדומות. זאת בהתאם לסקירת הספרות שהראתה כי אפליה והחשש ממנה יוצרים רתיעה בקרב להט"ב לפנות לסיוע (שילה, 2009; Clark et al., 2001). בהמשך לכך ולאחר הצהרת משרד הרווחה בשנים האחרונות כנגד אימוץ למשפחות גאות, המרתיע מפנייה לקבלת סיוע דרך שירותי הרווחה, ייתכן ופרסום ממצאי המחקר המראים על תמיכה יחסית של עובדות סוציאליות בקהילה הגאה, יפחיתו מהרתיעה הקיימת היום לפנות לסיוע בשירות הציבורי.

בנוסף, ממצאי המחקר מצביעים על האפשרות להפחית את ההתנגדות שיש לעובדות סוציאליות דתיות כלפי להט"ב והורות גאה דרך תיאוריית המגע של אלפורט (Allport, 1954). בשל כך, ניתן לשקול לקיים פגישות קבוצתיות במתכונות אפשריות שונות, בהן יהיה מפגש של עובדות סוציאליות דתיות עם עובדות סוציאליות מהקהילה הגאה, או באופן כללי עם אנשים מהקהילה הגאה. זאת במטרה להפחית את העמדות השליליות כלפי להט"ב וכלפי הורות גאה בקרב עובדות סוציאליות דתיות (ניתן למשל לנסות לשלב בהכשרות וימי עיון כלליים עובדות סוציאליות מהקהילה הגאה עם עובדות סוציאליות דתיות).

זאת ועוד, ממצאי המחקר מצביעים על שילוב בין תמיכה יחסית בהורות גאה על סוגיה השונים, עם חוסר בידע לגבי הקהילה, נכונות לרכוש ידע נוסף ותרומה רבה של ידע והכרות בשיפור עמדות הן כלפי להט"ב והן להפחתת האמונות בחשיבות הביולוגיה ובחלוקת תפקידים מגדרית. אם כן, שילוב זה, מעיד וקורא להוספת הכשרות לעובדות סוציאליות בנוגע לעבודה עם הקהילה הגאה, אף כחלק מדרישות הבסיס לקבלת תואר בוגר ורישיון בעבודה סוציאלית. זאת מתוך ההשפעה הרחבה שיש ללימודים על הקהילה הגאה על התחומים השונים, המפגש עם הקהילה ומשפחות גאות בכלל תחומי העבודה הסוציאלית והמשמעות שהוצגה בממצאים באשר לרכישת הידע במיוחד במהלך ההכשרה הראשונית.

לבסוף, ניתן להתייחס לממצאי המחקר ביחס לסוגיה איתה מתמודדת המדינה היום, בשאלה האם לאפשר למשפחות גאות לאמץ ולבצע פונדקאות בישראל. ההמלצה הניתנת על ידי המדינה, ניתנת על ידי משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, מבלי שזו מבקשת, לרוב, את המלצתן המקצועית של עובדות סוציאליות באשר לסוגיה. מחקר זה, בנוסף למחקרים אחרים אשר העידו על היכולת של זוגות מאותו המגדר לתפקד כהורים מיטיבים מצביעים על היכולת והנכונות לאפשר ולסייע למשפחות גאות להקים במשפחה בארץ. הממצאים מצביעים על כך שציבור העובדות הסוציאליות, האמונות בפועל על מתן האישורים והתסקירים בנושא, מביעות עמדות חיוביות יותר מאשר המשרד האמור לייצגן. כך שנראה שהחלטות המקצועית של המדינה כיום אינן מבוססות על ממצאים אמפיריים או על עמדות העובדות בשטח.

מקורות

אורטנר, ש. (2007). אם היחס בין הנשי לגברי הוא כמו היחס שבין הטבע לתרבות? בתוך נ' ינאי, ת' אלאור, א' לובין, ח' נוה, ת' עמיאל-האוזר (עורכות). *דרכים לחשיבה פמיניסטית*. תל אביב, ישראל:
האוניברסיטה הפתוחה.

אורן, א. (2006). *הבנייתה של משפחה הומוסקסואלית במודל 'הורות משותפת' עם אישה: הניעות בין האישי, הזוגי והמשפחתי*. עבודת גמר לקבלת תואר "מוסמך". חיפה, ישראל: אוניברסיטת חיפה.
איפרגן, ש. (2017). תקדים משפטי חשוב: זוגות לסביות עם ילדים יוכרו כשתי אמהות כבר מרגע הלידה.
מאקו גאווה. נדלה מתוך

<http://www.mako.co.il/pride-news/local/Article-29b0b021689ec51006.htm>

אלמגור-לוטן, א. (2012). *פונדקאות בישראל ופונדקאות של ישראלים בחו"ל: המצב הקיים והצגת המלצות ועדה ציבורית לשינוי*. ישראל, ירושלים: הכנסת- מרכז המחקר והמידע: הוועדה לקידום מעמד האישה.

אנונימי. (2017). אימוץ גאה מהן האפשרויות אימוץ ילדים לזוגות חד מיניים? *LawGuide*. נדלה מתוך

<http://www.lawguide.co.il/articles/4211/22508/>

אנונימי. (2016). הורות לסבית: איך יוצרים ילד ביולוגי לשתי אמהות? אתר אוף לייף. נדלה מתוך

<https://www.onlife.co.il/%D7%9B%D7%9C%D7%9C%D7%99/107507>

בומבך, מ. ורונלי, ש. (2002). דיון בסוגיית ההורות ההומו-לסבית: מהפכה במוסד "הזכות להורות"- תמורות בחברה הישראלית. *רפואה ומשפט*, 26, 121-134.

בן-דוד, ל. (2004). *מסמך רקע בנושא זכויותיהם של בני אותי מין בישראל- תמונת מצב*. הכנסת- מרכז מחקר ומידע: הוועדה לקידום האישה.

בנוזיו, מ. (1994). האבא הישראלי החדש. *נעמ"ת*, 161, 61-65.

בר-צורי, ר. (2004). *עובדים סוציאליים בישראל - סקירת ההתפתחויות בתחום בשנים 1990-2002*. ירושלים, ישראל: הרשות לתכנון כוח אדם.

גור זיו, ח. (2013). *פדגוגיה ביקורתית-פמיניסטית וחינוך לתרבות של שלום*. רעננה, ישראל: מכון מופת.

גרוס, א. וזיו, ע. (2001). בין תיאוריה לפוליטיקה: לימודים הומו-לסביים ותיאוריה קווירית. בתוך א. קדר, ע.

זיו, א. קנר (עורכים), *מעבר למיניות, הוצאת הקיבוץ המאוחד*.

דבר ראשון. (2017). יבחנו מחדש. *דבר העובדים בארץ ישראל*. נדלה מתוך

<https://www.davar1.co.il/76972/>

דה בובואר, ס. (2007). *המין השני, כרך שני: המציאות היומיומית*. (ש. פרמינגר, מתרגמת). תל-אביב, ישראל: הוצאת בבל. (החיבור המקורי פורסם ב-1949).

דונת, א. (2010). פרו-נטליזם סדוק: נרטיבים של הולדה ואי-הולדה בישראל. *סוציולוגיה ישראלית: כתב-עת לחקר החברה הישראלית*, 11(2), 417-439.

הוועדה לקידום מעמד האישה. (2012). *פונדקאות בישראל ופונדקאות של ישראלים בחו"ל: המצב הקיים והצגת המלצות ועדה ציבורית לשינוי*. ירושלים, ישראל: אורלי אלמגור לוטן.

הרפז, י. ובן-ברוך, ד. (2004). עבודה ומשפחה בחברה הישראלית: 20 שנות מחקר. *משאבי אנוש*, 195(6), 36-43.

וורמוש, מ. (א.ת.). פונדקאות בארצות הברית. *VIVA family*. נדלה בתאריך 27/02/2018 מתוך

<http://he.viva-family.com/surrogacy-in-usa>

זכי, מ. (2014). עיונים בפסיכולוגיה המשפטית: ביטול חזקת הגיל הרך והמגמה לשינוי החוק הנוכחי של טובת הילד. *פסיכואקטואליה*, 52-55.

זפרן, ר. (2007). אימהות יש גם שתיים- הגדרת אימהות לילד שנולד לבנות זוג מאותו המין. *דין ודברים: כתב-עת משפטי בין-תחומי*, 2(3), 351-398.

חדו"ש. (2019). חיבוק ללהט"בים. *חדשות חדו"ש-לחופש דת ושוויון*. נדלה מתוך

http://www.hiddush.org.il/מאמר38202-0-78-תמיכה_בנישואים_או_ברישום_זוגיות_לבני_אותו_המין.aspx

חוק אימוץ ילדים, ספר החוקים § 1028 (התשמ"א-1981).

טריגר, צ. ומאסס, מ. (2016). מפנה חיוני להרחבת האימוץ להורים להט"בים: לקראת הצבת הילד במשפחתו במוקד סוגיית האימוץ. בתוך ע' מורגנשטרן, י' לושינסקי וא' הראל. *זכויות הקהילה הגאה בישראל:*

משפט, נטייה מינית וזהות מגדרית. צפרירים, ישראל: נבו הוצאה לאור בע"מ, 2016, עמ' 437-468.

טרסר-אבס, א. (2015). הורות חד מינית: שינוי סטטוס. *בדלתיים פתוחות*, 54, 36.

יזרעאלי, ד. (1999). המגדור בעולם העבודה. בתוך ד. יזרעאלי, א. פרידמן, ה. דהאן-כלב, ח. הרצוג ומ. חסן, *מין מגדר ופוליטיקה*. תל אביב: קו אדום, 225-251.

כהן, א. (2007). *חוויות ההורות: יחסים, התמודדויות והתפתחות*. ירושלים, ישראל: אח בע"מ ובית הספר לחינוך, האוניברסיטה העברית ירושלים.

- כהן-ארקין, א. (2011). *אבהות הומוסקסואלית: משמעות הבחירה במודל-ההורי עבור גברים הומוסקסואלים החיים בזוגיות*. עבודה לשם קבלת תואר מוסמך. באר שבע, ישראל: אוניברסיטת בן גוריון.
- כ"ץ, ע. (2009). *אינטליגנציה אבהית: על אבהות וגבריות מזווית אישית*. תל אביב, ישראל מטר.
- ליאור, א. (2017). *ישראל התחייבה בפני רוסיה שלא לאפשר ללהט"בים לאמץ ממנה*. הארץ. נדלה מתוך <https://www.haaretz.co.il/news/education/.premium-1.4149025>
- ליבני, ט. (2004). *הורות בדרך לא סלולה: אימהות לסבית בחברה הישראלית*. עבודה לשם קבלת תואר מוסמך. חיפה, ישראל: אוניברסיטת חיפה.
- ליס, י. וליאור, א. (2015). *סקר "הארץ דיאלוג" - 70% מהישראלים תומכים בשוויון זכויות מלא לזוגות גאים; בכנסת מסתייגים*. הארץ. נדלה מתוך <https://www.haaretz.co.il/news/education/.premium-1.2190476>
- למדן, א. (1997). *גינדר במערכת החינוך והבניית עול העבודה*. בתוך ענת, מ. (עורכת). *נשים הכוח העולה- קידום הנשים בעבודה- ניפוץ "תקרת הזכוכית"*. ישראל: ספרית פועלים.
- מור, ד. וגיא, ע. (2014). *הורות ללא גדרות-תקווה לצמצום הפער המגדרי? כוורת*. 22, 26-28.
- מורג, ת. (2010). *זכויות הילד והמשפט הישראלי*. רעננה, ישראל: רמות.
- מלכין-קלר, מ. (2015). *הורות הומוסקסואלית בישראל – האמביוולנטיות של החברה והממסד כלפי הורות של זוגות הומוסקסואליים בישראל*. עבודה לשם קבלת תואר מוסמך, באר-שבע, ישראל: אוניברסיטת בן גוריון.
- משוניס, ג. (1999). *סוציולוגיה*. תל אביב, ישראל: האוניברסיטה הפתוחה.
- משרד המשפטים. (2008). *החלטת היועמ"ש לגבי אימוץ על ידי בני זוג מאותו מין*. ירושלים, ישראל: משרד המשפטים.
- משרד המשפטים ומשרד העבודה והרווחה. (2016). *דו"ח הוועדה לבחינת חוק אימוץ ילדים התשמ"א – 1981 והליכי אימוץ ילדים בישראל*. ירושלים, ישראל: יהושע גרוס.
- משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים (2017). *בג"צ 3217/16 תגובה משלימה מטעם המדינה*. ירושלים, ישראל: משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים.
- נדלר, א. (1996). *פסיכולוגיה חברתית (מהד' 2)*. תל אביב, ישראל: האוניברסיטה הפתוחה.
- נרדי, ח. ונרדי, ר. (1992). *גברים כשינוי - בדרך לגבריות אחרת*. תל אביב, ישראל: מודן.

- סגל-אנגלצ'ין, ד., אררה, פ.ע. וצוויקל, ג'. (2010). משמעות הבחירה בדפוס משפחתי "הטרו-גיי" מנקודת מבטן של הנשים. בתוך א. שריד, ד. סגל-אנגלצ'ין וג'. צוויקל (עורכות). *פסיפס גופנפש: בריאות נשים בישראל* (עמ' 219-223). באר-שבע, ישראל: אוניברסיטת בן-גוריון.
- סדקה, ג. (2011). *גאים ביוקר- החיים היקרים של הומואים בישראל*. עבודה סמינריונית לשם קבלת תואר ראשון, תל אביב, ישראל: אוניברסיטת תל אביב.
- עמרם, ר. (2009). לא על הרחם לבדו. *העיר בוורוד*, 15, 34.
- פאר, י. (2014). *עמדות כלפי דגמים שונים של הורות הומוסקסואלית בקרב אוכלוסיה הטרוסקסואלית*. עבודה לשם קבלת תואר מוסמך. באר שבע, ישראל: אוניברסיטת בן גוריון.
- פוגל-ביזיאוי, ס. (1999). משפחות בישראל: בין משפחתיות לפוסט-מודרניות. בתוך: ד בתוך ד. יזרעאלי, א. פרידמן, ה. דהאן-כלב, ח. הרצוג ומ. חסן (עורכות), *מין מיגדר ופוליטיקה* (עמ' 166-107), תל אביב, ישראל: קו אדום.
- פטישי, א.ג. (2007). *הורות של גברים הומוסקסואלים מאמצים: דיאלקטיקה של ניגודים*. עבודה לשם קבלת תואר מוסמך. תל אביב, ישראל: אוניברסיטת תל אביב.
- פטרסון, ש. (1996). הורות לסבית והומוסקסואלית. בתוך ד' באום וע' מרן (עורכות), *לסביות והומוסקסואליות בראי המציאות, אסופת מאמרים*. תל אביב, ישראל: הוצאת קל"ף.
- פלוני נ' אלמוני. (2008). *תמש (ת"א) 16310/08*.
- פלונית ופלמונית נגד היועץ המשפטי לממשלה. (2001).
- פרבר-אפללו, ר. וכרמלי-בירנבוים, ד. (2016). פונדקאות ואבהות בקרב זוגות הומוסקסואלים בישראל. *גוף ידע*, 14.
- פרוני, א. (2009). *אמהות: מבט מהפסיכואנליזה וממקום אחר*. רעננה, ישראל: הקיבוץ המאוחד.
- פרידלנדר, פ. (2000). *מוטיבציה לאבהות בקרב גברים הומוסקסואלים והטרוסקסואלים*. עבודה לשם קבלת תואר מוסמך, חיפה, ישראל: אוניברסיטת חיפה.
- פרס, י. וכץ, ר. (1991). המשפחה בישראל: שינוי והמשכיות. בתוך ל. בר יוסף ור. שמגר-הנדלמן (עורכות), *משפחות בישראל*. ירושלים, ישראל: האוניברסיטה העברית.
- רגר, א. (2002). *אבהות בתפיסה ובפרקטיקה בקרב אבות שלקחו חופשת לידה בישראל*. (עבודת תזה שלא פורסמה). רמת גן, ישראל: אוניברסיטת בר אילן.
- רובין, ג. ולאונרד, מ. (1983). *מלחמת מין במין*. אור יהודה, ישראל: זמורה-ביתן.

רוזנבלום, א. ופלג, נ. (2007). *משפחות חד- מגדריות (חד מיניות)*. נדלה בתאריך 28.12.2017, מתוך :

<http://www.newfamily.org.il/blog/data->

[statistics/%D7%9E%D7%A9%D7%A4%D7%97%D7%95%D7%AA-%D7%97%D7%93-](http://www.newfamily.org.il/blog/data-statistics/%D7%9E%D7%A9%D7%A4%D7%97%D7%95%D7%AA-%D7%97%D7%93-)

[/D7%94%D7%95%D7%A8%D7%99%D7%95%D7%AA-%D7%A2%D7%95%D7%93-](http://www.newfamily.org.il/blog/data-statistics/%D7%94%D7%95%D7%A8%D7%99%D7%95%D7%AA-%D7%A2%D7%95%D7%93-)

[/D7%90%D7%99%D7%A8%D7%99%D7%AA-](http://www.newfamily.org.il/blog/data-statistics/%D7%90%D7%99%D7%A8%D7%99%D7%AA-)

[/D7%A8%D7%95%D7%96%D7%A0%D7%91%D7%9C%D7%95%D7%9D-%D7%95](http://www.newfamily.org.il/blog/data-statistics/%D7%A8%D7%95%D7%96%D7%A0%D7%91%D7%9C%D7%95%D7%9D-%D7%95)

רוזנבלום, א., כהן-סטאו, ד., טלנקר, ג. וישר-רוזנאי, א. (2010). הורות זו זכות : מדריך לבניית הורות. סדרת

מדריכי ארגון משפחה חדשה, 16, 29-11.

רוזנטל, ר. (2011). תקינות פוליטית ומגבלות. עט השדה, 6, 4-12.

ריבקין, ד. (2010). מחקר מעקב אחרי ילדים גדולים שנמסרו לאימוץ. *מידעו"ס : ביטאון העובדים-*

הסוציאליים, 55, 13-22.

שטיינברג, מ. (2014). אימוץ ילדים בקרב זוגות חד- מיניים : האם חוק האימוץ מ1981 עולה בקנה אחד עם

זכותם לשוויון וקיום חיי משפחה? . עבודת גמר לשם קבלת תואר. ירושלים, ישראל : האוניברסיטה

העברית.

שילה, ג. (2007). *החיים בוורוד, בני נוער וצעירים- הומואים, לסביות, ביסקסואלים וטרנסג'נדרים*. ישראל,

תל-אביב : רסלינג .

שילה, ג. (2009). עמדותיהם של סטודנטים לעבודה סוציאלית כלפי הומוסקסואליות. *חברה ורווחה, כ"ט (4)*,

455-281.

שכנר, ת. (2009). *התפתחות מגדרית בילדות : פיתוח כלי מדידה והשוואה בין ילדים ממודלים משפחתיים*

מגוונים. עבודה לשם קבלת תואר דוקטור לפילוסופיה. תל אביב, ישראל : אוניברסיטת תל אביב.

שפירא, נ. (2003). *אבות מדברים על אבהות : כיצד חווה האב המודרני את אבהותו*. (עבודת גמר לתואר מוסמך

שלא פורסמה). תל אביב, ישראל : אוניברסיטת תל אביב.

Allport, G. W. (1954). *The nature of prejudice*. Cambridge, UK: Perseus Books.

Anderssen, N., Amlie, C. & Ytteroy, E. (2002). Outcomes for children with lesbian or gay

parents: a review of studies from 1978 to 2000. *Scandinavian journal of psychology*,

43(3), 335-351.

- Avery, A., Chase, J., Johansson, L., Litvak, S., Montero, D., & Wydra, M. (2007). America's changing attitudes toward homosexuality, civil unions, and same-gender marriage: 1977–2004. *Social work, 52*(1), 71-79.
- Bailey, J. M., Bobrow, D., Wolfe, M., & Mikach, S. (1995). Sexual orientation of adult sons of gay fathers. *Developmental psychology, 31*(1), 124
- Baron, R. M., & Kenny, D. A. (1986). The moderator–mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of personality and social psychology, 51*(6), 1173.
- Baumgardner, J., & Richards, A. (2005). *Grassroots: a field guide for feminist activism*. New York, NY: Macmillan.
- Baumgardner, J., & Richards, A. (2010). *Manifesta: Young women, feminism, and the future*. New York, NY: Macmillan.
- Ben-Ari, A. T. (1998). An experiential attitude change: Social work students and homosexuality. *Journal of homosexuality, 36*(2), 59-71.
- Ben-Ari, A. T. (2001). Homosexuality and heterosexism: Views from academics in the helping professions. *British journal of social work, 31*(1), 119–131. doi: 10.1093/bjsw/31.1.119.
- Benson, A.L., Silverstien L.B., & Auerbach, C.F. (2005). From the margins to the center: Gay father reconstruct the father role. *Journal of GLBT family studies, 1*(3), 1-29.
- Berkowitz, D., & Marsiglio, W. (2007). Gay men: Negotiating procreative, father, and family identities. *Journal of marriage and family, 69*, 366-381.
- Biblarz, T.J., & Savci, E. (2010). Lesbian, gay, bisexual and transgender families. *Journal of marriage and family, 72*, 480–497.

- Binger, J. J. (2000). Raising our sons: Gay men as fathers. *Journal of gay & lesbian social services, 10*(1), 61-77.
- Bigner, J. J., & Jacobson, R. B. (1989). Parenting behaviors of homosexual and heterosexual fathers. *Journal of homosexuality, 18*(1/2), 173-186.
- Blackwell, C.W., Dziegielewski, S.F., & Jacinto, G.A. (2006). The use of a strengthbased approach in addressing discrimination against gays and lesbians. *Journal of human behavior in the social environment, 14*(3), 1-17.
- Blumenfeld, W. J. (Ed.). (1992). *Homophobia: How we all pay the price*. Boston, MA: Beacon press.
- Bozett, F. W. (1987). *Gay and lesbian parents*. New York, NY: Greenwood publishing group.
- Bozett, F. W. (1989). Gay fathers: A review of the literature. *Journal of homosexuality, 18*(1-2), 137-162.
- Bozett, F. W. (1990). *Gay fathers*. New York, NY: Lexington books.
- Brinamen, C.F., & Mitchell, V. (2008). Gay men becoming fathers: A model of identity expansion. *Journal of GLBT family studies, 4*, 521–541.
- Bronstein, P., & Cowan, C. P. (1988). *Fatherhood today: Men's changing role in the family*. England, Oxford: John Wiley.
- Camilleri, P., & Ryan, M. (2006). Social work students' attitudes toward homosexuality and their knowledge and attitudes toward homosexual parenting as an alternative family unit: An Australian study. *Social work education, 25*(3), 288-304.
- Chan, R.W., Raboy, B. & Patterson, C.J. (1998). Psychosocial adjustment among children conceived via donor insemination by lesbian and heterosexual mothers. *Child development, 69*, 443-457.

- Chodorow, S. (1972). *Christian political theory and church politics in the mid-twelfth century: the ecclesiology of Gratian's decretum* (Vol. 5). Berkeley, California: University of California press.
- Clark, M., Landers, S., & Linde, R. (2001). The GLBT health access project: A statefunded effort to improve access to care. *American journal of public health, 91*(6), 895–896 doi: 10.2105/AJPH.91.6.895.
- Clarke, V. (2001). What about the children? Arguments against lesbian and gay parenting. *Women's studies international forum, 24*(5), 555-570.
- Clarke, V., Kitzinger, C., & Potter, J. (2004). 'Kids are just cruel anyway': lesbian and gay parents' talk about homophobic bullying. *British journal of social psychology, 43*(4), 531-550.
- Coltrane, S. (1996). *Family man: Fatherhood, housework, and gender equity*. New-York, NY: Oxford University Press.
- Constantin, A., & Voicu, M. (2015). Attitudes towards gender roles in cross-cultural surveys: Content validity and cross-cultural measurement invariance. *Social indicators research, 123*(3), 733-751.
- Costa, P. A., Almeida, R., Anselmo, C., Ferreira, A., Pereira, H., & Leal, I. (2014). University students' attitudes toward same-sex parenting and gay and lesbian rights in Portugal. *Journal of homosexuality, 61*(12), 1667-1686.
- Costa, P. A., Pereira, H., & Leal, I. (2015). "The contact hypothesis" and attitudes toward same-sex parenting. *Sexuality Research and Social Policy, 12*(2), 125-136.

- Couch, J. R. (2009). *Exploring lesbian and gay experiences with individuals, systems, and environments: Patterns of response to heterosexist prejudice and discrimination*. Unpublished dissertation, University of Kentucky, college of education.
- Cramer, D. (1986). Gay parents and their children: A review of research and practical implications. *Journal of counseling & development, 64*(8), 504-507.
- Crawford, I., & Solliday, E. (1996). The attitudes of undergraduate college students toward gay parenting. *Journal of homosexuality, 30*(4), 63-77.
- Crowl, A., Soyeon, A., & Jean, B. (2008). A Meta-analysis of developmental outcomes for children of same-sex and heterosexual parents. *Journal of GLBT family studies, 4*(3), 385-407.
- Csikai, E. L. (1999). The role of values and experience in determining social workers- attitudes towards euthanasia and assisted suicide. *Social work in health care, 30*, 75–95.
- D'AMORE, S., Green, R. J., Scali, T., & Liberati, G. (2014). Belgian heterosexual attitudes toward homosexual couples and families. *Coming-out for LGBT, 18-24*.
- Daniluk, J. C., & Hurtig-Mitchell, J. (2003). Themes of hope and healing: Infertile couples' experience of adoption. *Journal of counseling and development, 81*, 389-399.
- Dawson, J. F. (2014). Moderation in management research: What, why, when, and how. *Journal of business and psychology, 29*(1), 1-19.
- Dessel, A. B., & Rodenborg, N. (2017). Social workers and LGBT policies: Attitude predictors and cultural competence course outcomes. *Sexuality research and social policy, 14*(1), 17-31.
- Dolores, W.M. & Richard, E.C. (1997). Preservice elementary teachers' attitudes toward gay and lesbian parenting. *Journal of school health, 67*(6), 236- 241.

Douglas, S. J., & Michaels, M. W. (2004). *The mommy myth*. New York, NY: Free press.

Drabe, M., & Stanfors, M. (2009). Does parenthood strengthen a traditional household division of labor? evidence from Sweden. *Journal of marriage and the family*, 17, 33-45.

Dunne, G.A. (2000). Opting into motherhood: lesbians blurring the boundaries and transforming the meaning of parenthood and kinship. *Gender & Society*, 14, 11-35.

Erikson, E. (1950). *Childhood and society*. New York, NY: Norton.

Fairtlough, A. (2008). Growing up with a lesbian or gay parent: young people's perspectives. *Health and social care in the community*, 16(5), 521-528.

Festinger, L.A. (1957). *A theory of cognitive dissonance*. Stanford, CA: Stanford University press.

Finlay, B., & Walther, C. (2003). The relation of religious affiliation, service attendance, and other factors to homophobic attitudes among university students. *Review of religious research*, 44(4), 370-393.

Fish, J. (2006). *Heterosexism in health and social care*. Basingstoke, UK: Palgrave.

Flouri, E. (2005). *Fathering and child outcomes*. Oxford, UK: John Wiley.

Fredriksen-Goldsen, K. I., Woodford, M. R., Luke, K. P., & Gutierrez, L. (2011). Support of sexual orientation content in social work education. *Journal of social work education*, 47(1), 19-35. doi: 10.5175/JSWE.2011.200900018.

Gamson, W. A., & Wolfsfeld, G. (1993). Movements and media as interacting systems. *The annals of the American academy of political and social science*, 528(1), 114-125.

Garnets, L., Hancock, K. A., Cochran, S. D., Goodchilds, J., & Peplau, L. A. (1991). Issues in psychotherapy with lesbian and gay men: A survey of psychologists. *American psychologist*, 46, 964-972.

- Gartrell, N., Deck, A., Rodas, C., Peyser, H., & Banks, A. (2005). The national lesbian family study: 4. Interviews with the 10-year-old children. *American journal of orthopsychiatry*, 75(4), 518.
- Gavriel-Fried, B., & Shilo, G. (2017). The perception of family in Israel and the United States: similarities and differences. *Journal of family issues*, 38(4), 480-499.
- Gavriel-Fried, B., Shilo, G., & Cohen, O. (2014). How do social workers define the concept of family?. *British journal of social work*, 44(4), 992-1010.
- Gianino, M. (2008). Adaptation and transformation: The transition to adoptive parenthood for gay male couples. *Journal of GLBT family studies*, 4(2), 205-243.
- Golombok, S. (2000). *Parenting: What really counts*. London, UK: Routledge.
- Golombok, S., & Tasker, F. (2010). Gay fathers. In M.E. Lamb (Ed.), *The role of the father in child development* (pp. 319-341). New Jersey, NY: John Wiley & Sons.
- Golombok, S., Spencer, A., & Rutter, M. (1983). Children in lesbian and single-parent households: psychosexual and psychiatric appraisal. *Journal of child psychology and psychiatry*, 24, 551-572.
- Gross, M. (2006). Biparental and multiparental lesbian and gay families in France. *Lesbian & gay psychology review*, 7(1), 36-47.
- Hall, J. (2010). Lesbian mothers & gay fathers: Overt and subconscious biases concerning parenting fitness. *InfraRead: DJLS online supplement*, 1, 53-77.
- Hayes, A. F. (2017). *Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression-based approach*. New York, NY: Guilford Publications.
- Herek, G. M. (1994). Assessing attitudes toward lesbians and gay men: A review of empirical research with the ATLG scale. In B. Greene, & G. M. Herek (Eds.), *Lesbian and gay*

- psychology: Theory, research, and clinical applications* (pp. 206–228). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Hicks, S. (2006). Maternal men-perverts and deviants? Making sense of gay men as foster careers and adopters. *Journal of GLBT family studies*, 2, 93– 114.
- Hirsch, M., Bassin, D., Honey, M., & Kaplan, M. M. (1994). *Representations of motherhood*. New Haven, Connecticut: Yale University press.
- Hollekim, R., Slaatten, H., & Anderssen, N. (2011). A nationwide study of Norwegian beliefs about same-sex marriage and lesbian and gay parenthood. *Sex res soc policy*, 9, 15-30.
- Inglehart, R., C. Haerper, A. Moreno, C. Welzel, K. Kizilova, J. Diez-Medrano, M. Lagos, P. Norris, E. Ponarin & B. Puranen et al. (eds.). (2014). World Values Survey: round five - country-pooled datafile.
- Version: www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWV5.jsp. Madrid: JD systems institute.
- Ioverno, S., Carone, N., Lingiardi, V., Nardelli, N., Pagone, P., Pistella, J., ... & Baiocco, R. (2018). Assessing prejudice toward two-father parenting and two-mother parenting: The beliefs on same-sex parenting scale. *The journal of sex research*, 55(4-5), 654-665.
- ISSP Research Group. (2013). *International Social Survey Programme: family and changing gender roles III – ISSP 2002*. GESIS data archive, cologne. ZA3880 Data file Versions 1.1.0, doi:10.4232/1.11564
- Johnson, Z.M., & O`connor, E. (2002). *The gay baby boom*. New York, NY: University press.
- Kramer, A. L. (2017). Increasing awareness of heterosexism and homophobia. In S.K', Andreson, & V.A', Middleton, *Explorations in diversity: Examining the complexities of privilege, discrimination, and oppression*, New York, NY: Oxford University press.

- Lamb, M.E. (2010). How do fathers influence children's development? Let me count the ways. In M.E. Lamb (Eds.), *The role of the father in child development*. (pp. 1-26). New Jersey, NY: John Wiley & Sons.
- Larsen, K. S., & Long, E. (1988). Attitudes toward sex-roles: Traditional or egalitarian?. *Sex roles, 19*(1-2), 1-12.
- Lavee, Y., & Katz, R. (2002). Division of labor, perceived fairness, and marital quality: The moderating effect of gender ideology. *Journal of marriage and family, 64*, 27-39.
- Lev, A. I. (2006). Gay dads: Choosing surrogacy. *The British gay psychology review, 7*(1), 72-76.
- Lewis, G. B. (2003). Black-white differences in attitudes toward homosexuality and gay rights. *Public opinion quarterly, 67*, 89-78.
- Logie, C., Bridge, T. J., & Bridge, P. D. (2007). Evaluating the phobias, attitudes, and cultural competence of Master of Social Work Students toward the LGBT populations. *Journal of homosexuality, 53*(4), 201–222 doi: 10.1080/00918360802103472.
- Mallon, P. (2004). *Gay man choosing parenthood*. New York, NY: Columbia University press.
- Meyer, I. H. (2007). Prejudice and discrimination as social stressors. In I. H. Meyer & M. E. Northridge (Eds.), *The health of sexual minorities: Public health 87 perspectives on lesbian, gay, bisexual and transgender populations* (pp. 242-267). New York, NY: Springer.
- Miall, C. E. (1996). The social construction of adoption: Clinical and community perspectives. *Family relations, 45*, 309–17.
- Moore, L. M. (2017). Heterosexism and homophobia. *The Wiley-Blackwell encyclopedia of social theory*.

- Morse, C. N., McLaren, S., & McLachlan, A. J. (2008). The attitudes of Australian heterosexuals toward same-sex parents. *Journal of GLBT family studies*, 3(4), 425-455.
- National Association of Social Workers. (1996). *Code of ethics of the National Association of Social Workers*. Washington, DC: NASW press.
- Parke, R. D. (2004). Fathers, families and the future: A plethora of plausible predictions. *Merrill-Palmer quarterly*, 50(4), 456-470.
- Patterson, C.J. (1992). Children of lesbian and gay parents. *Child development*, 5, 1025-1042.
- Patterson, C.J. (2002). Lesbian and gay parenthood. In M. Bornstein (Ed.), *Handbook of parenting*, Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Patterson, C. J. (2005). *Lesbian and gay parenting: A resource for psychologists*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Perez, R.M., DeBord, K.A., & Bieschke, K.J. (2000). *Handbook of counseling and psychotherapy with lesbian, gay and bisexual clients*. Washington, DC: American psychological association.
- Peterson, L. M., Butts, J., & Deville, D. M. (2000). Parenting experiences of the self- identified gay fathers. *Smith college studies in social work*, 70(3), 513-521.
- Pettigrew, T. F., & Tropp, L. R. (2006). A meta-analytic test of intergroup contact theory. *Journal of personality and social psychology*, 90(5), 751-783 doi: 10.1037/0022-3514.90.5.751.
- Pizmony-Levy, O., Shilo, G., & Pinhassi, B. (2009). Is there a new Israeli gay teenager?. *Journal of GLBT youth*, 6(4), 340-368 doi: 10.1080/19361650903303514.
- Pleck, J. H. (1988). Fathers and infants care leave. In E. F. Zigler & M. Frank (Eds.). *The parental leave crisis: Toward a national policy*. New Haven, CT: Yale University Press.

- Preacher, K. J., & Hayes, A. F. (2008). Asymptotic and resampling strategies for assessing and comparing indirect effects in multiple mediator models. *Behavior research methods, 40*(3), 879-891.
- Raymond, D. (1992). In the best interests of the child': Thoughts on homophobia and parenting. *Homophobia: How we all pay the price*, 114-130.
- Rippeyoung, P. L., & Noonan, M. C. (2012). Is breastfeeding truly cost free? Income consequences of breastfeeding for women. *American sociological review, 77*(2), 244-267.
- Rohner, R. P., & Veneziano, R. A. (2001). The importance of father love: History and contemporary evidence. *Review of general psychology, 5*(4), 382-405.
- Ross, C. E., & Broh, B. A. (2000). The roles of self-esteem and the sense of personal control in the academic achievement process. *Sociology of education, 73*, 270-284.
- Rudrappa, S. (2014). Conceiving fatherhood: Gay dads and Indian surrogate mothers. In M. Inhorn, W. Chavkin, & J.-A. Navarro (Eds.), *Globalized fatherhood*. Oxford, UK: Berghahn books.
- Sadker, M., & Sadker, D. (2010). *Failing at fairness: How America's schools cheat girls*. New-York, NY: Simon and Schuster.
- Schacher, S.J., Auerbach, C.F., & Silverstein, L.B. (2005). Gay fathers expanding the possibilities for us all. *Journal of GLBT family studies, 1*(3), 31-53.
- Segel-Engelchin, D., Erera P. I., & Cwikel, J. (2005). The hetro-gay family: An emergent family configuration. *Journal of GLBT family studies, 1*(3), 85-104.

- Serpen, A. S., Demirbilek, M., Duyan, V., & Megahead, H. A. (2018). Using Movies to Change Homophobic Attitudes of Social Work Students: Turkish Example. *Research on Social Work Practice, 28*(7), 876-881.
- Siebert, D. C., Chonody, J., Siebert, C. F., & Rutledge, S. E. (2014). The importance of confirmatory validation: Short version of the Attitudes Toward Lesbians and Gay Men Scale. *Journal of the society for social work and research, 5*(2), 189-210.
- Silverstein, L. B., & Auerbach, C. F. (1999). Deconstructing the essential father. *American psychologist, 54*(6), 397-407.
- Shilo, G., Cohen, O., & Gavriel-Fried, B. (2016). Do same-sex relationships count as family? The effects of personal characteristics, values, and contact on social workers' definitions of same-sex relationships. *Journal of social work, 16*(6), 688-707.
- Smith, S. J., Axelton, A. M., & Saucier, D. A. (2009). The effects of contact on sexual prejudice: A meta-analysis. *Sex roles, 61*(3-4), 178-191.
- Stacey, J. (2006). Gay male parenthood and the decline of paternity as we knew it. *Sexualities, 9*, 27-55.
- Stern-Daniel, N. (2004). The motherhood constellation: Therapeutic approaches to early relational problems. In: Sameroff, Arnold J., McDonough, Susan C., & Rosenbloom, Katherine L. (Eds.), *Treating parent- infant relationship problems. Strategies for intervention*. NY, New York: The Guilford press.
- Stoeber, C. J., & Morera, O. F. (2008). A confirmatory factor analysis of the Attitudes Toward Lesbians and Gay Men (ATLG) measure. *Journal of homosexuality, 52*, 189–209. doi:10.1300/J082v52n03_09.

- Swank, E., & Raiz, L. (2007). Explaining comfort with homosexuality among social work students: The impact of demographic, contextual, and attitudinal factors. *Journal of social work education, 43*(2), 257-280.
- Swank, E., & Raiz, L. (2010). Attitudes toward gays and lesbians among undergraduate social work students. *Affilia, 25*(1), 19-29.
- Tasker, F. (2005). Lesbian mothers, gay fathers, and their children: A review. *Journal of developmental and behavioral pediatrics, 26*, 224–240.
- Tucker, E. W., & Potocky-Tripodi, M. (2006). Changing heterosexuals' attitudes toward homosexuals: A systematic review of the empirical literature. *Research on social work practice, 16*(2), 176-190.
- Wainright, J.L., & Patterson, C.J. (2009). Peer relations among adolescents with female Same-sex parents. *Developmental psychology, 44*, 117-126.
- Weeks, J., Donovan, C., & Heaphy, B. (1999). Everyday experiments: Narratives of nonheterosexual relationships. In B. Silva, & C. Smart, (Eds.). *The new family*. UK, London: Sage Publications Ltd.
- Weinberg, G. H. (1972). *Society and the healthy homosexual*. Garden City, NY: Macmillan.
- Wells, G.C. (2005). *Making room for daddies: Male couples and their adopted children*. Dissertation for the degree Doctor of Philosophy. Austin, Texas: The University of Texas.
- Wilson, K. M., & Huff, J. L. (2001). Scaling Satan. *The journal of psychology, 135*(3), 292-300.

Wojnar, D. M., & Katzenmeyer, A. (2014). Experiences of preconception, pregnancy, and new motherhood for lesbian nonbiological mothers. *Journal of obstetric, gynecologic, & neonatal nursing*, 43(1), 50-60.

נספחים

נספח א' - הסכמה מדעת

שלום רב,

אנו פונים אליך בבקשה להשתתף במחקר העוסק בהורות ועמדות המתבצע במסגרת לימודי תואר מוסמך בבית הספר לעבודה סוציאלית באוניברסיטת תל אביב. השאלון מיועד לסטודנטים וסטודנטיות לעבודה סוציאלית בישראל. המחקר מתבצע על ידי נטלי מורן בהנחיית ד"ר גיא שילה. אינך מתבקשת/ת לציין את שמך או פרטי זיהוי אחרים, ואנו מתחייבים בפניך לסודיות מוחלטת, ולכך שהמידע שיימסר באמצעות השאלון, לא יועבר לשום גורם ולא ניתן יהיה לזהות בכל דרך את זהות ממלא השאלון מהתשובות שיינתנו. בנוסף, אנו מתחייבים בפניך כי הנתונים שייאספו ישמשו לצורכי מחקר בלבד. השאלון מנוסח בלשון נקבה אך פונה לשני המינים ולכלל המגדרים. לרשותך עומדת הזכות לוותר על השתתפותך במחקר ולהפסיק במילוי השאלון בכל שלב שנראה לך. במידה ובעקבות מילוי השאלון תרגישי/י צורך להתייעץ עם גורם תמיכתי מקצועי, כמו גם בכל שאלה, בקשה, או הערה הקשורה למחקר, תוכלי ליצור קשר איתנו במייל:

Natalymorann@post.tau.ac.il ;

shiloguy@tauex.tau.ac.il.

נדגיש כי במסגרת המחקר, אנו מעוניינים בדעותיך האישיות ובשום מקרה אין בשאלון תשובות "נכונות" או "לא נכונות", ובשל כך נבקש ממך לענות על השאלון במלוא הכנות.

תודה מראש על שיתוף הפעולה ונכונותך להקדיש מזמנך למילוי השאלון ולסיוע בקידום המחקר.

בברכה,

נטלי מורן וד"ר גיא שילה, בית הספר לעבודה סוציאלית, אוניברסיטת תל אביב.

בבקשה סמך/י כי קראת את ההסבר על המחקר וכי הנך מוכן/ה להשתתף במחקר :
קראתי את ההסבר ואני מוכן/ה להשתתף במחקר, אני חופשיה לבחור שלא להשתתף במחקר ואני חופשיה להפסיק בכל שלב את השתתפותי, בלי לפגוע בזכותי, בלי כל סנקציה ובלי שיאונה לי כל רע

○ אני מוכן/ה להשתתף במחקר

נספח ב' - שאלון פרטיים אישיים

בחלק זה, אנו מבקשים מספר פרטים אישיים. המידע שייאסף בחלק זה הוא לצרכי מחקר בלבד. אנא סמן/י את התשובה המתאימה ביותר עבורך.

מהו המגדר/הזהות המגדרית שלך?

אישה

גבר

טרנסג'נדר

טרנסג'נדרית

אחר – אנא פרטי _____

כיצד את/ה מגדיר/ה את הנטייה המינית שלך?

הטרוסקסואלית

לסבית/הומו

ביסקסואלית

פאנסקסואלית

מתלבט/ת בנוגע לנטייה המינית שלי

א-מינית

קוויר/ית

אחר – אנא פרטי _____

מהו גילך? _____

מקום מגורים נוכחי:

מחוז הצפון (עד עכו בדרום)

מחוז חיפה (כולל קרית, עד חדרה כולל בדרום)

מחוז המרכז (כולל שרון, פתח תקווה, רמלה, עד רחובות בדרום)

מחוז תל אביב (כולל תל אביב והערים הסמוכות לה)

מחוז הדרום (רחובות דרומה)

מחוז ירושלים

אזור יהודה ושומרון

מהי הכנסתך (ברוטו) בחודש?

אין לי הכנסה/איני עובד/ת

פחות מ 1000 ₪

1001-3000 ₪

3001-5000 ₪

5001-7000 ₪

7001-9000 ₪

9001-11000 ₪

11001-15000 ₪

מעל 15000 ₪

תואר בעבודה סוציאלית

תואר ראשון BSW

תואר שני MSW

דוקטורט PHD

האם למדת, בנוסף לתואר, גם לימודי תעודה?

כן

לא

האם את/ה עובד/ת כעת?

כן

לא

וותר/ת כעובד/ת סוציאלי/ת? _____

האוכלוסייה עמה את.ה עובד.ת? (ניתן לסמן יותר מתשובה אחת)

משפחות ויחידים

ילדים

שיקום

קהילתי

שירות מבחן

זוגיות

נוער

קשישים

נשים

גברים

נכויות

מהגרים

אסירים

משפטי

שכול

התמכרויות

בריאות פיזית

בריאות הנפש

אחר _____

ארץ לידה

ישראל

אחר _____

במידה ולא נולדת בישראל, או שעזבת את ישראל וחזרת אליה, מהי שנת העלייה/חזרה שלך? _____

מצב משפחתי:

רווק/ה – אין לי כרגע בן/בת זוג קבועים

במערכת יחסים (פחות משנה)

במערכת יחסים (יותר משנה)

נשוי/נשואה

גרוש/ה

אלמן/ה

אחר _____

האם יש לך ילדים?

כן

לא

כמה ילדים יש לך? _____

מהי דתך?

יהודי/ית

נוצרי/ת

מוסלמי/ת

אתאיסט/ית

אחר _____

איך את/ה מגדיר/ה את עצמך מבחינה דתית?

חילונית
מסורתית
דתיה
חרדית

נספח ג' - שאלון הכרות עם להט"ב וידע בתחום

ברמה גבוה (+10)	ברמה בינונית (4-10)	מעט (1-3)	בכלל לא		
4	3	2	1	כמה להט"ב (לסביות/הומואים/ביסקסואלים/טרנסג'נדרים) את מכירה באופן אישי?	1
4	3	2	1	כמה זוגות חד מיניים את מכירה באופן אישי?	2
4	3	2	1	כמה זוגות חד מיניים עם ילדים את מכירה באופן אישי?	3
4	3	2	1	בכמה מפגשי לימוד פורמליים בתחום להט"ב נכחת עד כה?	4
4	3	2	1	כיצד היית מגדירה את רמת הידע שלך בתחום מגדר ונטייה מינית?	5
4	3	2	1	כיצד היית מגדירה את רמת הידע שלך בנושא זכויות להט"ב?	6
4	3	2	1	כיצד היית מגדירה את רמת הידע שלך בנושא זוגיות והיכרויות להט"ביות?	7
4	3	2	1	כיצד היית מגדירה את רמת הידע שלך בנושא הורות וסוגי הורות חד מינית?	8

ברמה גבוה (+10)	ברמה בינונית (4-10)	מעט (1-3)	בכלל לא	
4	3	2	1	מהי נכונותך לרכוש ידע מקצועי נוסף בתחום להט"ב?

נספח ד' - שאלון עמדות הורות גאה- הורות בקרב זוג נשים והורות בקרב זוג גברים

אנא חשבי על משפחה הכוללת זוג נשים המגדלות ילד/ים ודרגי בסולם מ1 (לא מסכימה) עד 4 (מסכימה), האם לדעתך זוג זה יוכל לספק לילד את הצרכים הבאים :

מסכימה	קצת מסכימה	קצת לא מסכימה	לא מסכימה		
4	3	2	1		
				1	זוג אימהות יכולות לספק לילדם תזונה ראויה
				2	זוג אימהות יכולות לספק לילדם מסגרת סביבתית וחברתית בטוחה
				3	זוג אימהות יכולות לספק לילדם חיבור למקורותיו ולשורשיו
				4	זוג אימהות יכולות לנהל קשרים ולהסתדר עם הורים הטרוסקסואלים
				5	זוג אימהות יכולות לספק לילדם מודל הורי מיטיב
				6	זוג אימהות יתקשו לספק לילדם מודל גברי מספק
				7	זוג אימהות יכולות לחנך את ילדם כיצד להתנהג
				8	זוג אימהות יוכלו לקבל תמיכה וסיוע ממשפחתם
				9	זוג אימהות יכולות לדאוג לצרכי ילדם בתוך מסגרת התא המשפחתי
				10	זוג אימהות יכולות לדאוג להיגיינה ולניקיון של ילדם
				11	זוג אימהות יכולות לספק לילדם חום ואהבה כנדרש מהורים
				12	זוג אימהות יכולות לספק לילדם מרחב בו יוכל להתפרק ולהתפרק

אנא חשבי על משפחה הכוללת זוג גברים המגדלים ילד/ים ודרגי בסולם מ1 (לא מסכימה) עד 4 (מסכימה), האם לדעתך זוג זה יוכל לספק לילד את הצרכים הבאים :

מסכימה	קצת מסכימה	קצת לא מסכימה	לא מסכימה		
4	3	2	1		
				1	זוג אבות יכולים לספק לילדם תזונה ראויה
				2	זוג אבות יכולים לספק לילדם מסגרת סביבתית וחברתית בטוחה
				3	זוג אבות יכולים לספק לילדם חיבור למקורותיו ולשורשיו
				4	זוג אבות יכולים לנהל קשרים ולהסתדר עם הורים הטרוסקסואלים
				5	זוג אבות יכולים לספק לילדם מודל הורי מיטיב
				6	זוג אבות יתקשו לספק לילדם מודל נשי מספק
				7	זוג אבות יכולים לחנך את ילדם כיצד להתנהג
				8	זוג אבות יוכלו לקבל תמיכה וסיוע ממשפחתם
				9	זוג אבות יכולים לדאוג לצרכי ילדם בתוך מסגרת התא המשפחתי
				10	זוג אבות יכולים לדאוג להיגיגנה ולניקיון של ילדם
				11	זוג אבות יכולים לספק לילדם חום ואהבה כנדרש מהורים
				12	זוג אבות יכולים לספק לילדם מרחב בו יוכל להתפרק ולהתפרק

לפניך תיאור מקרה, אנא דרגי את המידה בה את מסכימה/ה עם כל אחד מהפריטים על פני סולם הנע מ-1, כאשר 1- איני מסכימה כלל, 4- אני מסכימה מאוד.

תיאור מקרה (זוג גברים):

אלעד וזיו הם זוג גברים בני 35, החיים בזוגיות כשבע שנים ובחמש השנים האחרונות מנהלים משק בית משותף בתל אביב. אלעד הוא נציג מכירות בחברת תיירות וזיו הוא מהנדס תוכנה. אין ביכולתם של אלעד וזיו להביא ילד ביולוגי משותף, אך הם מעוניינים בכל זאת להביא ולגדל ילד משותף. שניהם בעלי השכלה אקדמית וקשרים חברתיים רבים, הוריהם מתלהבים מהרעיון להפוך לסבא וסבתא והבטיחו לסייע להם בכל הנדרש.

1. לדעתי הזוג יוכל לספק לתינוק את צרכיו הרגשיים:

(1) לא מסכימה בכלל

(2) לא מסכימה

(3) מסכימה במידה מועטה

(4) מסכימה מאוד

2. לדעתי היכולת של הזוג לגדל בצורה מיטיבה את הילד גבוהה:

(1) לא מסכימה בכלל

(2) לא מסכימה

(3) מסכימה במידה מועטה

(4) מסכימה מאוד

3. אני סבורה שהבית של הזוג אינו בטוח כנדרש עבור תינוק:

(1) לא מסכימה בכלל

(2) לא מסכימה

(3) מסכימה במידה מועטה

(4) מסכימה מאוד

4. לו ההחלטה הייתה בידי, הייתי נותנת לזוג זה לגדל תינוק:

(1) לא מסכימה בכלל

(2) לא מסכימה

(3) מסכימה במידה מועטה

(4) מסכימה מאוד

תיאור מקרה (זוג נשים):

אפרת ומאי הן זוג נשים בנות 35, החיות בזוגיות כשבע שנים ובחמש השנים האחרונות מנהלות משק בית משותף בתל אביב. אפרת היא נציגת מכירות בחברת תיירות ומאי היא מהנדסת תוכנה. אין ביכולתן של אפרת ומאי להביא ילד ביולוגי משותף, אך הן מעוניינות בכל זאת להביא ולגדל ילד משותף. שתיהן בעלות השכלה אקדמית וקשרים חברתיים רבים, הוריהן מתלהבים מהרעיון להפוך לסבא וסבתא והבטיחו לסייע להם בכל הנדרש.

1. לדעתי הזוג יוכל לספק לתינוק את צרכיו הרגשיים:

- 1) לא מסכימה בכלל
  - 2) לא מסכימה
  - 3) מסכימה במידה מועטה
  - 4) מסכימה מאוד
2. לדעתי היכולת של הזוג לגדל בצורה מיטיבה את הילד גבוהה :
- 1) לא מסכימה בכלל
  - 2) לא מסכימה
  - 3) מסכימה במידה מועטה
  - 4) מסכימה מאוד
3. אני סבורה כי הבית של הזוג אינו בטוח כנדרש עבור תינוק :
- 1) לא מסכימה בכלל
  - 2) לא מסכימה
  - 3) מסכימה במידה מועטה
  - 4) מסכימה מאוד
4. לו ההחלטה הייתה בידי, הייתי נותנת לזוג זה לגדל תינוק :
- 1) לא מסכימה בכלל
  - 2) לא מסכימה
  - 3) מסכימה במידה מועטה
  - 4) מסכימה מאוד

תיאור מקרה (זוג של גבר ואישה):

רונן ונטע הם זוג הטרוסקסואלים בני 35, החיים בזוגיות כשבע שנים ובחמש השנים האחרונות מנהלים משק בית משותף בתל אביב. נטע היא נציגת מכירות בחברת תיירות ורונן הוא מהנדס תוכנה. אין ביכולתם של רונן ונטע להביא ילד ביולוגי משותף, אך הם מעוניינים בכל זאת להביא ולגדל ילד משותף. שניהם בעלי השכלה אקדמית וקשרים חברתיים רבים, הוריהם מתלהבים מהרעיון להפוך לסבא וסבתא והבטיחו לסייע להם בכל הנדרש.

1. לדעתי הזוג יוכל לספק לתינוק את צרכיו הרגשיים :
  - 1) לא מסכימה בכלל
  - 2) לא מסכימה
  - 3) מסכימה במידה מועטה
  - 4) מסכימה מאוד
2. לדעתי היכולת של הזוג לגדל בצורה מיטיבה את הילד גבוהה :
- 1) לא מסכימה בכלל
  - 2) לא מסכימה
  - 3) מסכימה במידה מועטה
  - 4) מסכימה מאוד

3. אני סבורה כי הבית של הזוג אינו בטוח כנדרש עבור תינוק :

(1) לא מסכימה בכלל

(2) לא מסכימה

(3) מסכימה במידה מועטה

(4) מסכימה מאוד

4. לו ההחלטה הייתה בידי, הייתי נותנת לזוג זה לגדל תינוק :

(1) לא מסכימה בכלל

(2) לא מסכימה

(3) מסכימה במידה מועטה

(4) מסכימה מאוד

נספח ה' - שאלון עמדות כלפי לה"ב- הומואים, לסביות וביסקסואלים

אנא סמני את מידת הסכמתך עם כל אחד מההיגדים.

עמדות כלפי לסביות/ביסקסואליות

מסכימה מאוד	מסכימה	לא מסכימה	לא מסכימה כלל		
4	3	2	1		
				1	בחברה שלנו אין מקום לנשים לסביות/ביסקסואליות
				2	הנטייה המינית של אישה לא צריכה להוות תירוץ לאפליה במקום העבודה
				3	זוגיות בין שתי נשים מזיקה לחברה
				4	חוקים ותקנות לא צריכים להפלות נשים על בסיס נטייה מינית
				5	נשיות לסבית/ביסקסואלית היא חטא
				6	העלייה במספר הנשים הלסביות והביסקסואליות בעולם מעידה על ההידרדרות המוסרית שלנו כחברה
				7	היחס בחברה הוא מה שמקשה על נשים לסביות וביסקסואליות
				8	נשים לסביות וביסקסואליות לא צריכות למלא תפקידי מפתח בחברה
				9	המיניות הנשית הנכונה היא הטרנסקסואלית ולא לסבית/ביסקסואלית
				10	ללסביות וביסקסואליות יש בעיות נפשיות

עמדות כלפי הומואים/ביסקסואלים

מסכימה מאוד	מסכימה	לא מסכימה	לא מסכימה כלל		
4	3	2	1		
				גברים בזוגיות אמורים להיות זכאים לאימוץ בשווה לזוגות הטרסקסואלים	1
				גברים הומואים/ביסקסואלים מגעילים אותי	2
				אין לאפשר לגברים הומואים/ביסקסואלים ללמד בבתי הספר	3
				הומוסקסואליות בקרב גברים היא סטייה	4
				בדומה למינים אחרים, זוגיות של גברים היא ביטוי טבעי של מיניות	5
				אם גבר חש רגשות הומוסקסואלים, עליו לעשות ככל הניתן כדי להתגבר עליהם	6
				לא יפריע לי לגלות שהבן שלי נמשך לבנים	7
				התנהגות מינית בין שני גברים היא פשוט לא נכונה	8
				הרעיון של נישואין בקרב גברים הוא מגוחך בעייני	9
				נטייה מינית הומוסקסואלית בקרב גברים היא סוג של אורח חיים שאין לגנותו	10

נספח ו'- שאלון אמונה בביולוגיה

מסכימה	קצת מסכימה	קצת לא מסכימה	לא מסכימה		
4	3	2	1		
				קשר דם בין הורה לילד יוצר קשר ייחודי שלא קיים בקשר שאינו ביולוגי	1
				המשכיות הגנים בין הורים לילדיהם חשובה	2
				חשוב שילד יראה פיזית דומה להוריו	3
				במשפחה, חשוב לשמר את השושלת המשפחתית דרך קשרי דם	4
				אנשים שעלולים להעביר לילדיהם מחלה תורשתית לא צריכים להביא ילדים ביולוגיים	5
				לאם שיוולדת יש קשר ייחודי עם התינוק שאין לאם מאמצת	6
				זוג שמתקשה להביא ילדים צריך לנסות ולמצות את טיפולי הפוריות האפשריים לפני שפונה לאימוץ	7
				אין הבדל בטיב ההורות בדרך של אימוץ לבין טיב ההורות בדרך ביולוגית	8
				לאב שילדיו ביולוגיים יש קשר ייחודי איתם, שאין לאב מאמץ	9
				הקשר בין הורים מאמצים לילדיהם הוא בדיוק כמו הקשר בין הורים לילדיהם הביולוגיים	10
				בקשר בין הורים לילדים חשובה האהבה יותר מהביולוגיה	11

נספח ז' - שאלון אמונה בחלוקת תפקידים מגדרית

מסכימה	קצת מסכימה	קצת לא מסכימה	לא מסכימה		
4	3	2	1		
				1	ישנה סבירות גבוהה שילד עד גיל 6 יסבול אם אמו עובדת במשרה מלאה
				2	באופן כללי אם האישה עובדת ישנה סבירות גבוהה כי חיי המשפחה יפגעו
				3	אישה מממשת את עצמה דרך משפחה וילדים
				4	תחזוקת הבית וגידול הילדים נותנים סיפוק בדיוק כמו עבודה בשכר
				5	עבודה בשכר היא הדרך הכי טובה בשביל אישה כדי לממש את עצמאותה
				6	שני בני הזוג צריכים לתרום להכנסות המשפחה
				7	העבודה של האב היא לדאוג לילדים כלכלית והעבודה של האישה היא לטפל בילדים
				8	גברים צריכים לקחת חלק גדול יותר בטיפול בילדים
				9	להיות אם שמגדלת את הילדים במשרה מלאה זה נותן סיפוק
				10	גברים הם מנהיגים פוליטיים יותר טובים מנשים
				11	יותר חשוב שגברים ילמדו באוניברסיטה מאשר נשים
				12	גברים מתאימים יותר לבצע תפקידים עסקיים בכירים מאשר נשים
				13	נשים צריכות להיות מוכנות לקצץ בשעות העבודה שלהן לטובת המשפחה
				14	אבות מסוגלים לדאוג לילדים טוב כמו שאימהות מסוגלות
				15	גברים ונשים צריכים להתחלק באופן שווה במטלות הבית ובטיפול בילדים
				16	נשים שלא עובדות בשכר מבודדות מהעולם
				17	במידה והאב מרוויח פחות מהאם, הוא זה שצריך לוותר על העבודה על מנת לטפל בילדים
				18	אם צריכה לשים בראש סדר העדיפויות שלה את הטיפול בילדיה ורק לאחר מכן את הקריירה שלה
				19	במקרים רבים שכר האישה תואם את עלות הטיפול בילדים ולכן על האישה לוותר על עבודתה
				20	חשוב שגברים יעבדו יותר במקצועות טיפוליים רגשיים, כמו אח רפואי או גן

				זה טבעי שגברים משתתפים פחות במטלות הבית מאשר נשים	21
				זה אפשרי בעייני שגבר יהיה הדמות הטיפולית המרכזית מבין שני ההורים	22

נספח ח' - שאלון עמדות כלפי מודלים שונים של הורות גאה

עד כמה את מתנגדת או תומכת בכל אחת מהתצורות הבאות להורות על ידי גברים הומואים/ביסקסואלים ונשים לסביות/ביסקסואליות?

תצורת ההורות:	מתנגדת	2	3	תומכת
	1			4
1 אימוץ ילד על ידי שתי נשים	1	2	3	4
2 פונדקאות על ידי גבר הומו רווק	1	2	3	4
3 הורות משותפת של גבר הומו עם אישה הטרסקסואלית/סטרייטית מבלי שיחיו כזוג	1	2	3	4
4 אימוץ ילד על ידי שני גברים	1	2	3	4
5 פונדקאות על ידי שני גברים	1	2	3	4
6 שימוש בתרומת זרע על ידי שתי נשים	1	2	3	4
7 הורות משותפת של גבר הומו עם אישה לסבית מבלי שיחיו כזוג	1	2	3	4
8 אימוץ ילד על ידי גבר הומו רווק	1	2	3	4
9 פונדקאות על ידי אישה לסבית רווקה	1	2	3	4
10 שימוש בתרומת זרע על ידי אישה לסבית רווקה	1	2	3	4
11 אימוץ ילד על ידי אישה לסבית רווקה	1	2	3	4
12 הורות משותפת של זוג גברים שחיים יחד, עם אישה הטרסקסואלית רווקה	1	2	3	4
13 פונדקאות על ידי שתי נשים	1	2	3	4
14 הורות משותפת של זוג גברים שחיים יחד, עם זוג נשים שחיות יחד	1	2	3	4

נספח ט' - עמדות כלפי לה"ב והורות גאה בפיצול לעמדות כלפי הורות של זוג נשים, זוג גברים, עמדות כלפי

נשים ועמדות כלפי גברים

משתנה	עמדות כלפי הורות של זוג נשים	עמדות כלפי הורות של זוג גברים	עמדות כלפי לה"ב- נשים	עמדות כלפי לה"ב- גברים
עמדות כלפי הורות של זוג גברים	0.93***			
עמדות כלפי לה"ב- נשים	0.69***	0.68***		
עמדות כלפי לה"ב- גברים	0.71***	0.69***	0.83***	
גיל	0.03	0.03	0.03	0.04
מספר ילדים	-0.09	-0.09	-0.15*	-0.23**
הכנסה	0.09*	0.11*	0.05	0.02
רמת דתיות	-0.39***	-0.36***	-0.47***	-0.54***
ווקט	0.06	0.07	0.01	-0.02
הכרות וידע	0.23***	0.22***	0.27***	0.35***
חלוקת תפקידים				
מגדרית	-0.44***	-0.47***	-0.50***	-0.51***
ביולוגיה	-0.41***	-0.42***	-0.47***	-0.49***
אימוץ	0.61***	0.57***	0.71***	0.78***
פונדקאות	0.40***	0.40***	0.47***	0.52***
הורות משותפת	0.55***	0.57***	0.62***	0.69***
תרומת זרע	0.56***	0.54***	0.66***	0.70***

* $p < 0.05$. ** $p < 0.01$. *** $p < 0.001$

לוחות

לוח 4. הבדלים בין גברים לבין נשים במשתני המחקר (N = 506).

הבדל	גברים (n=37)		נשים (n=469)		משתנה
	SD	M	SD	M	
-1.53	2.25	7.65	1.96	7.13	הכרות עם להט"ב
-1.84	4.38	12.13	2.97	10.79	ידע על להט"ב
0.85	0.55	3.69	0.40	3.76	עמדות כלפי לה"ב
-1.01	0.84	1.89	0.63	1.78	אמונה בביוולוגיה
-2.48*	0.43	1.50	0.32	1.36	אמונה בחלוקת תפקידים מגדרית
3.84***	0.44	3.80	0.18	3.94	עמדות כלפי הורות גאה
					עמדות כלפי מודלים שונים של הורות
1.07	0.76	3.49	0.67	3.63	אימוץ
0.24	0.85	3.51	0.73	3.55	הורות משותפת
2.01	1.06	3.02	0.89	3.38	פונדקאות
2.14*	0.90	3.44	0.66	3.69	תרומת זרע

* $p < 0.05$. ** $p < 0.01$. *** $p < 0.001$

לוח 5. הבדלים בין הטרוסקסואלים ללא הטרוסקסואלים במשתני המחקר (N=501).

הבדל	לא הטרוסקסואלים (n=49)		הטרוסקסואלים (n=452)		משתנה
	SD	M	SD	M	
-5.18***	2.33	8.80	1.85	7.01	הכרות עם להט"ב
-5.17***	3.99	13.63	2.85	10.60	ידע על להט"ב
-2.03*	0.23	3.88	0.41	3.75	עמדות כלפי לה"ב
1.77	0.52	1.65	0.65	1.79	אמונה בביולוגיה
0.02	0.32	1.37	0.33	1.37	אמונה בחלוקת תפקידים מגדרית
-0.99	0.18	3.96	0.21	3.93	עמדות כלפי הורות גאה
עמדות כלפי מודלים שונים של הורות					
-1.93	0.39	3.80	0.68	3.61	אימוץ
-2.04*	0.51	3.76	0.74	3.54	הורות משותפת
0.73	0.97	3.27	0.89	3.37	פונדקאות
-0.46	0.69	3.73	0.66	3.69	תרומת זרע

* $p < 0.05$. ** $p < 0.01$. *** $p < 0.001$

לוח 6. הבדלים בין ההורים ללא הורים במשתני המחקר (N=415).

הבדל	הורה (n=233)		לא הורה (n=182)		משתנה
	<i>T</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	
1.36	1.99	7.08	1.95	7.33	הכרות עם להט"ב
3.65***	2.99	10.51	3.21	11.55	ידע על להט"ב
3.33***	0.44	3.71	0.33	3.84	עמדות כלפי לה"ב
-2.75**	0.67	1.85	0.59	1.68	אמונה בביולוגיה
-2.48*	0.35	1.40	0.29	1.33	אמונה בחלוקת תפקידים מגדרית
1.66	0.23	3.92	0.19	3.95	עמדות כלפי הורות גאה
					עמדות כלפי מודלים שונים של הורות
2.77**	0.74	3.56	0.55	3.73	אימוץ
0.43	0.76	3.54	0.71	3.56	הורות משותפת
-0.53	0.87	3.37	0.95	3.33	פונדקאות
1.66	0.71	3.64	0.62	3.74	תרומת זרע

* $p < 0.05$. ** $p < 0.01$. *** $p < 0.001$

לוח 7. הבדלים בין בעלי תואר ראשון לתארים מתקדמים במשתני המחקר (N=415).

הבדל	שני ומעלה (n=260)		ראשון (n=245)		משתנה
	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	
<i>T</i>					
-2.70**	2.00	7.40	1.94	6.92	הכרות עם להט"ב
-3.97***	3.10	11.42	3.04	10.34	ידע על להט"ב
-1.98*	0.32	3.79	0.48	3.72	עמדות כלפי לה"ב
0.76	0.61	1.77	0.69	1.81	אמונה בביולוגיה
1.40	0.31	1.35	0.35	1.39	אמונה בחלוקת תפקידים מגדרית
-2.12*	0.18	3.95	0.25	3.91	עמדות כלפי הורות גאה
					עמדות כלפי מודלים שונים של הורות
-2.79**	0.56	3.70	0.78	3.53	אימוץ
-3.52***	0.63	3.66	0.83	3.43	הורות משותפת
-2.23*	0.83	3.44	0.97	3.26	פונדקאות
-2.37*	0.60	3.75	0.76	3.60	תרומת זרע

* $p < 0.05$. ** $p < 0.01$. *** $p < 0.001$

Abstract

Over the past two years, public and professional protest has been raised to enable LGBT (lesbian, gay, bisexual and transgender) people the use of various parenting options in Israel - adoption and surrogacy. The current study's aim was to investigate the attitudes of social workers toward same-sex parenting, and the different ways in which they become parents. The literature and research in the world present negative attitudes and prejudices towards same-sex parenting. While the Israeli society and state encourage birth in a variety of ways, there are many obstacles and challenges for same-sex couples seeking to become parents in Israel. Social workers come across same-sex parents and same-sex couples who wish to become parents, many studies (in Israel and around the world) have examined attitudes toward LGBT, However, extensive research has not yet been conducted focusing on their attitudes in Israel towards same-sex parenting and various parenting configurations.

The present study is a cross-sectional study, combining existing questionnaires that were Adjusted to this study's aims with questionnaires that were specifically developed for the purposes of this study. In the study there were a total of 506 participants between the ages 22-80 who practice in a variety of social work fields, showing distribution similar to the characteristics of the social worker population as presented in previous representative samples.

The findings of the study show relative acceptance of social workers toward same-sex parenting and show the relationship between these attitudes and attitudes toward LGBT, a belief in the importance of biology in parenting and gender roles. It was found that the demographic variables gender, age, religiosity level and parenting status are the main influencing factors of attitudes towards same-sex parenting. In addition, the study shows that support for the different ways of same-sex people of becoming parents is influenced by the research variables in a relatively similar way. Furthermore, the study shows a trend that has not been statistically

confirmed but indicates a level of support for parenting of two women over parenting of two men. Further findings indicate the importance of other factors: knowledge about LGBT and meeting LGBT people; reducing belief in the importance of biological parenting; and belief in gender roles, as helping factors to develop positive attitudes towards same-sex parenting.

This study findings help to identify social workers that may express more positive attitudes and acceptance of same-sex parenting. The study also indicates the importance of meetings between religious social workers with the LGBT community and the importance of LGBT studies as a basis for registration as social workers. Furthermore, the findings of the study indicate the gap between policymakers and the Ministry of Social Welfare's recommendations on one side, and the positions of social workers in the field on the other, and suggest that this gap should be addressed when writing future recommendations on behalf of the state. Finally, since this is the first of its kind, the study draws a spotlight on the need for knowledge expansion and further examination through further research.

TEL AVIV UNIVERSITY

BOB SHAPELL SCHOOL OF SOCIAL WORK

Attitudes of social workers toward same sex parenting

Thesis submitted in partial fulfillment of
the requirements for the degree of
Master of Social Work
at
Tel-Aviv University

Nataly Ofir Mor

Supervised by

Dr. Guy Shilo

October 2019